

FoU-rapport nr. 3/2012

Barns levekår og hverdagsliv i Agder

Delrapport 1

En kartlegging av barns levekår og hverdagsliv i
Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla,
Lillesand, Birkenes og Iveland

Forfattere:

Ann Christin Eklund Nilsen

Randi Wærdahl

Ingunn Kvamme

Kathrine Bakke

Tittel	Barns levekår og hverdagsliv i Agder. Delrapport 1. En kartlegging av barns levkår og hverdagsliv i Kristiansand, Søgne, Songdalen, Venesla, Lillesand, Birkenes og Iveland
Forfattere	Ann Christin Eklund Nilsen, Randi Wærdahl, Ingunn Kvamme og Kathrine Bakke
Rapport	FoU-rapport nr. 3/2012
ISSN pdf	1892-0497
ISSN trykk	0803-8198
ISBN pdf	978-82-7602-159-2
ISBN trykk	978-82-7602-160-8
Trykkeri	Kai Hansen, 4626 Kristiansand

Bestillingsinformasjon

Utgiver	Agderforskning AS Gimlemoen 19 N-4630 Kristiansand
Telefon	48 01 05 20
Telefaks	38 14 22 01
E-post	post@agderforskning.no
Hjemmeside	http://www.agderforskning.no

Agderforskning

Forord

Denne rapporten er skrevet på bakgrunn av data som er samlet inn blant 811 femteklassinger i syv kommuner; Kristiansand, Songdal, Søgne, Vennesla, Iveland, Birkenes og Lillesand. Datainnsamlingen fant sted fra oktober til desember 2011. Undersøkelsen rapporten er basert på inngår i Agderforsknings levekårsprogram, og er finansiert av Sørlandets kompetansefond, Aust-Agder kompetansefond og Senter for likestilling ved Universitetet i Agder. Våren 2012 gjennomførte vi en ny runde med datainnsamling i kommunene Mandal, Lindesnes, Arendal, Froland og Grimstad. Resultatene fra dette presenteres i en ny rapport, som er under oppstart.

Formålet med prosjektet er å få mer kunnskap om hvordan barna i Agder har det. Rapporten formidler relevante resultater som fremkommer av undersøkelsen blant barna. Målgruppen for rapporten er beslutningstakerne i de aktuelle kommunene, samt andre som arbeider med oppvekstforholdene for barn og unge. Datamaterialet er omfattende og gir grunnlag for flere analyser, som blant annet vil bli publisert i form av vitenskapelige artikler.

Prosjektgruppen har bestått av Ann Christin Eklund Nilsen, Randi Wærdahl, Ingunn Kvamme, Kathrine Bakke og Hanne Cecilie Jensen. Helge Hernes har også hatt en sentral rolle i utarbeidelsen av datafil og veiledning i analysearbeidet. I tillegg har Christine Svarstad og Fredrik Skau Gundersen bidratt i datainnsamlingen. Ann Christin Eklund Nilsen er prosjektleder og har hatt hovedansvar for å administrere datainnsamlingen og for utarbeidelsen av rapport. Randi Wærdahl har hatt et overordnet ansvar for å sikre prosjektets faglige kvalitet.

Vi takker elevene og foreldrene som har deltatt i undersøkelsen, og lærerne, rektorene og oppvekstsjefene i de aktuelle kommunene som har gitt oss adgang til å gjennomføre undersøkelsen.

Innholdsfortegnelse

FORORD.....	I
INNHOLDSFORTEGNELSE.....	III
SAMMENDRAG	IX
1 INNLEDNING.....	1
Bakgrunn for prosjektet.....	1
Om levekårsbegrepet.....	3
Problemstillinger	4
Rapportens oppbygning	4
2 BARNES LEVEKÅR OG HVERDAGSLIV	7
Hva kjennetegner moderne barndom?	7
Tidligere forskning på barns levekår.....	13
3 OM GJENNOMFØRINGEN AV UNDERSØKELSEN	17
Hvordan ble informasjonen samlet inn?.....	17
Rekruttering og utvalg.....	18
Ethiske betraktninger	22
Leseveiledning til tabellene.....	23
4 OM KOMMUNENE OG BARN I UTVALGET	25
Kommunene i Knutepunkt Sørlandet.....	25
Kjennetegn ved de som har vært med i undersøkelsen	29
5 Å HA.....	45
Alle de andre har det	45
Finnes det gutteting og jenteting?	51
Å være lik de andre	54
... men det er utenpå	55
Hurra for deg som fyller ditt år	57
Å ha, - eller å ha det bra?	58
Den materielle barndommen	59
6 Å VÆRE	61
En organisert hverdag	61
Hva gjør barna i den fritiden som ikke er organisert?.....	69
Barn på kulturarenaer	83
Barns arbeid hjemme.....	88
Den aktive barndommen	92
7 Å ELSKE	95
I gode og onde dager	95
Bestevenner og andre venner	100
Mobbeofre og mobbere	105
Den sosiale barndommen	111
8 HVA MED FREMTIDEN?	113

9	HVA FORTELLER DETTE OM BARNES LEVEKÅR OG HVERDAGSLIV I AGDER?.....	119
	Liten variasjon mellom kommunene.....	119
	Jenter og gutter og den lille forskjellen.....	122
	Implikasjoner for politikutforming og praksis	125
	LITTERATURLISTE.....	129
	VEDLEGG	135

Tabeller

Tabell 1.	Oversikt over utvalget, fordelt etter kommune.....	21
Tabell 2.	Basisinformasjon om kommunene i Knutepunkt Sørlandet	28
Tabell 3.	Utdanningsnivå på befolkning over 16 år.....	29
Tabell 4.	Hvem barna bor sammen med. Etter kommune. (%) N=799 ...	32
Tabell 5.	Mors fødeland etter fars fødeland (%) N = 791	32
Tabell 6.	Andel som oppgir at eget, mors eller fars fødeland ikke er Norge. Etter kommune. (%).....	33
Tabell 7.	Barnas fødeland (region). Rangert etter forekomst.	33
Tabell 8.	Foreldres fødeland (region)	34
Tabell 9.	Syn på egen helse. Etter kommune.* (%) N= 800.....	36
Tabell 10.	Andel som synes det er vanskelig å lese, skrive og konsentrere seg. Etter hyppighet. (%).....	37
Tabell 11.	Andel som synes det er vanskelig å skrive. Etter kjønn * (%) N=695	37
Tabell 12.	Andel som synes det er vanskelig å konsentrere seg. Etter kjønn (%) N=758	38
Tabell 13.	Andel som synes det er vanskelig å lese. Etter kjønn. (%) N=708	38
Tabell 14.	Andel som synes det er vanskelig å skrive. Etter kommune. (%) N= 695	38
Tabell 15.	Andel som synes det er vanskelig å lese. Etter kommune. (%) N= 708	39
Tabell 16.	Andel som synes det er vanskelig å konsentrere seg. Etter kommune. (%) N= 758	39
Tabell 17.	Andel som har det bra, passe eller dårlig. Etter selvopplevd helse* (%). N=773.....	41
Tabell 18.	Andel som har det bra, passe eller dårlig. Etter konsentrasjonsevne*. (%) N=734.....	42
Tabell 19.	Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. SPORT OG FRILUFTSLIV. Etter kommune (%) N=809.....	47

Tabell 20. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. ELEKTRONIKK, SPILL OG KOMMUNIKASJON. Etter kommune (%) N=809	48
Tabell 21. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. LEKER OG ANNET. Etter kommune. (%) N=809	49
Tabell 22. Standardpakke for tiåringer i Knutepunkt kommunene, rangert etter forekomst i %	50
Tabell 23. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. SPORT OG FRILUFTSLIV. Etter kjønn. (%) N=802.....	51
Tabell 24. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. ELEKTRONIKK, SPILL OG KOMMUNIKASJON. Etter kjønn (%) N=802.	52
Tabell 25. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. LEKER OG ANNET. Etter kjønn (%) N=802.	53
Tabell 26. Standardpakker for gutter og jenter i Knutepunkt kommunene, rangert etter forekomst i %	53
Tabell 27. Andel som oppgir at familien har hytte. Etter kommune. (%) N=766	56
Tabell 28. Andel som oppgir at familien har båt. Etter kommune. (%) N=733	56
Tabell 29. Andel som oppgir at familien har vært på ferie det siste året. Etter kommune. (%) N=774.....	56
Tabell 30. Når du har bursdag, hva synes du er viktigst? Etter kjønn (%) N=793	57
Tabell 31. Andel som har det veldig bra/bra, passe, eller dårlig/veldig dårlig. Etter selvopplevd økonomi. (%) N=758.....	59
Tabell 32. Andel som deltar fast på ulike organiserte fritidsaktiviteter. Etter kjønn. (%) N=802	63
Tabell 33. Andel gutter og jenter i Knutepunkt kommunene som deltar fast på ulike fritidsaktiviteter, rangert etter forekomst. (%)...64	64
Tabell 34. Andel som deltar på ballspill, annet, dans/ballett/tur og kor. Etter kommune. (%) N=809.....	65
Tabell 35. Antall aktiviteter barna deltar på. Etter kommune. (%) N=809	66
Tabell 36. Oppfatninger om deltakelse på organiserte fritidsaktiviteter. Etter kommune. (%) N=792.....	67
Tabell 37. Oppfatninger om deltakelse på organiserte fritidsaktiviteter. Etter antall aktiviteter de deltar på *. (%) N=792.....	68
Tabell 38. Andel av barna som gjør ulike sosiale aktiviteter i fritiden. Etter hyppighet. (%).....	70
Tabell 39. Andel av barna som gjør ulike fysiske aktiviteter utendørs i fritiden. Etter hyppighet. (%).....	71

Tabell 40. Andel av barna som driver med ulike skjermaktiviteter. Etter hyppighet. (%)	72
Tabell 41. Andel gutter som spiller data e.l. og håndholdte elektroniske spill. Etter hyppighet. (%).....	73
Tabell 42. Andel jenter som spiller data e.l. og håndholdte elektroniske spill. Etter hyppighet. (%).....	73
Tabell 43. Andel av barna som hører på eller spiller musikk. Etter hyppighet. (%)	74
Tabell 44. Andel gutter som hører på musikk og/eller spiller et musikkinstrument. Etter hyppighet. (%).....	75
Tabell 45. Andel jenter som hører på musikk og/eller spiller et musikkinstrument. Etter hyppighet. (%).....	75
Tabell 46. Andel av barna som driver med ulike kreative aktiviteter. Etter hyppighet. (%)	76
Tabell 47. Andel gutter som lager ting med hendene, bygger Lego og tegner/maler. Etter hyppighet. (%).....	77
Tabell 48. Andel jenter som lager ting med hendene, bygger Lego og tegner/maler. Etter hyppighet. (%).....	77
Tabell 49. Andel av barna som driver med ulike intellektuelle aktiviteter. Etter hyppighet. (%).....	78
Tabell 50. Andel gutter som leser bøker eller blader, skriver og gjør lekser. Etter hyppighet. (%)	79
Tabell 51. Andel jenter som leser bøker eller blader, skriver og gjør lekser. Etter hyppighet. (%)	79
Tabell 52. Andel som går på biblioteket sjelden, noen ganger og ofte. Etter kjønn*. (%) N=749	80
Tabell 53. Andel av barna som leser bøker eller blader sjelden, noen ganger og ofte. Etter kommune* (%) N= 764.....	80
Tabell 54. Andel av barna som leser bøker sjelden, noen ganger og ofte. Etter syn på vanskelighet ved lesing (%) N=683.....	81
Tabell 55. Syn på om det er nok å finne på der de bor. Etter kommune. (%) N=650	82
Tabell 56. Andel som har det bra/veldig bra, passe eller dårlig/veldig dårlig. Etter om de synes det er nok å finne på der de bor.* (%) N=628	83
Tabell 57. Andel som benytter seg av ulike kulturtilbud. Etter hyppighet. (%)	84
Tabell 58. Andel som har vært på ulike kulturarenaer. Etter hyppighet. (%)	85
Tabell 59. Andel som har vært på teater. Etter kommune* (%) N=773 ..	86
Tabell 60. Andel som har vært på museum. Etter kommune*. (%) N=778	87

Tabell 61. Syn på størrelsen på kulturtilbudet. Etter kommune. (%) N=604	88
Tabell 62. Andel av barna som gjør ulike former for husarbeid. Etter hyppighet. (%)	89
Tabell 63. Andel av barna som utfører ulike omsorgsoppgaver. Etter hyppighet. (%)	90
Tabell 64. Andel gutter som rydder/gjør rent hjemme og som lager mat/baker. Etter hyppighet. (%).....	90
Tabell 65. Andel jenter som rydder/gjør rent hjemme og som lager mat/baker. Etter hyppighet. (%).....	91
Tabell 66. Andel gutter som passer dyr og som passer søsken. Etter hyppighet. (%)	91
Tabell 67. Andel jenter som passer dyr og som passer søsken. Etter hyppighet. (%)	91
Tabell 68. «Hvor viktig er det hjemme hos deg at du hjelper til hjemme?» Etter kjønn. (%) N=780	92
Tabell 69. Hvem de velger å snakke med hvis de er bekymret. Etter hyppighet. (%)	96
Tabell 70. Andel som deler gleder med forskjellige personer. Etter hyppighet. (%)	98
Tabell 71. Andel gutter som forteller om sine bekymringer til venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%).....	99
Tabell 72. Andel jenter som forteller om sine bekymringer til venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%).....	99
Tabell 73. Andel gutter som deler gleder med venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%)	99
Tabell 74. Andel jenter som deler gleder med venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%)	100
Tabell 75. Har du noen som du regner som bestevennen din? (%) N=781	101
Tabell 76. Hvem er du sammen med på fritiden? (%) N= 782.....	104
Tabell 77. Andel som har det bra/veldig bra, passe eller dårlig/veldig dårlig. Etter vennsksrelasjoner* (%) N=759.....	104
Tabell 78. Andel som har opplevd å bli mobbet eller plaget av andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kjønn (%) N=783	107
Tabell 79. Andel som har opplevd å bli mobbet eller plaget av andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kommune.* (%) N=783	107
Tabell 80. Andel som oppgir at de har mobbet eller plaget andre. Etter om de har blitt mobbet og plaget selv* (%) N=778.....	109
Tabell 81. Andel som har vært med på å mobbe eller plage andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kjønn.* (%) N=786 ...	109

Tabell 82. Andel som har vært med på å mobbe eller plage andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kommune.* (%) N=786	110
Tabell 83. Andel som har det veldig bra, bra, passe, dårlig eller veldig dårlig. Etter om de har opplevd å bli mobbet eller plaget selv*. (%) N=760	111
Tabell 84. Verdiorienteringer	113
Tabell 85. Andel gutter og jenter som har krysset av for ulike påstander om fremtiden. (%) N=802.....	114
Tabell 86. Andel som har krysset av for ulike påstander om fremtiden. Etter kommune(%) N=809.....	116
Tabell 87. Andel som aldri, noen ganger og mange ganger bekymrer seg for fremtiden. Etter hvordan de har det.* (%) N=766.....	118

Figurer

Figur 1. Rekrutteringsprosessen	19
Figur 2. Universet og utvalget for undersøkelsen	20
Figur 3. Kart over kommunene i Knutepunkt Sørlandet.....	26
Figur 4. Kommunefordelingen i utvalget (%). N=809	30
Figur 5. Kjønnfordelingen i utvalget. (%). N=802.....	30
Figur 6. Fordeling etter hvem barna bor sammen med (%) N=799.....	31
Figur 7. Syn på egen helse. (%) N= 811	35
Figur 8. Hvordan har barna det? N=775	40
Figur 9. I forhold til andre familier der du bor, synes du familien din har dårligere råd, likt som de andre eller bedre råd enn de andre? N=782.....	55
Figur 10. Antall aktiviteter barna deltar på N=811	62
Figur 11. Andel som har ingen, en eller flere bestevenner (%) N=781 .	101
Figur 12. Hvem pleier du å være sammen med på fritiden? (%) N=782	103
Figur 13. Andel som har blitt plaget eller mobbet av andre aldri, noen ganger og mange ganger. (%) N=783.....	106
Figur 14. Andel som oppgir at de har vært med på å mobbe eller plage andre aldri, noen ganger og mange ganger. (%) N=786.....	108
Figur 15. Andel som aldri, noen ganger eller ofte bekymrer seg for fremtiden N=784	117

Sammendrag

I denne rapporten presenteres første analyser fra prosjektet «Barns levekår og hverdagsliv», som er finansiert av Sørlandets kompetansefond, Aust-Agder kompetansefond og Senter for likestilling ved Universitetet i Agder. Prosjektet springer ut fra forskning som viser at Agder har særlige utfordringer knyttet til levekår og likestilling, og at denne situasjonen har vart over tid. Formålet med prosjektet er å belyse barns situasjon i et levekårsperspektiv, både her og nå og med tanke på fremtiden. Levekår sees i denne sammenheng i et ressursperspektiv, og forstås ut fra Allardts velferdsbegrep, der dimensjonene å ha (materielle ressurser), å være (deltakelse og kulturelle ressurser) og å elske (sosiale ressurser) legges til grunn.

Datamaterialet som rapporten er basert på består av 811 spørreskjema som er besvart av femteklassinger ved 33 skoler i kommunene Kristiansand, Songdalen, Søgne, Venesla, Iveland, Birkenes og Lillesand. Datainnsamlingen ble gjennomført i løpet av skoletiden mens det var en forsker til stede. Kommunene i utvalget varierer i størrelse og beliggenhet/sentralitet, men utgjør et felles bo- og arbeidsmarked, og er sammenluttet i organet «Knutepunkt Sørlandet». Det har i tillegg blitt samlet inn spørreskjema fra barnas foresatte, samt at prosjektet er utvidet med fem kommuner. I denne rapporten er det imidlertid kun barneskjemaene fra datainnsamlingens første runde, som ble gjennomført fra oktober til desember 2011, som legges til grunn. Svarprosenten i dette datamaterialet er på 72 %.

Problemstillingene som belyses er hvordan hverdagslivet arter seg for barn i de syv kommunene i Knutepunkt Sørlandet, med fokus på dimensjonene å ha, å være og å elske, og hvorvidt det kan identifiseres noen systematiske sammenhenger mellom barnas bosted og kjønn, og hvordan hverdagslivet arter seg langs de samme dimensjonene. Rapporten består hovedsakelig av bivariate analyser mellom ulike forhold knyttet til levekårsdimensjonene og variablene bosted (kommune) og kjønn.

Utvalget

Variasjonen i størrelse mellom kommunene varierer og dette gjenspeiles i utvalget. Fordelingen mellom gutter og jenter er relativt lik, men med en knapp overvekt av jenter. Utvalget har ellers noe underrepresentasjon av barn med innvandrerbakgrunn og barn fra såkalte ressursvake familier. Sammenlignet med nasjonale tall er det flere av barna i utvalget som bor med begge foreldrene.

Et stort flertall av barna rapporterer å ha god helse. Skolearbeidet går også bra for de aller fleste. Over en fjerdedel av barna oppgir at de sjelden strever med å lese og skrive. Derimot oppgir nesten halvparten at de noen ganger strever med å konsentrere seg, mens litt færre sier at de sjelden strever med det. For alle disse spørsmålene finner vi en viss variasjon mellom kommunene. For skolearbeid er det også klare kjønnsforskjeller som det er viktig å være oppmerksom på. Det er guttene som strever mest med skolearbeidet, og særlig gjelder det å skrive. Det er klare sammenhenger mellom hvordan barna opplever at de har det og hvordan helsen og konsentrasjonsevnene deres er. Dette er et viktig funn ettersom det synliggjør at forhold som helse, konsentrasjonsevne og generell opplevelse av trivsel henger sammen.

Å ha

Det er relativt liten forskjell mellom hva barna i de ulike kommunene har. Barnas standardpakke, det vil si minimumsstandarden for hva man forventes å ha ut fra samfunnets normer, er derfor lik på tvers av kommunegrensene, og består av sykkel, mobiltelefon, sovepose, skøyter, langrennsski/turski, Playstation/X-box e.l., Gameboy/DS/PSP e.l. og mer enn 15 bøker. Forskjellene mellom hva gutter og jenter eier er imidlertid litt større. Funnene i dette prosjektet er i tråd med annen forskning som viser at mens det anses som mer vanlig for gutter å eie mer spesialisert sportsutstyr, teknisk leketøy og spill, er det som er knyttet til kommunikasjon, myke og mer intellektuelle verdier sterkere knyttet til jentenes forbruk. Det vesentligste bildet er imidlertid at likheten mellom hva gutter og jenter eier er større enn forventet.

Mer enn halvparten av barna har tilgang til hytte og båt, og 91 % av barna oppgir at de har vært på ferie det siste året. Det å feriere må dermed betraktes som vanlig og forventet i moderne familier. Det er kun for det å eie båt vi finner statistisk signifikante forskjeller mellom barn i ulike kommuner.

Når det gjelder bursdagsfeiringer opplever mange familier et stort kommersielt press. For barna er det imidlertid verken det å få mange gaver eller det å feire på et kult sted som betyr mest, men derimot det å feire med hele familien.

Størstedelen av barna opplever at familien deres har like god råd som andre familier. Kun to prosent opplever at de har dårligere råd. Fra fattigdomsforskningen vet vi at foreldre ofte skjærer barna for konsekvensene av materiell deprivasjon, og at barna derfor ikke i like stor grad som de voksne opplever at de er fattige. Funnene i dette prosjektet kan være ut-

trykk for den samme tendensen. Vi finner ikke noen variasjon mellom kommunene eller innad i kommuner som vi vet er økonomisk heterogene på dette spørsmålet, noe som kan tyde på at likhetsideologien står sterkt blant barna. Dette underbygges av at det er de barna som opplever at de har like god råd som andre som i størst grad også oppgir at de har det bra. Hovedinntrykket er at det oppleves som best å være lik de andre.

Den materielle likheten mellom barna er tilsynelatende stor, både på tvers av bosted og på tvers av kjønn. Likevel må man være oppmerksom på at det kan skjule seg en del ulikheter og utenforskap bak dette bildet, som kan komme til uttrykk på andre måter, som i form av deltakelse. Det at likheten er så stor gjør det også ekstra vanskelig å være den som ikke har det «alle andre har», og faren for marginalisering er stor for de barna det gjelder.

Å være

Barna har en aktiv og organisert hverdag. Svarene fra barna viser at det er mer vanlig å delta på en til tre ulike fritidsaktiviteter fast enn ikke å delta på noen i det hele tatt. Dette vitner om at barnas hverdag i stor grad er institusjonalisert, og i samfunnsdebatten har man vært bekymret for om denne institusjonaliseringen har gjort barns hverdag for hektisk og stressende. Svarene fra barna antyder imidlertid at dette ikke er tilfelle. De fleste synes de deltar på en passelig mengde aktiviteter, men hele 39 % kunne ønsket å delta på flere. Riktignok er det en sammenheng med hvor mange aktiviteter de deltar på, som antyder at jo færre aktiviteter de er med på desto flere ønsker de å delta på, med unntak av de «superaktive» barna som deltar på tre aktiviteter og flere, også mange av dem kunne tenkt seg flere.

Jevnt over finner vi at det er små forskjeller mellom hvilke organiserte fritidsaktiviteter barna i de ulike kommunene deltar på. Dette antyder at tilbudet er ganske homogent på tvers av kommunegrensene, og at den variasjonen som forekommer først og fremst skyldes ulikheter i prioriteringer og preferanser, og ikke tilgjengelighet.

Variasjonen mellom gutter og jenter er imidlertid større. Mens ballspill er den desidert vanligste aktiviteten blant guttene, med hele 71 % oppslutning, er variasjonen i hvilke aktiviteter de deltar på langt større blant jentene. Ballspill er riktignok også mest vanlig blant jentene (55 % av jentene deltar på dette), men avstanden til den nest vanligste aktiviteten, dans/ballett/turn (som har 34 % oppslutning), er ikke like stor som avstanden til den nest vanligste aktiviteten for gutter, speideren, som kun

har 15 % oppslutning. Repertoaret i fritidsaktiviteter ser med andre ord ut til å være større for jenter enn gutter, og det er også mer vanlig at jentene driver med aktiviteter som forbindes med gutter enn motsatt.

Til tross for at barnas hverdag i stor grad består av organiserte fritidsaktiviteter, synes ikke det å gå på bekostning av den uorganiserte fritiden. Resultatene viser at barna er aktive og sosiale også i den tiden som ikke er organisert. Barna oppgir at de ofte er sammen med venner, for det meste utendørs eller hos hverandre. Over halvparten av barna oppgir at de er ute sammen med venner oftere enn tre ganger i uka. En stor andel av barna oppgir at de sykler eller skater flere ganger i uka, og det er også relativt mange som går tur i skog og mark ukentlig. Det å spille kort eller brettspill er det mer vanlig at barna gjør sammen med familien enn sammen med venner. Selv om barna er sosiale og aktive, viser svarene at de også bruker mye tid foran skjermen. TV-titting forekommer hyppigst, etterfulgt av internett-surfing, dataspilling, bruk av håndholdte spill og det å se på film. For begge typer elektroniske spill er guttene de hyppigste brukerne. Derimot er jentene mer ivrige til å drive med kreative aktiviteter, som å høre på eller spille musikk, lage ting med hendene og tegne/male. Unntaket er å bygge Lego. Her er guttene langt mer aktive enn jentene. Forskjellene mellom gutter og jenter er også store for det vi betegner som intellektuelle aktiviteter, det vil si å lese bøker eller blader, skrive og gjøre lekser. Resultatene viser at alle barna er pliktoppfylgende med tanke på leksene. Men for alle disse aktivitetene dominerer jentene. Dette er i tråd med annen forskning som viser at jenter ser ut til å bli skolevinnere, mens guttene sakker akterut. Vi finner også at det er de som strever mest med å lese som oppgir at de leser minst.

Et stort flertall av barna synes det er nok å finne på der de bor. Det er imidlertid en viss variasjon mellom barna i de ulike kommunene. Barna i Søgne og Kristiansand er mest tilfreds med størrelsen på aktivitetstilbudet. De barna som er mest tilfreds med størrelsen på aktivitetstilbudet er også de som i størst grad rapporterer om god trivsel.

Av kulturarenaene bibliotek, svømmehall og kino er det biblioteket som er mest besøkt av barna. Her finner vi en relativt stor forskjell mellom guttene og jentene som tilsier at jentene er de som hyppigst benytter seg av biblioteket. Det er kun små variasjoner mellom i hvilken grad barna i de ulike kommunene benytter disse tilbudene. For kulturarenaene teater, konsert, museum, sirkus, fotballkamp, fornøylespark og religiøst møte, er det fornøylespark flesteparten av barna har besøkt mer enn fem ganger. Dette må ses i lys av at Kristiansand Dyrepark ligger omtrent

midt i den aktuelle regionen, og mange av barna kan antas å ha eller ha hatt årskort der, samt at mange nok vært i dyreparken med skolen, barnehagen e.l. Kun 3 % av barna oppgir at de aldri har vært i fornøylespark. Det er også verdt å merke seg at brorparten av barna har besøkt kulturarenaer som forbindes med høykultur, som teater, konsert og museum. Det gjelder også fotballkamp og religiøs møte, men her er spredningen blant barna stor, noe som indikerer at det appellerer mer til utvalgte grupper enn de andre kulturarenaene. Fotballkamp er mer besøkt av guttene enn jentene, mens det motsatte er tilfelle for konsert. Ellers er kjønnsforskjellene små. Derimot finner vi relativt stor variasjon mellom kulturbruken til barna i de ulike kommunene. Dette er trolig et tegn på at kulturtilbudet er ulikt i kommunene, men det kan også tyde på at foreldrene i de ulike kommunene formidler ulike kulturelle preferanser til barna.

Om lag en tredjedel av barna oppgir at de ukentlig hjelper til med husarbeidet hjemme i form av å gå på butikken for foreldrene, lage mat/bake eller gjøre rent/rydde. Det er litt mindre vanlig at de smører matpakken selv, selv om to av ti ser ut til å gjøre det daglig. Blant de barna som har kjæledyr oppgir over halvparten at de passer på dyret flere ganger i uka. Blant de som har mindre søsken oppgir litt over halvparten at de passer søsknene en eller flere ganger i uken. Vi finner at jentene bidrar mer enn guttene i form av å rydde/gjøre rent og lage mat/bake. Det er også flere jenter enn gutter som opplever at foreldrene forventer at de skal hjelpe til hjemme. For omsorgsoppgavene er imidlertid kjønnsforskjellene mindre.

Funnene våre vitner om at barnas aktiviteter er preget av likhet på tvers av bosted, og er sånn sett et uttrykk for en homogenisering av barndommen. Forskjellene som utpeker seg i forhold til bosted knytter seg først og fremst til barnas tilstedeværelse på kulturarenaer. Derimot finner vi en del forskjeller knyttet til kjønn som i korte trekk antyder at jentene er mer pliktoppfyllende og skoleorienterte enn guttene, og at jentene også benytter seg av et større repertoar av fritidsaktiviteter enn guttene. Bildet av at barn tilbringer mesteparten av fritiden passivt sittende foran en skjerm blir ikke underbygget av denne undersøkelsen. Barnas egne rapporteringer om fritiden vitner om at de er aktive og sosiale, både utendørs og inne, men at de også bruker tid foran skjermen.

Å elske

Barna ble spurt om hvem de går til når de er bekymret eller lei seg og hvem de går til for å dele sine gleder. I begge tilfellene oppgir den største andelen av barna at de går til mamma. Pappa er nummer to på listen og avstanden mellom de to er størst for bekymringer og sorger. Tendensen er

at mens barna deler sine gleder med flere, er bekymringer og sorger noe de deler med færre, og først og fremst med mor. Jevnaldrende, det vil si venner og søsken, kommer også høyt oppe på listen. Når det gjelder bekymringer og sorger er det også ganske vanlig at barna henvender seg til læreren, mens det er mindre vanlig at de henvender seg til naboer eller slektninger. Dette er et uttrykk for at profesjonelle har overtatt mange av funksjonene til den tradisjonelle «nabokona». Flere jenter enn gutter oppgir at de ofte snakker med mor, venner og lærer om både sorger og gleder. Jenters relasjoner synes med andre ord å bære preg av større fortrolighet enn guttenes.

Flesteparten av barna oppgir at de har flere bestevenner. Det er noe flere jenter enn gutter som har en bestemt bestevenn. 4 % oppgir at de ikke har noen bestevenn. Det mest vanlige er at barna er sammen med en eller to faste venner i fritiden, men det også vanlig at de er sammen med en gruppe venner. 5 % oppgir at de ikke så ofte er sammen med venner i fritiden. Kjønnsforskjellene er små i forhold til hvem de er sammen med i fritiden, og vi finner heller ingen variasjon mellom barna i de ulike kommunene. De barna som har mange bestevenner oppgir at de trives best, mens de barna som ikke har noen bestevenner trives minst.

På spørsmål om barna har opplevd å bli mobbet eller plaget oppgir litt under halvparten at de aldri har opplevd det, mens 43 % oppgir at de har opplevd det noen ganger, og 9 % oppgir at de har opplevd det mange ganger. Andelen som har opplevd å bli mobbet eller plaget er med andre ord betydelig høyere enn i tilsvarende undersøkelser. Dette må imidlertid tilskrives spørsmålsformuleringen som omfattet både mobbing og plaging. Fra datainnsamlingen vet vi at mange som krysset av for at de hadde opplevd dette hadde søskenkrangling i tankene. Vi finner at det er liten forskjell mellom i hvilken grad gutter og jenter har opplevd å bli mobbet eller plaget. Derimot finner vi at det er relativt stor variasjon mellom kommunene. Det er barna i Lillesand som i størst grad rapporterer at de har opplevd å bli mobbet eller plaget. Vi finner også betydelige variasjoner mellom skolene som inngår i utvalget. Det ser med andre ord til at noen skoler utpeker seg ved å ha en større mobbeproblematikk enn andre. Andelen som oppgir at de har vært med på å mobbe eller plage andre er lavere enn andelen som har opplevd å bli mobbet eller plaget selv. Her er kjønnsforskjellene tydeligere, og viser at guttene mobber og plager andre oftere enn jentene. Også her finner vi at det er variasjoner mellom kommuner og skoler. Blant de som har vært med på å mobbe eller plage andre er det også en stor andel som selv har opplevd å bli mobbet eller plaget. Mobberne er med andre ord ofte også mobbeofre. Ikke overraskende er

trivselen dårligst blant de barna som har opplevd å bli mobbet eller plaget mange ganger. Gitt at det er så tydelige variasjoner mellom skolene synes det å være behov for å kartlegge og sammenligne mobbeinnsatsen på skolenivå, med sikte på å utvikle best mulig praksis i forhold til å forebygge mobbing.

Hva med fremtiden?

Å spørre en tiåring om hva som er hans eller hennes ønsker for fremtiden gir ikke grunnlag for noen spådom om hvordan fremtiden faktisk blir. Derimot gir det en indikasjon om barnas verdiorienteringer. Svarfordelingen viser at både gutter og jenter setter det å skaffe seg en god utdanning høyt. Det er 61 % av barna som har krysset av for dette. Sammenligner vi hva barna i de ulike kommunene har svart ser vi at orienteringen mot utdanning er størst blant barna i de kommunene der befolkningen har høyest utdanningsnivå. Det kan med andre ord se ut som barna «arver» foreldrenes utdanningsorientering på en slik måte at det dannes systematiske mønstre som videreføres fra en generasjon til den neste. Forskjellene mellom guttenes og jentenes verdiorienteringer er generelt sett noe mindre enn forventet. Likevel er det noen tydelige forskjeller som viser at jentene fremstår som mer familieorienterte enn guttene, mens guttene fremstår som mer materialistisk og individualistisk orienterte enn jentene.

Litt over halvparten av barna oppgir at de noen ganger bekymrer seg for fremtiden. Kun 4 % sier at de ofte bekymrer seg. Tendensen er at jo bedre barna har det, desto mindre bekymrer de seg for fremtiden, og motsatt.

Oppsummering

Alt i alt finner vi at det er forholdsvis liten variasjon mellom barns hverdagsliv i de ulike kommunene. Dette tyder på at barndommen i stor grad er homogen, og at bosted spiller en mindre rolle for hva barna eier, hva de gjør i fritiden og hvordan de har det med vennene sine. Det betyr imidlertid ikke at det ikke er forskjeller mellom barna. For eksempel antas familiens ressurser å ha avgjørende betydning for barnas oppvekstvilkår. Når mye er likt blir også forskjellene usynliggjort, og opplevelsen av å være annerledes kan dermed bli vanskeligere for de det gjelder. Det er behov for mer kunnskap om hvem som skiller seg ut, hvordan de skiller seg ut og hvilke konsekvenser det har for barnas trivsel og fremtidsorientering.

For kjønn er forskjellene tydeligere, selv om det også her er likhetene som fremstår som mest interessante. Tendensen er at det er på de tradi-

sjonelle områdene, som hva slags leker de har, hjemmearbeid og skolearbeid, at forskjellene mellom kjønn opprettholdes, mens likheten mellom gutter og jenter er større på de nyere områdene, som bruk av mobiltelefon og internett. Det er også en tendens til at jentenes repertoar med hensyn til fritidsaktiviteter er større enn guttenes. Sett i lys av regionens likestillingsutfordringer kan det at forskjellene ikke er større i barnealder tas som et positivt signal. Det er imidlertid behov for mer forskning på foreldres sosialiseringstrategier ovenfor gutter og jenter, og hvilken betydning deres egne praksiser har for kjønns sosialiseringen.

1 Innledning

Bakgrunn for prosjektet

Levekårssituasjonen i Agder har over tid vakt bekymring. Statistisk Sentralbyrå sin levekårsindeks viser at levekårsutfordringene er større i Agder enn ellers i landet og at utfordringene har vedvart over tid. Dette knytter seg i stor grad til yrkesdeltakelse. Agder har en høyere andel uføre enn landet for øvrig, og mange kommuner opplever stort frafall fra arbeidslivet på grunn av uførhet (Dale et al. 2011; Johnsen og Normann 2012). Andelen arbeidsledige har stort sett ligget noe over landsgjennomsnittet, og flere kommuner har også en stor andel unge som faller ut fra videregående opplæring (Dale et al. 2011). Agder har også en høyere andel kvinner som arbeider deltid enn ellers i landet (ibid). Dette, sammen med en rekke andre forhold, bidrar til at Agder også scorer lavt på likestillingsindeksen¹. Variasjonen mellom kommunene i Agder er imidlertid relativt stor. Mens noen kommuner utpeker seg med gjennomgående lave scorere, er det andre som ligger tett opp til det som er gjennomsnittet på landsbasis. Agderforskning har i flere prosjekter studert forekomsten og mulige årsaker til levekårssituasjonen i Agder (se f.eks. Røed 1993; Skaar et al. 1996; Ellingsen 2008; Ellingsen et al. 2009a; Ellingsen et al. 2009b; Dale et al. 2011), og samspillet mellom levekår og likestilling (Magnussen et al. 2005; Skarpenes og Nilsen 2011). Forskningen har avdekket komplekse årsakssammenhenger som både knytter seg til et svakt og ensidig arbeidsmarked, samt kulturelle holdninger (som eksempelvis høy grad av religiøsitet, «trygdekultur») og praksiser. Funnene tyder med andre ord på at levekårssituasjonen er en konsekvens av samspillet mellom samfunnsmessige strukturer og en kultur med dype røtter, som reproduseres fra en generasjon til den neste.

Prosjektet «Barns levekår og hverdagsliv» må sees i sammenheng med denne forskningen. I dette prosjektet har vi vært opptatt av å studere hvordan hverdagslivet arter seg for barn i ulike situasjoner og med ulik bakgrunn, sett fra barnas perspektiv. Vi er opptatt av å studere mulige sammenhenger mellom variabler som kjønn og bosted, og forhold som knytter seg til barnas hverdagsliv, som for eksempel deltakelse i fritidsaktiviteter, vennskap, hva de eier og hvilke tanker de har om fremtiden.

---

¹ Levekårs- og likestillingsindeksen det her henvises til er nå begge ute av drift. Levekårsindeksen ble lagt ned i 2009, og likestillingsindeksen i 2010. Variablene som inngikk i indeksene gir likevel fremdeles ulike tilfang for å belyse levekår- og likestillingssituasjonen i kommunene, selv om indeksene ikke lenger benyttes som et samlet mål.

Ettersom barndom og oppvekst stadig er i endring er det i seg selv interessant å vite hva barn har og gjør, hvordan de har det med mennesker rundt seg, og hva de tenker om fremtiden, anno 2011/12. I tillegg vil prosjektet kunne bidra til å identifisere eventuelle ulikheter mellom barn i ulike situasjoner, som både er av betydning for deres hverdagsliv her og nå, og som kan få betydning for deres fremtidige valg og preferanser. Resultatene fra prosjektet kan ikke brukes til å si hvordan fremtiden vil bli. Likevel kan prosjektet bidra med kunnskap som, sammenholdt med den kunnskapen vi allerede har om sammenhenger mellom oppvekstforhold og livsvalg som gjøres i voksen alder, kan fortelle oss noe om hvilke muligheter og utfordringer som den oppvoksende generasjon i Agder står overfor. Slik kunnskap danner et grunnlag som kan sette beslutningstakere bedre i stand til å treffe riktige beslutninger om tiltak og virkemidler som berører barn og unge.

Undersøkelsen bidrar med andre ord til å svare på et behov for mer kunnskap om levekårs situasjonen i Agder. Prosjektet har i så henseende en *lokal interesse*. Samtidig bidrar undersøkelsen med oppdatert kunnskap om hvordan barns hverdagsliv arter seg. Oppvekst er dynamisk, og dette innebærer et stadig behov for ny kunnskap om barns oppvekstforhold. Selv om prosjektet har en regional forankring er det grunn til å anta at en undersøkelse om barns oppvekstforhold i Agder også har relevans utover regionen. Prosjektet har derfor også en nasjonal interesse – ikke minst for politikere og forvaltere av barns interesser. Prosjektet har med andre ord en generell *politisk interesse*. Utover dette har prosjektet en åpenbar *sosiologisk og metodologisk interesse*.

I denne rapporten har vi i all hovedsak lagt vekt på å formidle funn som er av regional og politisk interesse (først og fremst lokalt). Datamaterialet er svært omfattende og vi har måttet gjøre noen avgrensninger i forhold til hva vi skal presentere i den første rapporteringen. I denne omgang vil vi konsentrere oss om utvalget i sin helhet, og ikke gjøre særskilte analyser på utvalgte sosiale grupper eller bestemte tema. Dette har både en faglig og en pragmatisk årsak. Faglig sett er det relevant å få frem «det store bildet» for å ha et bakteppe å kunne sammenligne med og holde spesielle funn opp i mot. Hva er vanlig og hva er mindre vanlig for barn i denne aldersgruppen, sett under ett? Den pragmatiske årsaken ligger i at mer fokuserte analyser av spesiell tematikk opp i mot bakgrunnsvariabler som for eksempel foreldrenes inntekt, sysselsetting, utdanning og familiesammensetning, krever omfattende databehandling og teoretisk forankring. Dette anser vi som mer egnet for faglige artikler. Vårt ønske har vært å få gitt en tilbakemelding om funn til de kommunene som har deltatt i undersøkelsen så tidlig som mulig. Vi har derfor i denne omgang valgt å konsentrere oss om velferdsdimensjonene slik de er skissert av Allardt (1975), og vil først og fremst knytte dette til de uav-

hengige variablene kjønn og bosted (kommune). Noen steder vil resultatene presenteres kommunevis, mens det andre steder vil være kjønnsforskjellene som gir de mest interessante utslagene.

Prosjektet inngår i Agderforsknings levekårsprogram som er finansiert av Sørlandets kompetansecfond. I tillegg har Aust-Agder kompetansecfond og Senter for likestilling ved Universitetet i Agder bidratt med finansiering til prosjektet. Prosjektet ble igangsatt høsten 2011 i kommunene Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla, Lillesand, Birkenes og Iveland, og datainnsamlingen ble gjennomført fra oktober til desember. Denne rapporten bygger på det datamaterialet som ble innsamlet denne høsten.

Våren 2012 startet vi opp med en ny runde med datainnsamling i et nytt utvalg kommuner i Agder. Det vil utarbeides en egen rapport basert på dette materialet. Det vil likevel være naturlig å se de to rapportene i sammenheng. Disse to datasettene utgjør til sammen et stort og robust materiale, og er unikt i den forstand at den innsamlede informasjonen fra barn og foreldre kan kobles sammen. Dette gir et utgangspunkt for å studere sammenhenger mellom foreldres levekår og barnets hverdagsliv. I tiden framover vil foreta analyser på mer spesifikke problemstillinger på bakgrunn av et samlet datamateriale fra Agderfylkene.

Om levekårsbegrepet

Begrepet levekår har ikke noe entydig meningsinnhold. Bruken av begrepet vil blant annet avhenge av hvilke forhold man ønsker å belyse, og hva man oppfatter som sentralt for menneskers liv, muligheter og velvære. Levekår vil derfor oppfattes ulikt av ulike mennesker og i ulike kontekster. Denne mangelen på et entydig meningsinnhold kompliserer arbeidet med å forske på og jobbe med levekårproblematikk (Ellingsen et al. 2009a).

Et vanlig utgangspunkt i studier av levekår synes imidlertid å være at begrepet omhandler forhold som har med enkeltindividers eller gruppers *ressurs-situasjon* å gjøre (Allardt 1975). Innenfor en slik forståelse dreier levekår seg om menneskers tilgang på ressurser, og da særlig økonomiske/materielle ressurser, som de kan bruke til å påvirke sin egen livssituasjon. Levekår dreier seg med andre ord om menneskers velferd, men er ikke i seg selv et fullstendig mål på velferd. Allardt (ibid) anvender et velferdsbegrep som han knytter til de tre dimensjonene *å ha*, *å være* og *å elske*. Økonomiske og materielle ressurser, som inntekt, boligstandard, sysselsetting, men også helse og utdanning, knytter han til det *å ha*. Forhold som fritidssysler, anseelse og politiske ressurser, knytter han til det *å være*, mens menneskelig samhandling,

vennskaps- og familierelasjoner knytter han til det å *elske*. De tre dimensjonene er tett sammenvevd. Deltakelse i arbeid, på skole og på ulike fritids- og sosiale arenaer skaper i følge Allardt velferd – både i forhold til å ha, å elske og å være. Allardt skiller imidlertid mellom levekår (behov for å ha) og livskvalitet (behovet for å elske og å være).

I levekårsforskningen er det ofte forhold knyttet til dimensjonen å ha som vektlegges. Et eksempel er SSBs levekårsindeks, som i følge Ellingsen et al. (2009a) baserer seg på et smalt levekårsbegrep der det hovedsakelig er indikatorer på økonomisk marginalisering som blir vektlagt.

I vår undersøkelse er vi opptatt av sammenhengene mellom de tre dimensjonene, og vi anvender følgelig et levekårsbegrep som har et bredere meningsinnhold enn det som omfattes av å ha. Skal vi forstå forhold knyttet til sosial reproduksjon av levekårsforskjeller må vi gå ut over de materielle og økonomiske forutsetningene og forsøke å gripe en større del av livssituasjonen til individene. Undersøkelsen omhandler i så måte barns velferd, snarere enn barns levekår. Vi har likevel valgt å holde fast på levekårsbegrepet ettersom prosjektet springer ut fra levekårsforskning. Vi har imidlertid valgt å omtale undersøkelsen som en studie av barns levekår og hverdagsliv for å synliggjøre at vi er opptatt av sammenhengene mellom det å ha og det å være og å elske.

Problemstillinger

I lys av de avgrensningene og tilnærmingene vi har redegjort for så langt har vi i denne rapporten fokus på følgende problemstillinger:

- Hvordan arter hverdagslivet seg for barn i de syv kommunene i Knutepunkt Sørlandet, med fokus på dimensjonene å ha, å være og å elske?
- Kan det identifiseres noen systematiske sammenhenger mellom barns bosted og kjønn, og hvordan hverdagslivet arter seg langs de samme dimensjonene?

Rapportens oppbygning

I neste kapittel bretter vi ut noe av det teoretiske landskapet vi beveger oss i. Vi ser på noen kjennetegn ved oppvekstforholdene til barn dag, og har en relativt kort gjennomgang av noe av den forskningen som tidligere er gjort på barns levekår. I kapittelet etter viser vi hvordan undersøkelsen er gjennom-

ført metodisk og beskriver rekrutteringen og størrelsen på utvalget. Kapittel 4 gir en beskrivelse av kommunene i utvalget og noen demografiske kjennetegn ved de som har deltatt i undersøkelsen. I dette kapitlet vil vi også presentere hvordan barnas subjektive opplevelse er av egen helse, hvordan de opplever det å lese, skrive og konsentrere seg og hvordan de selv opplever at de har det, fordeler seg. Disse subjektive opplevelsene presenteres her fordi de vil trekkes inn i analysen på ulike steder i de andre kapitlene.

Kapitlene 5, 6 og 7 beskriver de funn som kommer frem av undersøkelsen, knyttet til dimensjonene til Allardt (1975); å ha, å være og å elske. Å ha omhandler barnas materielle ressurser, hva de eier, hvor de drar på ferie, hvordan de opplever familieøkonomien, og hvordan de foretrekker å feire bursdagene sine. Å være omhandler barnas fritid, hvilke organiserte og uorganiserte aktiviteter de holder på med, hvor aktive de er på ulike kulturelle arenaer, og i hvilken grad de bidrar hjemme med husarbeid og omsorgsoppgaver. Å elske omhandler barnas sosiale liv, hvem de går til med gleder og bekymringer, hvem de er sammen med, og i hvilken grad det forekommer mobbing og plaging blant barna. I alle kapitlene har vi et spesifikt fokus på betydningen av kjønn og bosted (kommune), og trekker frem forskjeller og likheter der det er relevant. Kapittel 8 omhandler barnas fremtidsperspektiver. Hvilke ønsker har de for fremtiden, og i hvilken grad bekymrer de seg for fremtiden? I kapittel 9 samler vi trådene, og oppsummerer og drøfter noen av de tendensene som kommer frem i kapitlene foran.

2 Barns levekår og hverdagsliv

Hva kjennetegner moderne barndom?

Barndom er noe vi alle har en formening om hva er, og i et samfunn pleier oppfatningene om dette å være ganske likeartet. Likevel vil de fleste også være enige i at barndommen er i stadig endring – det å være barn i dag er betydelig annerledes enn det var for tjue år siden, og i hvert fall for femti år siden. Barndommen forandrer seg med andre ord i tid. Det å være barn i Norge skiller seg også fra det å være barn i andre land, og det å være barn på landet skiller seg fra det å være barn i byen. Barndommen er altså også foranderlig i rom. Barndommens vilkår må derfor studeres i flere typer omgivelser.

I dette prosjektet er konteksten Norge, nærmere bestemt kommuner i Agder, anno 2011/12. Som nevnt innledningsvis har denne konteksten på aggregert nivå noen særlige kjennetegn hva angår levekår. Likevel er det stor variasjon i barnas oppvekstomgivelser. Noen bor på små steder og noen bor på store steder eller i byen. Noen bor i hus med hage, andre bor i leiligheter. De fleste har en eller to foreldre, andre har andre voksne som de bor sammen med. Noen har foreldre som arbeider mye, andre har foreldre som er mye hjemme. Likevel har alle barna det til felles at de vokser opp i et moderne samfunn i en rik del av verden. Vi kan omtale dette som moderne barndom.

Inspirert av boka *Moderne barndom* av Ivar Frønes (2011) kan det identifiseres tre tendenser som kan sies å kjennetegne oppveksten til barn i det moderne Norge; demokratisering, institusjonalisering og profesjonalisering (Nilsen 2005).

Den første tendensen, *demokratisering*, omhandler først og fremst forholdet mellom familiemedlemmene. Den moderne familie skiller seg fra femtitallets idealtypiske familie, der relasjonene var hierarkisk organisert med far på topp og barnet på bunnen (iallfall sett utenfra). I femtittallsfamilien var foreldrenes, og særlig fars, autoritet uomtvistelig, og et viktig element i oppdragelsen var lydighet. Den moderne familie betegnes i motsetning til dette som en symmetrisk familie der autoritetsforholdene er mindre tydelige. Denne utviklingen har både sammenheng med kvinners økte sysselsetting og påfølgende endringer i kjønnsrollemønsteret, en generell demokratiseringstendens, og en endring av barns rolle og posisjon i samfunnet. Utviklingen har også konsekvenser for hvordan familielivet organiseres og arter seg. De endringene denne utviklingen har medført for forholdet mellom foreldre og barn er særlig relevante for denne undersøkelsen. Barn i moderne familier

har mer de skal ha sagt, og har foreldre som i større grad er lydhøre og tar hensyn til deres synspunkt enn tilfellet var for den idealtypiske femtitalssfamilien. Ofte omtales også den moderne familien som en forhandlingsfamilie. En følge av dette er at barna oppdras annerledes. Verdier som lydighet har blitt mindre viktig mens oppdragelse til selvstendighet og uavhengighet har fått økt betydning.

Den andre tendensen, *institusjonalisering*, handler om økningen i barns oppholdstid i institusjoner, som barnehage, skole og SFO, men også organiserte fritidsaktiviteter. Økningen har særlig vært stor for de minste barna, med massiv barnehageutbygging og innføringen av obligatorisk skolegang for 6-åringer. Familiens rolle i sosialiseringen av barna har dermed blitt supplert med andre aktører, og i særlig grad profesjonelle. Institusjonaliseringen må derfor sees i sammenheng med den tredje tendensen, nemlig *profesjonalisering*. I dette ligger det at barn tilbringer stadig mer tid sammen med profesjonelle voksne. I tillegg har foreldrerollen blitt mer profesjonalisert i den forstand at foreldre i dag har en annen tilnærming til foreldrerollen enn tidligere. Det å være foreldre oppfattes ikke som noe man intuitivt behersker, men snarere som noe som krever konstant refleksivitet og kunnskapsinnhenting. Egne foreldres kompetanse kommer ofte til kort i denne søken etter kunnskap om barnet og foreldrerollen, og etterspørselen etter håndbøker, familiespalter i tidsskrifter, kurs og annen profesjonell bistand er derfor stor. De to tendensene bidrar til at barndommen blir mer likeartet på tvers av sted og familietilhørighet. Foreldre oppsøker de samme kildene for å få kunnskap, barna skal gjennom den samme opplæringen (slik den er beskrevet i læreplanen for skoler og rammeplan for barnehager), de har i stor grad tilgang til de samme offentlige tjenestene, og de har i stor grad de samme kulturelle referansene fra barne-TV, bøker, reklamer osv. Samtidig er barndommen i dag differensiert på nye måter ved at repertoaret å velge i har blitt større. Det er ikke lenger sånn at «alle» spiser middag klokka fire, når far kommer hjem fra jobb, løper på fotballtrening klokka fem og ser på NRKs barne-TV klokka seks. Fleksible arbeidsdager gjør at middagen (som like gjerne kan være tilberedt av far som mor) gjerne kan stå på bordet klokka syv. Bredden i fritidstilbudet gjør at barnet har langt flere organiserte aktiviteter enn fotball å velge blant, og bredden i medietilbudet gjør at barnet kan zappe mellom en mengde nasjonale og internasjonale TV-kanaler til alle døgnets tider. Men selv om betingelsene i samfunnet barn vokser opp i stadig endrer seg, er likevel disse betingelsene i stor grad like for alle barn, uavhengig av hvor i landet de bor og hva slags familie de vokser opp i. Likevel vet vi at det er forskjeller i barns faktiske oppvekstforhold, som henger sammen med både bosted og familieforhold.

I undersøkelsen om barns levekår og hverdagsliv på Agder har vi vært opptatt av å få tak i informasjon som kan fortelle oss noe om både likheter og ulikheter i barns oppvekstforhold, og hvordan barndom og oppvekst varierer i forhold til familieforhold, bosted og kjønn. I denne rapporten har gir vi en beskrivelse av variasjoner mellom bosted på Agder og mellom gutter og jenter. I senere analyser vil vi gå nærmere inn i ulike sider ved den mer komplekse dimensjonen familiebakgrunn. Vi vil likevel kort ta for oss betydningen av å fokusere på alle disse dimensjonene i forskning på barns oppvekst.

Hvilken betydning har familiebakgrunn for barns velferd?

Det er en bred oppfatning at familiebakgrunn spiller en meget viktig rolle for hvilke valg man tar og hvordan man håndterer livet sitt. Spørsmål knyttet til familiebakgrunn, som foreldres yrke, inntekt og utdanning, inngår derfor ofte i studier av barn og unge. Foreldrene er i de aller fleste tilfeller barnets ”signifikante andre” (Mead 1972), og står for primærsosialiseringen der barnet lærer å se seg selv som en del av et fellesskap med de til enhver tid gjeldende normer og forventninger. Foreldrenes verdier og preferanser fremstår derfor som en slags normativ rettesnor som barn styrer sin adferd ut fra. Blant andre Giddens (1997) hevder at en del av forklaringen på hvordan mennesker mestrer utfordringene i samfunnet, nettopp finnes i barndomserfaringene.

Det har vært gjort utallige studier av hvordan barn ”arver” sine foreldres verdier, holdninger og preferanser. Kari Stefansen (2011) viser for eksempel hvordan klassetilhørighet kommer til uttrykk i foreldreskapet, og peker på hvordan middelklassens verdier og preferanser utgjør en normativ standard for foreldreskapet som blant annet harmonerer godt med det som foregår i barnehagen. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at middelklassebarn lettere tilpasser seg og finner seg til rette i barnehagen.

De fleste studiene som omhandler sosial reproduksjon har imidlertid handlet om sammenhengen mellom familiebakgrunn og skoleprestasjoner, med et særskilt blikk langs klassesdimensjonen (Bourdieu og Passeron 1990 [1970]; Bernstein 1971; Hernes 1974). Bourdieu og Passeron (1990) omtaler de holdningene og verdiene som barna har med seg hjemmefra som ulike former for kapital - økonomisk, kulturell og sosial – som overføres fra en generasjon til den neste. Mønsteret som utpeker seg er at barn fra middelklassen har lettere for å tilpasse seg og mestre skolesystemet, nettopp fordi skolesystemet er tilpasset middelklassens verdier og preferanser – skolen er på sett og vis et middelklasseprodukt. Barn fra arbeiderklassen må derimot gjøre en lengre «reise» for å finne seg til rette i skolesystemet. Disse analysene har blitt stående som et viktig bidrag for å forstå fenomenet sosial reproduksjon.

Hernes (1975) gjorde tidlig en tilsvarende analyse av norske forhold der han hovedsakelig har sett på hvordan sosiale problemer går i arv. Hans hovedfunn er at barn som vokser opp i familier med store økonomiske, helsemessige og sosiale belastninger har en større tilbøyelighet til selv å få slike belastninger også i voksen alder. Tilsvarende har barn som vokser opp i såkalt ressurssterke hjem, med tanke på foreldrenes utdanningsnivå, yrke og inntekt, en større tilbøyelighet til å bli ressurssterke selv. Hernes' analyse er styrket gjennom en rekke empiriske undersøkelser. Med få unntak, blant annet de såkalte "løvetannbarna", er hovedtendensen klar: Barn arver sine foreldres ressurser på godt og vondt. Sannsynligheten er derfor stor for at barn i det Giddens (1991) omtaler som "dysfunksjonelle" familier har større utfordringer enn barn som vokser opp i mer velfungerende hjem.

Basert på denne kunnskapen er det grunn til å anta at strukturene i levekårs-situasjonen på Agder vil gjenfinnes også i neste generasjon. Dette er særlig bekymringsfullt for barn i familier med dårlige levekår. Sannsynligheten for at de selv vil oppleve å ha dårlige levekår i voksen alder er større enn for barn som vokser opp med gode levekår. Disse sammenhengene er selvfølgelig ikke deterministiske, og både velferdsordninger og skolen prøver å utjevne de sosiale forskjellene mellom barn for at alle skal ha et så likt og rettferdig utgangspunkt som mulig for å kunne utvikle sitt fulle potensiale. Likevel ser vi at de sosiale forskjellene har en tendens til å reproduseres.

Familiekonstellasjoner har endret seg. Andelen barn som bor sammen med samboende eller enslige foreldre har økt, og det er stadig færre som bor i familier der foreldrene er gift, selv om den klassiske kjernefamilien fremdeles er den mest utbredte familieformen (Noach 1994). Et økende antall barn opplever samlivsbrudd, og det finnes en rekke risikofaktorer knyttet til dette som kan gi en negativ utvikling for barna. Forskning viser blant annet at barn med skilte foreldre har dårligere psykisk helse og strever mer med skolearbeidet enn barn som ikke har opplevd foreldrenes samlivsbrudd (Størksen 2006). Til tross for dette viser forskning at det likevel går bra med de fleste barn som opplever samlivsbrudd mellom foreldrene. Endrede familiemønstre kan også bety at barna må forholde seg til nye søsken og flere familiemedlemmer. Vi vet foreløpig relativt lite om hva nye familiedannelser og mer kompliserte søskenforhold betyr for barn (Skjørten et al. 2007). Levekårsundersøkelser viser imidlertid at disse endringene i familiemønstre ikke har ført til mindre grad av voksenkontakt for barna (St.meld. nr. 39 (2001-2002)). Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge).

I denne rapporten vil ulike forhold ved familien som har betydning for barns oppvekstvilkår og muligheter fungere som et bakteppe i framstillingen. Mer

spesifikke analyser av familiebakgrunnens betydning for de forhold som tas opp i undersøkelsen vil følges opp senere.

Hvilken betydning har bosted for barns velferd?

Til tross for at barndommen har blitt stadig mer homogen, med en økende institusjonalisering og mediebruk som viktige drivkrefter, er det forskjell på å være barn i en by og barn på landet. Dette handler først og fremst om ressurser; hvilke muligheter som ligger i de naturlige omgivelsene (som for eksempel at de som bor i det snørike innlandet går mer på ski enn de som bor ved kysten), og hvilke kulturelle tilbud som finnes. Det siste vil ha sammenheng med både befolkningstettheten og kommuneøkonomien. I tillegg til stedets ressurser, er de sosiale forholdene på stedet av betydning og det vi kan omtale som befolkningssammensetningen. Den enkeltes muligheter og valgrepertoar vil stå i forhold til de menneskene vedkommende sammenligner seg med. I et lite samfunn er faren større for at man skiller seg ut, enten negativt eller positivt, enn i et større samfunn. Samtidig kan denne gjennom-siktigheten i små samfunn virke positivt inn på integrering av forskjellighet.

I denne undersøkelsen er bosted først og fremst operasjonalisert som kommune. Det vil si at de bivarierte analysene vil knyttes til barnas bostedskommune, og ikke til for eksempel bydel eller skole. Vi er imidlertid oppmerksomme på at det også forekommer store forskjeller innad i kommunene. I særlig grad gjelder dette Kristiansand, hvor det er ganske store sosio-demografiske forskjeller mellom noen av bydelene. I kapittel 4 gir vi en beskrivelse av kommunene, med utgangspunkt i noen utvalgte sosiale og demografiske kjennetegn.

Hvilken betydning har kjønn for barns velferd?

Som nevnt innledningsvis har Agderforskning i en del av våre studier satt fokus på sammenhenger mellom levekår og likestilling mellom kjønnene. Utgangspunktet for denne interessen er primært at mange av kommunene som scorer lavt på levekår også scorer lavt på likestillingsindeksen². Dette skyldes blant annet at kvinners yrkesaktivitet bidrar til verdiskaping. En viktig faktor for å bedre verdiskapingen, og dermed også levekårene i regionen vil derfor være at flere kvinner kommer i arbeid.

Det at kvinner i dag i større grad enn tidligere er yrkesaktive har hatt innvirkning på barns hverdag, ved at deres hverdag i stor grad organiseres gjen-

---

²Likestillingsindeksen er beskrevet og gjengitt i en rapport som kan lastes ned fra senter for likestilling ved Universitetet i Agder: <http://senterforlikestilling.org/wp-content/uploads/2011/05/Regional-likestillingsmonitor-for-Agder.pdf>

nom barnehage, skole, fritidsordning og organiserte fritidsaktiviteter. Fra 1970 og frem til i dag har utviklingen vært at fedre bidrar mer på hjemmebane, at mor bruker mindre tid på husarbeid og at foreldrene bruker mer tid på aktiv omsorg for barna (Rønning 2001, Kitterød 2001, Vaage 2002).

I undersøkelsen om barns levekår og hverdagsliv er vi også opptatt av kjønn. Det er i seg selv interessant å vite hvilke forskjeller og likheter det er mellom gutter og jenter med hensyn til hva de har, gjør og hvem de er sammen med. Samtidig ligger det en mer spesifikk levekårsinteresse til grunn. Hvilke tanker og ønsker jenter og gutter har for fremtiden kan fortelle oss noe om hvordan de orienterer seg i sine livsvalg. Hvis det eksempelvis fordeler seg slik at jenter har en markant større tendens til å ønske seg barn og familie, og gutter har en markant større tendens til å ønske seg en spennende jobb og mye penger, kan vi tolke svarene dithen at barnas valgrepertoar er relativt tradisjonelt kjønnsspesifikke og reproducerer verdier som forbindes med liten grad av likestilling.

Generelt ser vi imidlertid en utjevning av kjønnsforskjeller blant barn og unge på en rekke områder. Men det er fremdeles slik at gutter og jenter i stor grad velger kjønnstradisjonelt når det gjelder utdanning, og på mange områder utvikler de systematisk ulike handlingsmønstre (St.meld. nr. 39 (2001-2002)). Det er for eksempel slik at omverdenen vurderer gutters og jenters forbruk ulikt. Forskning viser at gutter har mer organiserte aktivitetsorienterte forbruksmønstre enn jenter, og får mer penger til eget forbruk enn jenter (Brusdal 2001).

Både som barn og voksen vil ens valgrepertoar i stor grad være preget av hvilket kjønn man har. Dette handler blant annet om at det stilles ulike forventninger til en gutt og til en jente. Kjønnsspesifikk adferd handler om å handle i tråd med disse opplevde forventningene. Innenfor samfunnsvitenskapen betraktes kjønn både som sosialt konstruert og som biologisk gitt. Vi kan i liten grad påvirke de biologiske forutsetningene, men de sosiale forutsetningene er derimot både påvirkelige og endringsdyktige. I en renommert artikkel fra 1977 beskriver Hildur Ve hvordan gutter og jenter oppdras ulikt; mens jenter lærer at deres plass er i familien, lærer gutter at deres plass er i yrkeslivet (Ve 2007 [1977]). Dette fører i følge Ve til at jenter orienterer seg mot «familisme», mens gutter orienterer seg mot utskillelse fra familien (individuering). Ve legger også vekt på klasseperspektivet. Selv om denne artikkelen er skrevet i en kontekst med sosialiseringsspraksiser som på mange måter skiller seg fra moderne sosialiseringsspraksiser, har argumentasjonen vist seg fremdeles å ha en viss gyldighet. Vi er også i denne undersøkelsen

opptatt av å få mer kunnskap om barnas valgrepertoar er preget av hvilket kjønn de har.

Barndom i et kunnskaps- og forbrukersamfunn

Det samfunnet barna i Norge vokser opp i betegnes blant annet som et kunnskapssamfunn og et forbrukersamfunn. Viktigheten av utdanning for å oppnå full samfunnsdeltakelse har aldri vært større, og dette spiller inn på både hvordan barn oppdras hjemme og hvilke aktiviteter de er med på. For eksempel beskriver Vincent og Ball (2007) hvordan deltakelse i læringsfremmende aktiviteter inngår i middelklassens oppdragelsesstrategier. Parallelt med fremveksten av dette kunnskapsfokuset i oppdragelsen har det vært en sterk økning i kommersialisering av barn og unges hverdag i løpet av de siste tiårene. Dette har noen negative konsekvenser, slike som påvirkning av deres selvforståelse og identitet, fordi reklamen knytter ideer om suksess og vellykkethet til hvilke varer barn og unge tilegner seg. Nyborg-utvalget fremla i 2001 NOU'en *Oppvekst med prislapp?*, hvor det blant annet drøftes hvordan kommersialiseringen kan være med på å øke den sosiale ulikheten i samfunnet, ved at fritidsaktiviteter for barn som tradisjonelt har vært kostnadsfrie har blitt erstattet med kostbare alternativer (St.meld. nr. 39 (2001-2002)).

Å være en del av forbrukersamfunnet betyr også at det foreligger en del forventinger til å eie og å kunne forbruke på lik linje med de som det er naturlig å sammenligne seg med. Begrepet «standardpakke» ble introdusert av Roseborough og videreutviklet av Parsons og Smelser (1956) for å beskrive et normativt foreskrevet forbruk. Tanken er at det finnes en slags normativ enighet i et samfunn om hva som må til av forbruksvarer for å tilfredsstille det som skal til for å kunne være som «folk flest» (Brusdal 2007). Slike forventinger finnes også mellom barn, og om barndom hos de voksne. I denne rapporten vil vi bruke denne standardpakke-tenkningen for å beskrive det å eie ting som en del av et normativt landskap av forventinger.

Tidligere forskning på barns levekår

Mye av levekårsforskningen generelt, og levekårsforskning overfor barn spesielt, har fokusert på konsekvenser av dårlige økonomiske forhold. Barnefattigdom er et sosialt problem som har fått relativt stor oppmerksomhet i samfunnsdebatten, og som også har preget forskningen på barns levekår. Dette springer ut fra at levekårsbegrepet nettopp knyttes til materielle ressurser og det Allardt (1975) legger til dimensjonen *å ha*. Vi vil i korte trekk redegjøre for hovedtrekkene i denne forskningen.

Selv om Norge har blitt et av verdens rikeste land, og samfunnsendingene i den senere tid har gitt store og i hovedsak positive konsekvenser for barn og unges oppvekstforhold og levekår, finnes det fortsatt barn og unge som lever i familier med så begrensede økonomiske ressurser at de kan karakteriseres som fattige. Dersom vi ser på fattigdomsproblemene i Norge i en internasjonal sammenheng, er likevel problemene forbundet med fattigdom små. Barnefattigdom handler om ulike faktorer og har ulike konsekvenser, i ulike land. I Norge handler det om at barn som vokser opp i fattige familier ikke har de samme mulighetene til å delta på viktige arenaer og i sosiale sammenhenger på lik linje med andre barn. De har heller ikke like muligheter til utvikling, og mangler det vanlige barn har. Det ”vanlige” velferdsnivået i befolkningen danner grunnlag for hva et samfunn anser som akseptabel levestandard og de forventninger barn møter i hverdagen. Fattigdomsbegrepet er altså et relativt begrep og må ses i sammenheng med den øvrige befolkningens velferdsnivå (Nadim og Nielsen 2009).

Hvis man bruker EUs mål for fattigdom, hvor barnefattigdom defineres som barn som vokser opp i husholdninger med en inntekt som er under 60 % av medianinntekten til alle barnefamilier, vil en kunne konkludere med at 8 % av alle norske barn i alderen 0-17 år vokste opp i fattige familier i 2006 (ibid). Det å bruke inntektsbaserte ekvivalensskalaer som fattigdomsmål er imidlertid internasjonalt omstridt, blant annet fordi verken livsfaseeffekter, samfunnets velferdsordninger eller ulikheter i interne husholdningsprioriteringer inngår i definisjonene på fattigdom.

I denne studien vil vi snarere støtte oss på forbruksbaserte mål på materielle levekår, i tråd med modellene for standardbudsjetter og referansebudsjetter som har vært brukt i de skandinaviske land siden 1978 (Sverige), 1987 (Norge) og Danmark (1993). Et relativt fattigdomsmål som tar utgangspunkt i forbruk, forholder seg til samfunnets overordnede verdisystem, og definerer hva slags materielle goder et individ bør ha for å være et akseptabelt samfunnsmedlem (Roseborough 1960). For barn handler dette om å eie eller ha tilgang til de tingene som gjør at de ikke faller utenfor i jevnaldergruppa der de bor.

At familien har en lav husholdningsinntekt øker selvfølgelig risikoen for at man mangler noe av det som anses vesentlig for et barn å ha. Det finnes en større risiko for både reell og normativ barnefattigdom i hushold med lav utdanning, hushold som har mange barn, hushold med en forsørger, hushold som mottar sosialhjelp eller som er avhengige av økonomiske velferdsordninger. Det er også økt risiko for å vokse opp i fattigdom blant barn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Husholdninger uten noen voksne i arbeid ut-

gjør den største risikoen for barnefattigdom. Høy fattigdomsrisiko er forbundet til ulike grupper i de forskjellige kommunene, hvilket betyr at de ulike kommunene står overfor ulike utfordringer (Nadim og Nielsen 2009; Sandbæk 2008). Det finnes en rekke studier som viser at barn som vokser opp i fattige familier har økt risiko for å oppleve en rekke uheldige forhold, slik som vold og misbruk. Disse barna har også en større risiko enn øvrige barn for å utvikle dårlig helse, de har større dødelighetsrisiko, selvmordsrisiko, større risiko for å oppleve problemer på skolen og for å få rusproblemer (Evans 2004, Bradshaw 2002). Det er også større sannsynlighet for at barn som vokser opp i fattigdom selv havner i en vanskelig livssituasjon når de blir voksne (som for eksempel å bli foreldre tidlig, ikke fullføre skole, bli avhengig av sosial stønad osv.), sammenlignet med andre (Nadim og Nielsen 2009). Bildet har imidlertid vist seg å være mer sammensatt enn det som fremkommer av disse studiene. Sandbæk og Pedersen (2009) finner for eksempel ingen holdepunkter for å si at fattigdom påvirker trivsel på skolen, eller at det virker inn på hvorvidt barna kan snakke med vennene sine om vanskelige tema. Likevel fant de en sammenheng mellom fattigdom og lavere deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, samt at barna i fattige hushold i større grad rapporterte om dårlig helse sammenlignet med kontrollutvalget. Det ser ut til at foreldre har en tendens til å skjerme barna for ulempene som er forbundet med dårlig økonomi (Sandbæk 2008; Sandbæk og Pedersen 2009; Sletten et al. 2004). Sammenhengen mellom familieøkonomi og barns velvære er med andre ord ikke entydig. Mye kan tyde på at dårlig familieøkonomi først og fremst er en belastning for de voksne i husholdet, og i mindre grad rammer barna direkte. Likevel skal man ikke underslå viktigheten av å etterstrebe at barn gis relativt like betingelser for deltakelse og optimal utvikling, uavhengig av familieøkonomi. Dette er nettopp et viktig siktemål med den norske velferdsmodellen, der målet om resultatlikhet står sterkt.

3 Om gjennomføringen av undersøkelsen

Prosjektet er gjennomført i form av en spørreundersøkelse rettet mot barn som er født i 2001 og går i femte klasse, det vil si at flesteparten av barna på datainnsamlingstidspunktet (oktober – desember 2011) var 10 år. Dette er en yngre aldersgruppe enn det som har vært vanlig for denne typen undersøkelser. Gulløy og Haraldsen (2012) anbefaler for eksempel å innhente opplysninger gjennom personlig intervju blant barn i alderen 7-11 år³, fremfor selvadministrert spørreskjema. Likevel kan barn under 13 år fylle ut et spørreskjema selv, dersom dette er tilpasset deres utviklingsnivå og dersom situasjonen er praktisk tilrettelagt for det, hevder forfatterne. Vi valgte å rette undersøkelsen mot 10-åringer ettersom vi ønsket å vektlegge et tydelig barneperspektiv. Barn på 10 år er fremdeles barn, og ikke ungdommer. Samtidig er de gamle nok til å lese, forstå og kunne svare på enkle og konkrete spørsmål som er tett knyttet til deres hverdagsliv. For at et spørreskjema skal fungere for barna er det blant annet viktig at spørsmålene er konkrete og presise, språket enkelt, og at man unngår vanskelige ord og samlebetegnelser (ibid). I utarbeidelsen av spørreskjemaet la vi vekt på nettopp dette, og fikk blant annet råd av et «barnepanel» bestående av ti barn i alderen 9-11 år.

Hvordan ble informasjonen samlet inn?

Selve datainnsamlingen foregikk på skolen i løpet av skoletiden. Barna besvarte spørreskjemaet individuelt. Ved innleveringen av det ferdig utfylte spørreskjemaet fikk barna utdelt et spørreskjema som de skulle ta med hjem til sine foresatte sammen med et informasjonsbrev og en svarkonvolutt. Spørreskjemaene til barna og de foresatte hadde samme identifikasjonskode, som gjør det mulig å koble sammen informasjon fra de to skjemaene. På den måten kan bakgrunnsopplysninger fra de foresattes skjema (som utdanning, inntekt, bolig osv), koples sammen med opplysningene fra barneskjemaet, uten at direkte identifiserbare opplysninger ble samlet inn. De foresatte returnerte sine skjema direkte til Agderforskning. Denne sammenkoblingen vil gi grunnlag for en type analyser som ikke har vært gjort tidligere, og som vil bli publisert fra disse dataene på et senere tidspunkt. Denne rapporten omhandler imidlertid bare informasjon fra barneskjemaene.

---

³ Barn i denne aldersgruppen er i følge Piaget på det konkret-operasjonelle stadiet. På dette stadiet kan barn tenke logisk og formålsrasjonelt knyttet til konkrete størrelser. Barn over 11 år befinner seg derimot på det formelt-operasjonelle stadiet, hvor tenkingen blir mer avansert, kompleks og «vitenskapelig». Piagets stadielære blir imidlertid kritisert for blant annet å være for statisk og for å ta hensyn til kulturell variasjon.

Det var hele tiden en forsker til stede mens barna fylte ut spørreskjemaet, og som regel også en lærer. Forskeren introduserte først undersøkelsens formål og omfang, og gav en kort beskrivelse av hvordan spørreskjemaet skulle besvares ved hjelp av konkrete eksempler. Barna ble oppfordret til å stille spørsmål hvis det var ord, begreper eller spørsmål de ikke forsto. Disse ble enten besvart individuelt, eller de ble kommentert ovenfor hele gruppen dersom det erfaringsmessig var spørsmål flere lurte på.

Vår erfaring var at spørreskjemaet fungerte godt for de aller fleste av barna. Det var likevel i de fleste klasser noen elever som strevde mer enn andre. Dette ble løst litt ulikt i klassene. Noen steder tok læreren med seg elever som eksempelvis hadde lese- og skrivevansker ut, og gjennomgikk undersøkelsen med dem i et eget rom. Det mest vanlige var imidlertid at alle elevene var samlet, og at de etter hvert som de ble ferdige leste eller jobbet med skoleoppgaver inntil alle var ferdige. Unntaksvis fikk noen av elevene spørsmålene lest opp, enten av læreren eller forskeren, underveis i utfyllingen. Det var relativt stor variasjon i hvor lang tid barna brukte på å svare på spørreskjemaet; fra 20 minutter til godt over en time. Vanligvis hadde flertallet av elevene svart i løpet av en ordinær skoletime (45 minutter).

Vi var forberedt på at en del av elevene ikke ønsket å fullføre undersøkelsen, enten fordi de syntes det var vanskelig, at det tok lang tid eller fordi det var kjedelig. Der tok vi imidlertid feil. Av de 811 spørreskjemaene som er fylt ut, er det kun et fåtall som ikke er fullført. Det er likevel en del av spørreskjemaene som ikke er fullstendig besvart. I all hovedsak dreier det seg om et partielt frafall, det vil si at deler av skjemaet ikke er besvart. Det knytter seg da i all hovedsak til at spørsmålsformuleringen eller veiledningen er misvisende (dette gjelder f.eks. spørsmålene knyttet til lese-, skrive- eller konsentrasjonsvansker), slik at eleven ikke har forstått hvordan det skal besvares.

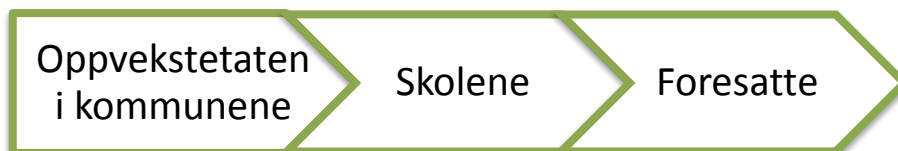
Rekruttering og utvalg

Før undersøkelsen ble igangsatt kontaktet vi oppvekst-/skolelederen i alle de aktuelle kommunene. Vi beskrev hva som var formålet med undersøkelsen og ba om tillatelse til å kontakte skolene. Dette ble godtatt i alle kommunene. I noen av kommunene sendte også oppvekst-/skolelederen ut en oppfordring til skolene om å delta.

I neste omgang kontaktet vi rektoren ved alle skolene med femte trinn i de aktuelle kommunene, med noen unntak⁴. Rektorene tok, i samråd med de aktuelle lærerne, så stilling til om de ønsket å delta i undersøkelsen. Mange av skolene ble kontaktet flere ganger. De skolene som ikke ønsket å delta begrunnet det hovedsakelig med at tiden ikke strakk til, at de fikk mange henvendelser fra forskere, og at de derfor ikke kunne prioritere dette. Enkelte av rektorene var skeptiske til å delta på grunn av at mange av elevene ved skolen har et annet morsmål enn norsk, noe som ble antatt å bidra til svak deltakelse. Disse skolene var det imidlertid svært viktig for oss å få med ettersom minoritetsbarn erfaringsmessig er svakt representert i slike undersøkelser. Vi var derfor opptatt av å gå i dialog med skolene om hvordan vi kunne legge best mulig til rette for deres deltakelse, og noen av skolene kom oss i møte på dette. Likevel er barn med minoritetsbakgrunn også i denne undersøkelsen svakt representert.

Elevene ved de skolene som ble med i undersøkelsen fikk deretter informasjonsbrev og samtykkeerklæring sendt med hjem til sine foresatte. Det var bare elever som hadde skriftlig samtykke fra de foresatte som fikk delta i undersøkelsen.

Figur 1. Rekrutteringsprosessen

Denne rekrutteringsprosessen innebar tre trinn av døråpnere som bidro til å regulere størrelsen på utvalget. For det første måtte oppvekstetatene gi adgang til at undersøkelsen ble gjennomført i kommunen. På dette trinnet støtte vi ikke på noen utfordringer. For det andre måtte skolene gi adgang. Samlet sett kontaktet vi 50 skoler, hvorav 33 gav oss adgang til å gjennomføre undersøkelsen på skolen. For det tredje måtte foresatte gi sitt samtykke til at barna deltok i undersøkelsen. Av de 1121 husstandene som fikk mulighet til

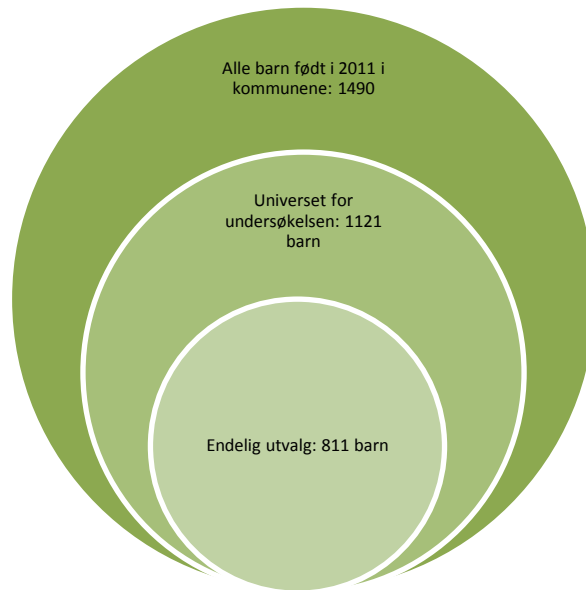
---

⁴ Vi kontaktet ikke den internasjonale skolen og mottaksskolen i Kristiansand av hensyn til språkutfordringene det ville innebære. I tillegg er det noen privatskoler som ikke har blitt kontaktet.

å delta i undersøkelsen var det 811 som samtykket. Dette gir en svarprosent på 72. I forhold til sammenlignbare undersøkelser er dette å anse som høyt.

Figur 2. Universet og utvalget for undersøkelsen

Tabellen under gir en fullstendig oversikt over utvalget, fordelt etter kommune, sett i forhold til antall skoler og antall barn som er født i 2001 i kommunene.

Tabell 1. Oversikt over utvalget, fordelt etter kommune

Kommune	Antall skoler med femte trinn	Antall barn i kommunen født i 2001 ⁵	Antall skoler i utvalget	Utvalget for undersøkelsen	Endelig utvalg
Kristiansand	28	963	15	617	441
Songdalen	4	83	3	77	49
Søgne	4	116	2	112	67
Vennesla	7	154	6	135	101
Iveland	2	13	2	18	14
Birkenes	3	62	2	64	58
Lillesand	4	99	3	98	79
Totalt	51	1490	33	1121	809⁶

Som det fremkommer av tabellen er mer enn halvparten av informantene bosatt i Kristiansand kommune. I Kristiansand er det 24 ordinære skoler som har femte trinn. 14 av disse inngår i utvalget. I tillegg kommer en kristen privatskole, en Steinerskole, en internasjonal skole og en mottaksskole (begge de siste er kommunalt drevet). Av disse fire skolene inngår kun den kristne privatskolen i utvalget⁷. Til sammen er altså informantene fra Kristiansand rekruttert fra 15 skoler. De aktuelle skolene ligger i 13 av de 18 bydelene i kommunen. Blant de bydelene som ikke inngår i utvalget har to en sosioøkonomisk profil som tilsier gode levekår, en har en sosioøkonomisk profil som tilsier dårlige levekår, en annen skiller seg ut med et lavt utdanningsnivå, og en befinner seg omtrent på gjennomsnittet for kommunen⁸. Det er med andre ord for Kristiansand kommunes vedkommende ingen åpenbare

⁵ Tallene i denne kolonnen er hentet fra Statistisk Sentralbyrå (http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=04321) og gir oversikt over antallet levendefødte barn i 2001. Antallet faktiske barn i kommunen dette år kan avvike fra det som kommer frem av oversikten som følge av inn- og utflytting. Basert på denne oversikten er det samlet sett en overvekt av gutter i kommunene (785 gutter og 705 jenter).

⁶ For to av spørreskjemaene mangler vi opplysninger om kommune. De er likevel tatt med i analysene. Den totale størrelsen på utvalget (N) er derfor 811.

⁷ Elevene på denne skolen er bosatt i ulike deler av kommunen, og skolen representerer i så måte ikke noen bydel med en bestemt sosioøkonomisk profil. Denne skolen er derfor utelatt i den påfølgende beskrivelsen som omhandler bydelenes sosioøkonomiske profil.

⁸ Oversikten over bydelenes sosioøkonomiske profil kan leses ned fra Kristiansand kommunes egne nettsider: <http://www.kristiansand.kommune.no/no/Om-Kristiansand/Kristiansandstatistikken/Samfunn/Levekar/>

skjevheter i utvalget for undersøkelsen sett i lys av hvilke områder skolene ligger i.

I Songdalen er det tre kommunale skoler med femte trinn, og en privat. Det er kun de kommunale skolene som inngår i utvalget. I Søgne er det tre kommunale skoler som har femte trinn, og en privat. I utvalget inngår to av de kommunale skolene. Vennesla har syv skoler med femte trinn. Utvalget omfatter seks av skolene. Iveland har to skoler som begge inngår i utvalget. Som det fremkommer av tabellen er det kun 14 elever fra Iveland som har svart på undersøkelsen. For å ivareta deres anonymitet har vi valgt å slå kommunene Iveland og Birkenes sammen i analysene av datamaterialet. De to kommunene er begge innlandskommuner med visse fellestrekk⁹. Birkenes har tre skoler, hvorav to inngår i utvalget. I Lillesand er det fire skoler med femte trinn. Utvalget omfatter tre av disse.

Selv om utvalget av skoler ikke antyder at det er betydelige skjevheter i utvalget er det likevel grunn til å anta at det blant de barna som har besvart forekommer skjevheter. Som vi allerede har vært inne på er barn med minoritetsbakgrunn svakt representert. Erfaringsmessig er også barn med foreldre som har høy utdanning og/eller god inntekt oftere representert enn barn med foreldre som har lav utdanning og/eller dårlig inntekt. Dette ble også kommentert av flere av lærerne. Mest sannsynlig er det en viss underrepresentasjon i utvalget av barn med foreldre i marginaliserte situasjoner, som er fattige, arbeidsledige eller har innvandringsbakgrunn.

Etiske betraktninger

Undersøkelsen er gjennomført i tråd med retningslinjene for forskningsetikk, slik de er skissert av NSD/personvernombudet. Dette innebærer blant annet at det er innhentet skriftlig samtykke fra foresatte og at hensynet til anonymitet ivaretas på en god måte. Ingen direkte identifiserbare opplysninger, som navn, bosted, fødselsnummer e.l., er registrert sammen med spørreskjemaene. Undersøkelsen omhandler ingen opplysninger som defineres som sensitive, og som i kraft av det medfører konsesjonsplikt i henhold til NSD sitt regelverk. Enkelte av temaene kan imidlertid oppfattes som sensitive for den enkelte. For eksempel kan spørsmål knyttet til økonomi, familiesammenheng, opplevelse av skoleprestasjoner eller selvoppfatninger, oppleves som sensitive. Utfyllingen av spørreskjemaet kan også tenkes å sette i gang refleksjonsprosesser hos barna knyttet til hvordan de har det sammenlignet med andre, som for enkelte kan oppleves som vanskelig. Det samme gjelder

---

⁹ Nærmere om dette i neste kapittel.

for så vidt også for spørreundersøkelser blant voksne. I informasjonsbrevet til de foresatte ble det gitt anledning til å få tilsendt spørreskjemaet som barna skulle få for gjennomlesning. Omkring ti personer benyttet seg av den muligheten.

Av hensyn til informantenes anonymitet har vi også valgt å utelate opplysninger knyttet til de enkelte skolene. Enkelte steder hvor det er relevant oppgir vi derfor at det er forskjeller mellom skolene, men unngår å synliggjøre hvilke skoler det gjelder.

Leseveiledning til tabellene

I denne rapporten presenterer vi kun resultatene fra barneskjemaene. Vi har konsentrert oss om hvordan svarene fordeler seg i forhold til barnas kjønn og bosted (kommune), dvs. bivariate sammenhenger¹⁰. Slike sammenhenger er i all hovedsak oppgitt der fordelingen er statistisk signifikant på et 1 % nivå. Det vil si at det er 1 % eller mindre sannsynlighet for at sammenhengene skyldes andre forhold enn det som fremkommer av tabellen¹¹. Det at for eksempel sammenhengen mellom kjønn og bruk av biblioteket er statistisk signifikant betyr med andre ord at det er mindre enn 1 % sannsynlighet for at variasjonene mellom gutter og jenter skyldes andre ting enn kjønn. Statistisk signifikante sammenhenger er markert med *. Der hvor ikke signifikante sammenhenger er av interesse og blir presentert, blir dette presisert.

For alle tabellene er forekomsten oppgitt i prosent, og ikke i absolutte tall. Det totale antallet som har svart på spørsmålet er indikert som N. Underutvalg (for eksempel antallet fra hver enkelt kommune eller antallet gutter og jenter som har svart) er indikert med liten n. I noen tilfeller er underutvalgene så små at prosentangivelsen blir misvisende. Det er for eksempel kun 32 individer som oppgir at de ikke har noen bestevenn. Når det kommer frem av tabellen at 10 % av de som ikke har noen bestevenn har det dårlig eller veldig dårlig, så dreier det seg ikke om flere enn tre individer. På grunn av det lave antallet individer som utgjør prosentueringsgrunlaget, er disse sammenhengene sjelden signifikante, og det er viktig å være oppmerksom på dette når man leser tabeller som presenterer både signifikante og ikke signifikante sammenhenger.

---

¹⁰ Bivariate sammenhenger belyser forholdet mellom to ulike variabler, som for eksempel kjønn og deltakelse i ballaktiviteter.

¹¹ Dette er et strengt mål på signifikans. Vanligvis legges det til grunn et signifikansnivå på 5 %.

4 Om kommunene og barna i utvalget

I 2011 var andelen personer mellom 0 og 20 år 27,4 % i Aust-Agder, og 28,6 % i Vest-Agder. Dette er noe over landsgjennomsnittet (26,7 %) (Dzamarija et al. 2012). Barn og unge utgjør med andre ord godt og vel en fjerdedel av den totale befolkningen i Agder.

I dette kapittelet gir vi først en beskrivelse av noen befolkningsmessige kjennetegn ved de kommunene som inngår i undersøkelsen, Videre går vi mer spesifikt inn på utvalget, eller de barna som har svart på spørreskjemaene, og viser hvordan de fordeler seg på noen sentrale kjennetegn som kjønn, etnisk bakgrunn og hvem de bor sammen med. Videre i rapporten vil kommunetilhørighet og barnets kjønn stå gjennomgående sentralt for analysen. I de analytiske kapitlene vil vi også bringe inn noen spørsmål fra barneskjemaet i analysen, hvor vi på ulike måter har spurt barnet om hvordan de har det med seg selv og på skolen. Dette er barnets subjektive opplevelser av hvordan de har det, og vi vil gjerne se om det er en sammenheng mellom hvordan de føler at de har det og hva de konkret oppgir av aktiviteter, eiendeler eller relasjoner i det øvrige materialet. I dette kapittelet vil vi derfor også presentere variablene selvopplevd helse og egen opplevelse av skolearbeid og hvordan disse forholdene fordeler seg i utvalgets kommuner og langs kjønnsvariabelen.

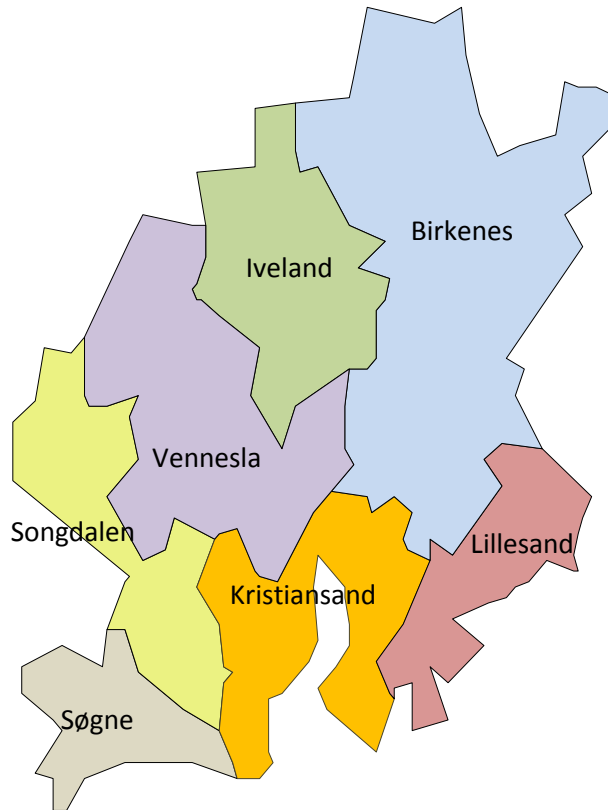
Kommunene i Knutepunkt Sørlandet

Undersøkelsen omfatter syv kommuner i Agder; Kristiansand, Søgne, Songdalen og Vennesla i Vest-Agder og Lillesand, Birkenes og Iveland i Aust-Agder. De syv kommunene utgjør et felles bo- og arbeidsmarked, og har på bakgrunn av det inngått et tverrkommunalt samarbeid gjennom organet «Knutepunkt Sørlandet». Hensikten med Knutepunkt Sørlandet er å utvikle kommunene og sikre næringslivet og de som bor i regionen et så godt og effektivt tjenestetilbud som mulig. Målene med det interkommunale samarbeidet er en sterkere region, økt kvalitet, forenklet forvaltning, økonomisk handlefrihet, bedre arbeidsplasser og større muligheter for de ansatte¹².

---

¹² Informasjonen om Knutepunkt Sørlandet er hentet fra Knutepunktets egne nettsider, samt brosjyre. <http://www.knutepunktsorlandet.no/artikkel.aspx?AId=86&back=1&MIId=183>

Figur 3. Kart over kommunene i Knutepunkt Sørlandet

Kristiansand kommune ligger i Vest-Agder, og er den femte største byen i Norge. Med sine 82 394 innbyggere i 2011, er Kristiansand den klart største kommunen i utvalget, mens Iveland, som er en innlandskommune i Aust-Agder, er den befolkningsmessig minste med sine 1300 innbyggere i 2011. Iveland rapporterer imidlertid en sterk befolkningsvekst fra 2000 til 2010 på 15,8 %, kun overgått av Søgne, en kystkommune vest for Kristiansand, med en befolkningsvekst på 19,9 % i samme tidsrom. Kristiansand er den kommunen som har den høyeste andelen innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre på 14 %, tett etterfulgt av Songdalen, en innlandskommune som grenser til Kristiansand i vest, med 11,6 %. Alle de andre kommunene i utvalget har under 10 % andel første- eller andregenerasjons innvandrere. Kristiansand er også den kommunen som har den høyeste andelen universitets- eller høyskoleutdannede i befolkningen, med Lillesand, en kystkommune øst for Kristiansand, og Søgne nesten hakk i hel. Den høyeste rapporterte

arbeidsledigheten (2012) og andel av befolkningen som mottar sosialhjelp (2010) finner vi i Vennesla, en mellomstor innlandskommune i Vest-Agder som grenser til Kristiansand. Andelen barn 1-5 år som går i barnehage (2010) i knutepunktkommunene, varierer fra 80 % til 90 %, med Kristiansand som den kommunen som har høyest andel barn i barnehagen, mens andelen av barnebefolkningen mellom 0-17 år med barnevernstiltak varierer mellom 3 og 7,4 %, hvor det er Iveland som topper statistikken. Birkenes, nabokommunen til Iveland og også en innlandskommune i Aust-Agder, skiller seg ikke ut med noen ekstremverdier i oversikten over basisinformasjon om kommunene under¹³. Kommunen ligger imidlertid relativt tett inntil Iveland langs flere kjennetegn enn de geografiske, og siden befolkningstallet er såpass lite i begge kommuner, har vi av anonymiseringshensyn slått disse to kommunene sammen i analysene på kommunenivå.

I Kristiansand kommune er det 18 ulike bydeler, som har ulik sosioøkonomisk profil. Den sosioøkonomiske indeksen¹⁴ viser at bydelene Grim, Kvadraturen/Eg og Slettheia har en sosioøkonomisk struktur som tilsier større levekårsutfordringer enn i andre bydeler, mens bydelene Flekkerøy, Kongsgård/Gimlekollen, Indre og Ytre Randesund befinner seg på motsatt side av skalaen.

Som vi ser av tabell 2, så utgjør kommunene i Knutepunkt Sørlandet et variert utvalg kommuner både på geografiske og sosiale kjennetegn. Denne variasjonen utgjør et viktig bakteppe når vi leser resultatene fra undersøkelsen.

---

¹³ Tallene som refereres i dette avsnittet, og i oversiktstabellen er hentet fra SSB sin kommunestatistikk (Kostra) 2010 og fra nav.no.

¹⁴ Indeksen består av variablene barn av enslig forsørger/ samboer uten felles barn, barn av mor født i ikke-vestlig land, utflytting totalbefolkning, utflytting barn 0-6 år, andel 40-59 år med grunnskole som høyeste utdanning og andel ikke gift 30-49 år. Indeksen og bydelsprofilene er lastet ned fra kommunens egen nettside. Nærmere beskrivelse av indeksen på: <http://kristiansand.kommune.no/no/OmKristiansand/Kristiansandstatistikken/Samfunn/Levekars/>

Tabell 2. Basisinformasjon om kommunene i Knutepunkt Sørlandet

	Kristian- sand	Song- dalen	Søgne	Venne- sla	Ive- land	Birke- nes	Lille- sand
Innbyggertall 2011	82 394	5999	10 709	13 334	1 300	4 776	9 713
Befolkningsvekst fra 2000 til 2010	13,8%	10%	19,9%	9,8%	15,8%	11,3%	10,2%
Barneskoler (off.)	24	2	3	6	2	2	3
Barne- og ungdomsskoler		1 (+1 priv)		1		1	1
Ungdomsskoler	9	1	2	1	1	1	1
Andel innvandrere eller norskfødte med innvandrers foreldre¹⁵	14%	11,6%	7,7%	7,7%	9,2%	8,6%	8,2%
Andel arbeidsledige pr. januar 2012	3,3%	3%	2,4%	3,6%	3,1%	2,2%	2,3%
Andel sosialhjelpsmottakere mellom 20- 66 år, 2010	3,7%	3,7%	4%	4,9%	3,3%	3,7%	3%
Andel barn 1-5 år i barnehage, 2010	90,1%	80,8%	80%	80,1%	89,8%	86,5%	86,3%
Andelen barn med barnevernstiltak, 2010 (0-17 år) (snitt 4,5)	4,6%	4,5%	3%	6%	7,4%	4,6%	3%
Andelen elever i grunnskolen som får spesialundervisning 2010 (snitt 8,2)	7,0%	11,8%	9,3%	12,4%	12,8%	10,7%	8,8%
Andel husholdninger m. laveste inntekt (>250 000) e. skatt	27%	20%	20%	23%	21%	22%	21%
Andel husholdninger med høyeste inntekt (<550 000) etter skatt	31%	32%	39%	31%	33%	30%	37%

¹⁵ Innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn: Her regnes alle personer som er innvandrere eller er norskfødte med innvandrersforeldre. Det vil si at vi også regner med personer med bakgrunn fra Norden og andre vestlige land.

Tabell 3. Utdanningsnivå på befolkning over 16 år

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland	Birkenes	Lillesand
Grunnskole	25,7%	32,6%	26,9%	36 %	36,1%	31,7%	26 %
Videregående	43,5%	49,1%	47,3%	48,9%	50,5%	48,2%	45,8%
Universitet/høyskole	30,8%	18,3%	25,8%	15%	13,4%	20,1%	28,2%
Gjennomsnittspoeng ved avgang grunnskole 2009 ¹⁶	39,06	38,25	40,2	37,25	36,34	38,01	38,25

Kommunene har ulik grad av likestilling. Mulige poeng på likestillingsindeksen varierer mellom 0 og 1, der 0 er ingen likestilling og 1 er full likestilling. Basert på scorene til landets kommuner på denne indeksen har man delt kommunene inn i fire kategorier, fra mest likestilt, nest mest likestilt, nest minst likestilt og minst likestilt. Av de syv kommunene i Knutepunkt Sørlandet befinner fem seg i kategorien «minst likestilt». Det er Birkenes, Iveland, Vennesla, Songdalen og Søgne. Lillesand befinner seg i kategorien «nest minst likestilt», mens Kristiansand, som den eneste kommunen i Agder, er i kategorien «mest likestilt» (Dale et al. 2011:129). Agder som helhet utmerker seg ved å ha mange kommuner i kategorien «minst likestilt», og likestillingsarbeid har derfor med tiden blitt høyt prioritert i regionen.

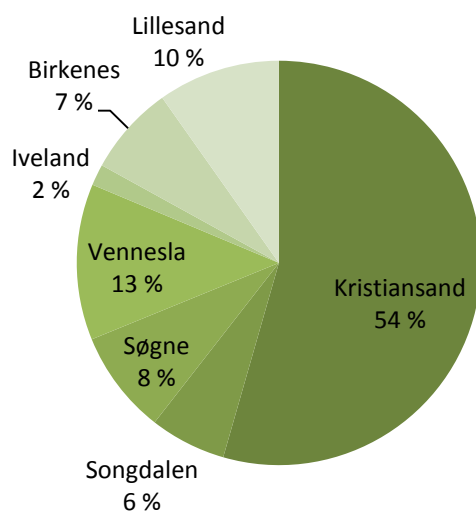
Kjennetegn ved de som har vært med i undersøkelsen

I denne delen tar vi for oss fordelingen på bakgrunnsvariablene bosted (kommune), kjønn, familieform og etnisk opphav. Deretter ser vi svarfordelingene for spørsmål om selvopplevd helse, skolearbeid og hvordan barna generelt har det. Disse variablene vil vi i ulik grad bruke i det analytiske arbeidet videre i rapporten. Alle spørsmål vi omtaler i rapporten har blitt analysert for sammenhenger knyttet til kjønn og bosted (kommune). Der det er statistisk signifikante sammenhenger mellom variablene er det gjengitt i tabellform, og i noen tilfeller også dersom vi finner fravær av sammenhenger vi hadde forventet eller dersom det av andre årsaker vurderes som relevant.

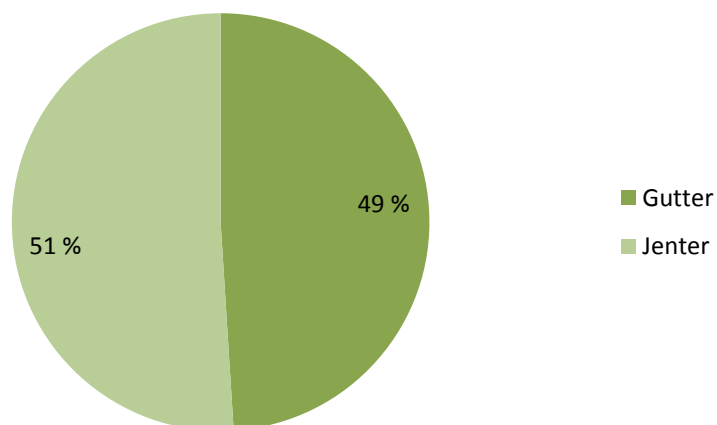
Mer enn halvparten av barna i undersøkelsen er bosatt i Kristiansand. Det er en liten overvekt av jenter i utvalget; 49 % mot 51 % gutter. Fordelingen på kjønn og kommunetilhørighet i utvalget fremkommer av sektordiagrammene under:

¹⁶ Tallene i denne raden er hentet fra Regional Monitor (Dale et al. 2011:172)

Figur 4. Kommunefordelingen i utvalget (%). N=809

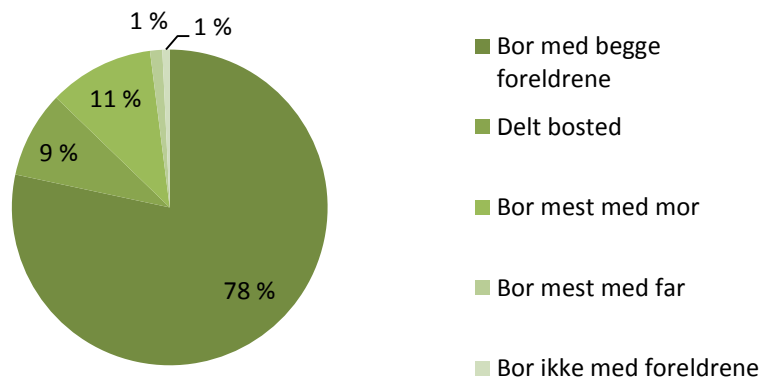
Figur 5. Kjønnsfordelingen i utvalget. (%). N=802

Hvem bor barna sammen med?

Mer enn tre fjerdedeler av barna bor sammen med begge foreldrene, som det kommer frem av figuren under. Dette er en høyere andel enn det som er landsgjennomsnittet. I følge SSB bodde 71,6 % av landets 10-åringere med begge foreldrene i 2011¹⁷. Blant de som har foreldre som ikke bor sammen er det mest vanlig at barna bor mest hos mor. I følge SSB gjaldt det 23,6 % av 10-åringene i 2011, mens 4,7 % bodde mest hos far (for begge inngår også eventuelle steforeldre). I vårt utvalg oppgir 10,6 % av barna at de bor mest eller bare sammen med mamma. Kun en liten andel (1,2 %) oppgir at de bor mest eller bare sammen med far. I motsetning til SSB-statistikken inkluderer imidlertid vårt spørreskjema også delt foreldreskap. Blant barna i utvalget er det 8,8 % som oppgir at de bor like mye hos begge foreldrene, noe som tilsier at foreldrene har en samværsordning på 50/50. Mindre enn en prosent oppgir at de ikke bor sammen med noen av foreldrene, noe som tilsier at de bor i fosterhjem eller på institusjon.

Figur 6. Fordeling etter hvem barna bor sammen med (%) N=799

Det er en viss variasjon i hvem barna i de ulike kommunene bor sammen med, men forskjellene er ikke statistisk signifikante.

¹⁷ <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/tab-2011-04-28-01.html>

Tabell 4. Hvem barna bor sammen med. Etter kommune. (%) N=799

	Kristian- sand	Song- dalen	Søgne	Ven- nesla	Ive- land/ Birke- nes	Lille- sand	Alle
Bor med begge foreldrene	80	85	77	73	69	81	78
Delt bosted	10	10	8	6	7	9	9
Bor mest med mor	9	4	12	19	18	6	11
Bor mest med far	1	0	2	1	4	1	1
Bor ikke med foreldrene	1	0	2	1	1	3	1
Totalt (n/N)	101 (434)	99 (48)	101 (66)	100 (100)	99 (72)	100 (79)	100 (N=799)

Det er heller ingen signifikant sammenheng mellom barnets kjønn og hvem barnet bor sammen med.

Barn født i utlandet eller med utenlandskfødte foreldre

6 % av barna i utvalget oppgir at de er født i et annet land enn Norge. Andelen jenter som oppgir at de er født i annet land eller har foreldre som er det, er litt større enn andelen gutter som oppgir det samme. Det samme gjelder også for foreldrenes fødested. Det er med andre ord flere jenter enn gutter i utvalget som kan sies å ha en annen kulturell bakgrunn enn norsk.

Tabell 5. Mors fødeland etter fars fødeland (%) N = 791

	Far født i Norge	Far født i annet land	Alle
Mor født i Norge	80	6	87
Mor født i annet land	6	8	13
Totalt	86	14	100

Tabell 5 viser forholdet mellom mors og fars fødeland. Her ser vi at 80 % av utvalget har både en mor og en far som er født i Norge. Av de resterende 20

% er det 12 % hvor enten far eller mor er født i Norge. Det er bare 8 % av barna i utvalget som oppgir at begge foreldrene er født i et annet land.

Den største andelen barn født i et annet land enn Norge finner vi i Iveland/Birkenes. I disse kommunene er det også en høyere andel av barna som har foreldre som er født i et annet land. Kristiansand og Vennesla skiller seg også ut med en relativt stor andel av tiåringen som har foreldre som er født i et annet land.

Tabell 6. Andel som oppgir at eget, mors eller fars fødeland ikke er Norge. Etter kommune. (%)

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Barnet	6	0	6	5	11	4	6
	n=429	n=45	n=66	n=99	n=72	n=78	N=789
Mor	15	13	11	11	17	9	14
	n=432	n=48	n=66	n=100	n=72	n=79	N=797
Far	16	8	6	17	15	8	14
	n=430	n=48	n=65	n=100	n=72	n=79	N=794

Hvor kommer så de barna som er født i utlandet og foreldrene deres fra? De fleste er født i vestlige land, som Tyskland, Danmark, England, USA og Australia. Det er også en ganske stor gruppe av barna som er født i Asia, som det kommer frem av tabellen under.

Tabell 7. Barnas fødeland (region). Rangert etter forekomst.

Region	Antall
Vest-Europa, USA, Australia	18
Asia¹⁸	16
Øst-Europa og Balkan	7
Sør-Amerika	3
Afrika	3

¹⁸ Kategorien Asia er svært heterogen. Mens noen av barna som er født i Asia trolig har flyttet fra krig, er andre trolig adopterte.

For foreldrene er bildet litt mer variert. Mens den største gruppen blant mødrene er født i Asia, er den største gruppen blant fedrene født i land i Vest-Europa, Nord-Amerika eller i Australia.

Tabell 8. Foreldres fødeland (region)

Mors fødeland (region)	Antall	Fars fødeland (region)	Antall
Asia	41	Asia	30
Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia	35	Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia	49
Øst-Europa og Balkan	19	Øst-Europa	15
Afrika	8	Afrika	11
Sør-Amerika	2	Sør-Amerika	4

Oversikten viser at andelen av barn som er født i land utenfor Europa, eller som har foreldre som er født i land utenfor Europa er lav i utvalget.

Barnas selvopplevde helse

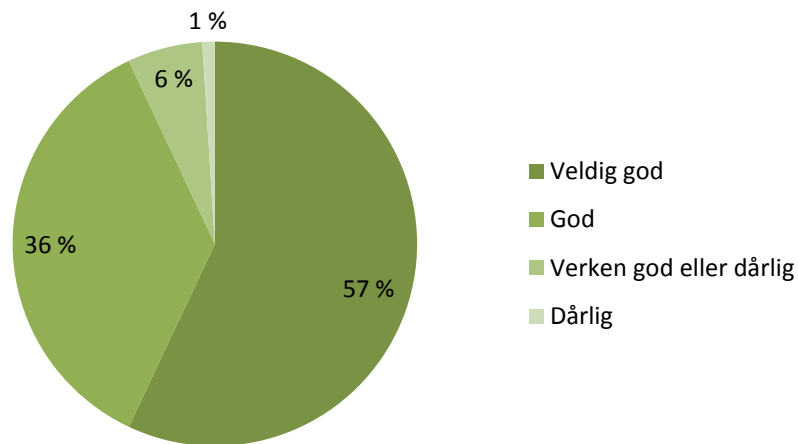
Sammenlignet med barn i andre deler av verden har barn i Norge jevnt over god helse. Det har også vært en nedgang i ulykkesstatistikken for barn (Wethal og Kjølvik 2012). Samlet sett antyder dette at barn i Norge vokser opp i sunne og trygge omgivelser. Likevel er det forskjeller blant barna, som gjenspeiles i befolkningen for øvrig. Et eksempel er barns fysiske aktivitet. Dette viser seg å ha sammenheng med foreldrenes utdanningsnivå; barn med foreldre med høy utdanning trener i større grad enn andre barn (Ekornrud 2012). Det viser seg også at barn i Agder og Rogaland trener mindre enn barn andre steder i landet (ibid). Barn over hele landet får tilbud om jevnlig helsekontroller. Basert på disse kontrollene kan man overvåke mange sider ved barns helsesituasjon. Et forhold som i særlig grad har fått oppmerksomhet er overvekt-/fedmeproblematikk blant barn. De siste årene har det vært en økning i andelen barn (nærmere bestemt tredjeklassinger) med overvekt og fedme. Økningen har vært størst blant jenter. Andelen med overvekt/fedme er imidlertid noe lavere i Helseregion Sør-Øst enn ellers i landet (18 % mot et landsgjennomsnitt på 19 %) (ibid).

Undersøkelsen vi har gjennomført har ikke hatt tilgang til journaler fra helsekontroller eller informasjon om barns medisinske helsetilstand. Spørreskjemaet inkluderer imidlertid et spørsmål som omhandler hvordan barna selv vurderer sin helse, som gir oss en indikasjon på hvorvidt barna selv opplever om de er friske eller syke. Det må bemerkes at helsebegrepet var ukjent

for mange av barna. Begrepet ble forklart med henvisning til det å være frisk eller syk, og barna ble bedt om krysse av på det svaret som best beskriver hvordan de har det mesteparten av tiden.

Som det kommer frem av figuren under oppgir langt de fleste at de har god eller veldig god helse.

Figur 7. Syn på egen helse. (%) N= 811

Det er så godt som ingen forskjell på hvordan guttene og jentene vurderer helsen sin. Derimot finner vi at det er en viss forskjell mellom hva barna i de ulike kommunene svarer, som det kommer frem av tabellen på neste side.

Tabell 9. Syn på egen helse. Etter kommune.* (%) N= 800

	Kris- tian- sand	Song- dalen	Søg- ne	Ven- nesla	Ive- land/ Bir- kenes	Lil- lesa nd	Alle
Veldig god	58	65	57	61	56	37	57
God	36	23	40	31	42	44	36
Verken god eller dårlig	5	8	3	5	3	18	6
Dårlig	1	2	0	3	0	1	1
Veldig dårlig	0	2	0	0	0	0	0
Totalt (n/N)	n=435	n=48	n=67	n=99	n=72	n=79	100 (N=800)

Andelen som svarer at helsen er veldig god er størst i Songdalen, mens i Lillesand er det en større andel enn i de andre kommunene som vurderer helsen sin som sånn passe. Det bør imidlertid nevnes at instruksjonen elevene har fått kan ha vært noe ulik. På et såpass lite utvalg som det er i enkelte kommuner kan det gi store prosentmessige utslag. Sammenhengen framstår likevel som statistisk signifikant.

Skolearbeid

For å få kunnskap om hvordan barna opplever skolearbeidet ble de bedt om å svare på et tredelt spørsmål, der spørsmålsformuleringen var «Synes du noe av dette er vanskelig på skolen?». Barna skulle velge mellom svaralternativene «sjelden», «noen ganger» og «ofte» for henholdsvis å lese, å skrive og å konsentrere deg.

Andelen ubesvart er høy for alle disse spørsmålene. Dette tyder på spørsmålet kan ha vært for vanskelig for en del av barna, og validiteten på svarene er derfor ganske svak. Dette gjelder først og fremst for svarene på det å lese og det å skrive.

Tabell 10. Andel som synes det det er vanskelig å lese, skrive og konsentrere seg. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Alle
Å lese	78	17	5	100 (N=708)
Å skrive	76	17	6	99 (N=695)
Å konsentrere seg	43	48	8	99 (N=758)

Resultatene viser at det er en relativt stor forskjell på å oppleve det å lese og skrive som vanskelig, sammenlignet med det å konsentrere seg. Langt flere oppgir at de noen ganger synes det er vanskelig å konsentrere seg. Her er det også flere som har svart, noe som gir spørsmålet sterkere validitet enn for de to første spørsmålene.

Dersom man ser på hvordan svarene fordeler seg på kjønn, finner vi en statistisk signifikant sammenheng mellom kjønn og det å skrive, hvor mønsteret er at en betraktelig større andel jenter enn gutter rapporterer at de sjelden synes det er vanskelig å skrive, mens det er en større andel gutter som rapporterer problemer med å skrive noen ganger, og ofte. Dette er i tråd med tall fra PISA undersøkelsene, som viser samme tendens til forskjeller mellom kjønnene. Det er verdt å merke seg at andelen som oppgir at de har skrivevansker ofte, er mindre enn forventet i forhold til det landsgjennomsnittet av 15 åringer som ligger på nivå 1 eller lavere i leseferdigheter, som PISA undersøkelsen anslo til å være 15 % i 2009 (pisa.no).

Tabell 11. Andel som synes det er vanskelig å skrive. Etter kjønn * (%) N=695

	Gutt	Jente	Alle
Sjelden	68	85	76
Noen ganger	24	11	17
Ofte	8	4	6
	100 (n=346)	100 (n=349)	100 (N=695)

Tendensen viser tydelig at det er guttene som strever mest med både det å skrive, lese og konsentrere seg, men forskjellen er minst for det å lese. Forskjellene er små, men likevel er dette forskjeller som det er verdt å være oppmerksom på.

Tabell 12. Andel som synes det er vanskelig å konsentrere seg. Etter kjønn (%)
N=758

	Gutt	Jente	Alle
Sjelden	39	47	43
Noen ganger	52	45	48
Ofte	9	7	8
	100 (n=366)	99 (n=392)	99 (N=758)

Tabell 13. Andel som synes det er vanskelig å lese. Etter kjønn. (%) N=708

	Gutt	Jente	Alle
Sjelden	76	79	78
Noen ganger	18	16	17
Ofte	6	5	5
	100 (n=351)	100 (n=357)	100 (N=708)

Vi finner ingen statistisk signifikante sammenhenger mellom kommunetilhørighet og oppfatning av om de synes det er vanskelig å skrive, lese eller konsentrere seg. Det er barna i Iveland/Birkenes som i størst grad oppgir at de ofte eller noen ganger har vanskeligheter med å skrive, mens Songdalen har den laveste andelen av de som ofte eller noen ganger synes det er vanskelig å skrive. Andelen som ofte eller noen ganger synes det er vanskelig å lese er størst i Lillesand, tett etterfulgt av Iveland/Birkenes. Når det gjelder vanskeligheter med å konsentrere seg er det igjen Iveland/Birkenes som oppgir at dette forekommer ofte eller noen ganger, tett etterfulgt av Lillesand.

Tabell 14. Andel som synes det er vanskelig å skrive. Etter kommune. (%) N=695

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Sjelden	80	83	72	79	60	66	76
Noen ganger	15	17	21	15	26	25	17
Ofte	5	0	7	6	14	10	6
Total n/N	100 n=384	100 n=42	100 n=58	100 n=81	100 n=57	101 n=73	99 N=695

Tabell 15. Andel som synes det er vanskelig å lese. Etter kommune. (%) N= 708

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Sjelden	81	77	85	75	72	64	78
Noen ganger	15	21	9	21	17	28	17
Ofte	4	2	7	4	10	8	5
Total n/N	100 n=391	100 n=44	101 n=58	100 n=85	99 n=58	100 n=72	100 N=708

Tabell 16. Andel som synes det er vanskelig å konsentrere seg. Etter kommune. (%) N= 758

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Sjelden	46	47	44	48	32	33	43
Noen ganger	47	42	53	43	53	57	48
Ofte	7	12	3	9	15	10	8
Total n/N	100 n=416	101 n=43	100 n=64	100 n=96	100 n=62	100 n=77	99 N=758

Vi ser altså at det er en viss forskjell mellom hvordan barna i de ulike kommunene opplever skolearbeidet, men ingen av sammenhengene er likevel statistisk signifikante.

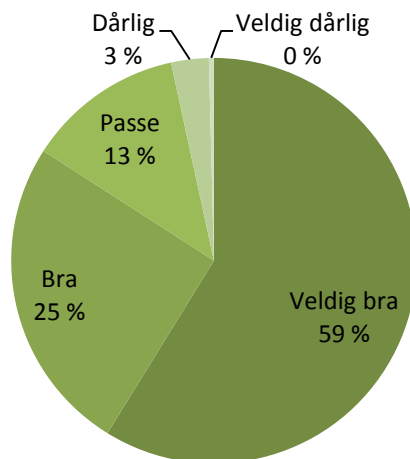
Hvordan fordeler så svarene seg på skolenivå? Med unntak av det å skrive finner vi ingen statistisk signifikante sammenhenger som antyder at barnas opplevelse av vanskeligheter med å lese eller konsentrere seg har sammenheng med hvilken skole de går på. Forskjellene er aller minst for det å lese. For det å skrive er det imidlertid en relativt stor variasjon mellom skolene,

som også er statistisk signifikant. Her kan vi av anonymitetshensyn ikke oppgi tallene for hver enkelt skole, men det bør likevel fungere skjerpende på egevalueringen i skolene at slike forskjeller finnes og er systematiske.

Hvordan har barna det?

Så langt har vi kommentert hvordan fordelingen blant barna er i forhold til kjønn og bosted, hvem de bor sammen med, hvor de kommer fra, samt hvordan de selv vurderer helsen sin og skolearbeidet. I denne siste delen av kapitlet ser vi på barnas trivsel. Spørsmålet vi stilte var: «Når du tenker over hvordan du har det når for tiden, vil du si at du har det...», med fem svaralternativer som gikk fra veldig bra til veldig dårlig. Figuren under angir hvordan svarene fordeler seg blant barna

Figur 8. Hvordan har barna det? N=775

Det at over halvparten av barna oppgir at de har det veldig bra er gode nyheter! Vi har undersøkt dette spørsmålet for sammenhenger med alle de andre bakgrunnsvariablene vi har presentert i dette kapitlet, og finner ingen vesentlige sammenhenger som kan knyttes til kjønn, kommune, hvem de bor

sammen med¹⁹, eller barnas eller foreldrenes fødeland. Vi finner heller ingen vesentlige variasjoner utfra hvilken skole barna går på.

Derimot finner vi statistisk signifikante sammenhenger mellom om barna opplever at de har det bra eller dårlig og deres opplevelse av helsen sin og skolearbeidet²⁰. Sammenhengene antyder at det er de barna som opplever at de har dårlig helse og som strever mest med skolearbeidet, som også opplever at de ikke har det så bra generelt sett. Tabellene under gir en oversikt over sammenhengen mellom selvopplevd helse og følelsen av å ha det bra, og sammenhengen mellom opplevd evne til å kunne konsentrere seg og det å ha det bra²¹:

Tabell 17. Andel som har det bra, passe eller dårlig. Etter selvopplevd helse* (%). N=773.

		Selvopplevd helse			
		God	Verken god eller dårlig	Dårlig	Alle
Har det...	Bra	86	48	86	84
	Passe	11	39	14	12
	Dårlig	3	13	0	4
	Total (n/N)	100 (n=720)	100 (n=46)	100 (n=7)	100 (N=773)

¹⁹ Det bør likevel nevnes at det er en viss variasjon mellom hvordan barna sier at de har det sett i lys av hvem de bor sammen med. Sammenhengene er imidlertid ikke statistisk signifikante.

²⁰ For alle disse variablene finner vi også en statistisk signifikant samvarians (korrelasjon) med trivselsvariabelen. Denne samvariansen er sterkest for helsevariabelen (0,321).

²¹ I analysene har vi slått sammen svaralternativene veldig bra og bra og veldig dårlig og dårlig for trivselsvariabelen, og sammenhengene mellom trivsel (å ha det bra) med det å lese og det å skrive ble dermed ikke lenger signifikante. Vi gjengir her bare de sammenhengene som er signifikante etter sammenslåingen.

Tabell 18. Andel som har det bra, passe eller dårlig. Etter konsentrasjonsevne*.
(%) N=734.

		Synes det er vanskelig å konsentrere seg..			
		Sjelden	Noen ganger	Ofte	Alle
Har det...	Bra	90	81	71	84
	Passe	8	16	19	13
	Dårlig	2	4	10	3
	Total (n/N)	100 (n=323)	101 (n=353)	100 (n=58)	100 (N=734)

Hva som kommer først av trivsel og dårlig helse eller konsentrasjonsvansker, er umulig å svare på, men det er verdt å merke seg at dette henger sammen. At trivsel, helse og konsentrasjon henger såpass tett sammen, understreker viktigheten av å se helhetlig på barnets situasjon.

Oppsummert om kommunene og barna i utvalget

Kommunene i Knutepunkt Sørlandet utgjør et variert univers, med Kristiansand som den største og mest urbane kommunen og Iveland som den minste. Utvalget for undersøkelsen speiler denne variasjonen fra by til land, fra innland til kyst. Når vi sammenligner utvalget med populasjonen, ser vi at utvalget har noe underrepresentasjon av barn med innvandrerbakgrunn og barn fra såkalte ressursvake familier. Det er også en viss overrepresentasjon av jenter i utvalget.

Sammenlignet med nasjonale tall er andelen som bor sammen med begge foreldrene stor i dette utvalget. Av de som ikke bor med begge foreldrene bor de fleste enten med bare mor eller har delt bosted. Det er 6 % av barna som er født i et annet land enn Norge. En stor andel av disse er født i land i Vest-Europa, Nord-Amerika eller Australia. Andelen som antas å ha en asylsøker- eller flyktningebakgrunn er derfor ganske liten. Det samme gjelder for barnas foreldre. Som i sammenlignbare undersøkelser er barn med minoritetsbakgrunn også svakere representert i utvalget for undersøkelsen enn det som er ønskelig.

Et stort flertall av barna rapporterer å ha god helse. Ganske mange strever med skolearbeidet, og i særlig grad med å konsentrere seg. For begge disse spørsmålene finner vi en viss variasjon mellom kommunene. For skolearbeid er det også klare kjønnsforskjeller som det er viktig å være oppmerksom på.

Det er klare sammenhenger mellom hvordan barna opplever at de har det og hvordan helsen og konsentrasjonsevnene deres er. Dette er ingen overraskel-

se, men det er likevel et viktig funn ettersom det synliggjør klart at forhold som helse, konsentrasjonsevne og generell opplevelse av velvære henger sammen. Hvordan det henger sammen, trenger vi andre metoder og data for å kunne belyse.

Bakgrunnsvariablene vi har sett på i dette kapitlet tar vi med oss inn i det videre analysearbeidet, og vi vil presentere og kommentere sammenhenger som er statistisk signifikante. I noen tilfeller vil vi også presentere sammenhenger som ikke er statistisk signifikante, men hvor resultatene er relevante for den helhetlige forståelsen.

5 Å ha

Den første dimensjonen i Allardts velfersbegrep handler om det «å ha» materielle ressurser. Barns materielle ressurser er i stor grad avhengig av foreldrenes økonomiske og materielle situasjon.

Det er likevel slik at det foreligger en del forventninger om hva et barn skal ha av mat, klær og utstyr, både til livsoppretholdelse og deltagelse. I noen familier er dette uproblematisk rent økonomisk, og en tenker knapt over at for eksempel barnet skal ha nye ski til vinteren. For andre familier er det en større utfordring å møte de kravene om hva et barn trenger eller er forventet å eie.

I dette kapitlet ser vi litt nærmere på hva 10-åringer i Agder har, og hva som oppfattes som vanlig for en 10-åring å ha, og om disse forventningene varierer mellom kommunene og mellom kjønn. Videre ser vi på hvordan barna opplever økonomien i sin familie, og hvordan ulike goder som hytte, båt og ferieturer er fordelt. Dette er til sammen viktige indikatorer på om de føler at familieøkonomien setter begrensninger eller gir muligheter i livet deres. Mot slutten av kapitlet beveger vi oss inn på barnas verdivurderinger på to måter. For det første bruker vi fenomenet bursdagsfeiring, som er både utbredt og viktig i en norsk kontekst, til å la barna vurdere hva som er viktig for dem; å få gaver, hvor man er, eller hvem man er sammen med. Dette viser til ulike grader av materialisme eller relasjonsorientering. Til slutt spør vi om det er noen sammenheng mellom det å føle at familien har god eller dårlig råd og barnets trivsel, før vi tar en diskusjon av hva de materielle vilkårene forteller oss om barns levekår på Agder.

Alle de andre har det

Hva som er forventet kan variere fra sted til sted og fra skole til skole. Hvis man følger den tankegangen som ble introdusert av Roseborough allerede i 1960, og videreutviklet av mellom andre Parsons og Smelser (2001) så foreligger det i tråd med kulturelle forventninger et visst minimum av materielle goder som en husholdning må ha tilgang til for å kunne signalisere til andre at man er gagnede medlemmer av samfunnet. Denne minimumsstandard har man valgt å kalle en standardpakke. Slike standardpakker har også blitt utarbeidet for personer innenfor et hushold, også spesifikt for barn (Brusdal 2007, Wærdahl 2003). Denne teorien har også inspirert den norske referansebudsjettmodellen hvor forbrukere selv kan plote inn sentrale kjennetegn som alder og kjønn på alle husholdets medlemmer og la programmet regne ut hvor store kostnader en familie kan regne med å ha på ulike typer forbruk

²². I all enkelhet kan man si at hvis åtte av ti hushold eier, eller har tilgang til et materielt gode, så kan man ha en forventning om at dette er helt vanlig å ha.

Barn er ofte vel kjent med denne tankegangen. Argumentet om at «alle andre har det» er ikke uvanlig når barnet går inn i en ny alder eller når et nytt produkt er lansert og på vei inn på markedet. Den gang noen barn ned i tiårsalderen først begynte å eie sin egen mobiltelefon, skapte dette mye diskusjon om å skyve aldersgrensen for et produkt som tidligere var forbeholdt ungdommer og voksne, ofte også knyttet til sosial status. I dag er det veldig få som reagerer på om et barn snakker i en mobiltelefon, eller spiller og leker med en smarttelefon i det offentlige rom. «Jappe-nallen» fra 80-tallet har blitt et dagligdags produkt med nytte og glede verdi også for barn. Nå har diskusjonen om en tiåring bør ha mobiltelefon stilnet av. Våre data viser også at 92 % av vårt utvalg tiåringer har egen mobiltelefon, og vi kan regne det som en del av standardpakken.

I det følgende vil vi presentere tre ulike tabeller som viser hva barn forteller at de eier i de seks kommunene. Vi har delt inn tabellene i «Sport og friluftsliv», «Elektronikk, spill og kommunikasjon» og «Leker og annet» for å lette oversikten av materialet, men også fordi dette er ulike kategorier av forbruksvarer som bærer ulik sosial betydning. Vi presenterer for dette alle tall for alle kommuner, men det er viktig å merke seg at ikke alle de forskjellene som kommer fram mellom kommunene er like betydningsfulle. Kommentarene vil reflektere dette.

---

²² SIFOs referansebudsjett, www.sifo.no

Tabell 19. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. SPORT OG FRILUFTSLIV. Etter kommune (%) N=809

	Kris- tian- sand	Song- dalen	Søg- ne	Ven- nesla	Ive- land/ Birke- nes	Lil- le- sand	Alle
Sykkel	96	94	99	98	96	98	96
Alpinut- styr *	59	53	55	55	47	65	57
Lang- rennsski eller tur- ski	83	74	87	80	79	90	83
Skøyter	86	80	91	85	85	89	86
Sovepose	89	92	93	92	86	90	90
Fjellsko*	47	37	48	46	45	60	47
Telt*	52	65	51	65	43	65	55
n/N	n=441	n=49	n=67	n=101	n=72	n=79	N=809

Hvis vi først ser på kolonnen for «alle», ser vi at andelen barn som eier utstyr til sport og friluftsliv er høy, spesielt for sykkel, sovepose, skøyter og ski. Hvis vi bruker standardpakketenkning i forbindelse med dette spørsmålet, er det altså fire ting fra denne kategorien eiendeler som mer en 8 av 10 barn eier, og som dermed kan gå inn i «standardpakken» for 10-åringer. Hvis man tenker seg at det du eier og har, uttrykker noe om hvem du er, så uttrykker standardpakken kun normalitet. Du skiller deg med andre ord ikke ut som spesielt begavet, stilig eller heldig om du eier et par skøyter. Barna må gå ut over dette forventede minimum for å kunne uttrykke en individuell identitet gjennom det de eier.

Derfor er også interessant å merke seg at når en går ut over standardpakken og ser på det som ikke riktig «alle andre har», så får vi signifikante forskjeller mellom kommunene. Det betyr at for mer spesialisert utstyr til sport og fritid, som alpinutstyr, fjellsko og telt, har bokommune en betydning for om dette er vanlig eller ikke.

Tabell 20. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. ELEKTRO-
NIKK, SPILL OG KOMMUNIKASJON. Etter kommune (%) N=809

	Kris- tian- sand	Song- da- len	Søg- ne	Ven- nesla	Ive- land/ Birke- nes	Lil- le- sand	Alle
MP3/iPod e.l.	76	78	81	75	69	79	76
Egen TV på rommet *	33	51	36	47	40	43	38
Playsta- tion, X-box, Nintendo, Wii eller annen TV- spill kon- soll	81	86	90	81	81	79	82
Game-boy, DS, PSP el- ler annet håndholdt spilleappa- rat	81	84	82	86	74	86	82
Mobiltele- fon	92	94	94	94	86	95	92
Egen data- maskin *	50	65	54	51	42	52	51
Egen iPho- ne eller Smart- phone*	14	12	10	15	3	20	13
Egen iPad*	6	16	6	7	7	14	8
En profil på en spill- side på nettet*	63	71	63	70	43	57	62
n/N	n=441	n=49	n=67	n=101	n=72	n=79	N=809

Når det gjelder kategorien elektronikk, spill og kommunikasjon, så er det også fire ting som ligger så høyt at det kan inngå i standardpakken for alle,

nemlig MP3, Playstation, Gameboy og mobiltelefon. For disse fire tingene spiller det ingen rolle hvor du bor, og variasjonene mellom kommunene her er statistisk tilfeldig.

Det er interessant å merke seg at egen datamaskin ikke inngår i den normative standardpakken i utvalgets kommuner. Selv om over halvparten av barna rapporterer at de har en egen datamaskin, er altså ikke dette nok til å kunne si at «alle har det». Å ha egen TV på rommet er enda mindre utbredt. Likevel er det for disse tingene, samt tingene iPhone, iPad og en nettpofil, en sammenheng med hvor du bor og sannsynligheten for å eie dette. Her kan vi altså snakke om lokale og kulturelle variasjoner i hva man forventer at barn skal eie eller ha tilgang til.

Tabell 21. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. LEKER OG ANNET. Etter kommune. (%) N=809

	Kris- tian- sand	Song- da- len	Søg- ne	Ven- nesla	Ive- land/ Birke- nes	Lil- le- sand	Alle
Kose- bamser*	72	80	69	70	60	86	72
Mer enn 15 bøker *	82	80	84	76	72	80	80
Utkled- ningstøy*	69	63	78	65	50	76	68
Lego eller bygge- sett*	66	61	76	65	56	75	66
Lekefigu- rer	59	63	68	62	51	63	60
Kunstsak- ker (ma- ling, pensler osv.)*	66	61	67	59	54	65	64
Musikk- instru- ment*	55	41	52	71	50	56	55
n/N	n=441	n=49	n=67	n=101	n=72	n=79	N=809

Den siste kategorien består av leker og ting som vi tradisjonelt forbinder med barndom. Her er det bare en ting som inngår i «standardpakken», nemlig det å eie mer enn 15 bøker. Med unntak av Lekefigurer, så er alle kommunefordelingene her signifikante, også det som faller inn i «standardpakken». Vi må forstå dette som at de lokale og kulturelle variasjonene blir mer tydelige når det gjelder det som man tradisjonelt forbinder med barndom enn når det gjelder nyere ting som kommunikasjonsmedier og elektronikk.

Disse tre tabellene til sammen representerer 23 ting som barna ble bedt om å svare på om de eide. Vi ser at ni av våre 23 presenterte alternativ inngår i en normativ standardpakke for hele utvalget. Disse tingene er sykkel, ski, skøyter, sovepose, MP3, Playstation, Gameboy, mobiltelefon og mer enn 15 bøker.

Det er noen ulikheter mellom kommunene når det gjelder hva som inngår i standardpakken når vi bruker en avskjæringsgrense på 80 %. Den eneste forskjellen mellom kommunene som er statistisk signifikant er at det å eie mer enn 15 bøker faller ut av standardpakken i Vennesla og Iveland/Birkenes. Forskjellene er likevel så små at vi kan snakke om en felles standardpakke for alle kommunene som ser slik ut:

Tabell 22. Standardpakke for tiåringer i Knutepunkt kommunene, rangert etter forekomst i %

Sykkel	96
Mobiltelefon	92
Sovepose	90
Skøyter	86
Langrennsski eller turski	83
Playstation, X-box, Nintendo, Wii, e.l.	82
Gameboy, DS, PSP e.l.	82
Mer enn 15 bøker	80

Standardpakken signaliserer en form for normalitet, at du er et akseptabelt medlem av en gruppe eller et lokalsamfunn. Det betyr ikke at absolutt alle må ha alt som står på denne listen, og det er rom for lokale og kulturelle variasjoner som at man i enkelte lokalsamfunn er mer opptatt av vintersport eller båtliv enn i andre. Å mangle en eller to gjenstander fra en standardpakke kan oppfattes som eksentrisk, eller som resultat av et bevisst valg. Å mangle flere vil lettere oppfattes som fattigdom (Brusdal 2007). Definerte standard-

pakker som den over kan brukes som et redskap til å identifisere individer eller grupper som ligger i marginene for å være kulturelt integrerte og sosialt aksepterte i lokalsamfunnet.

Finnes det gutteting og jenteting?

Det er vanlig å tenke seg at gutter og jenter har et ulikt forbruk, og ikke minst at vi kjøper ulike ting til gutter og jenter basert på det vi mener at de trenger og de aktiviteter som ofte ses på som kjønnsdifferensierte. Etter at 1970 tallets unisex-periode med gule baby-luer, brune cordfløyelsbukser og dukker og biler til alle har ebbet ut, har markedet for barneklær og leker igjen blitt synlig rosa og blått, og forbruket ser ut til å ha blitt mer kjønnsdelt enn noen gang. Men er det slik også i hverdagen til de store barna?

Under ser vi på de samme 23 tingene som over, men denne gangen fordeler vi forekomsten på kjønn i hele utvalget, altså i alle kommunene. Også her deler vi inn i tre kategorier.

Tabell 23. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. SPORT OG FRILUFTSLIV. Etter kjønn. (%) N=802.

	Gutter	Jenter	Alle
Sykkel	97	97	97
Alpinutstyr *	63	53	58
Langrennsski eller turski	84	83	84
Skøyter *	84	89	87
Sovepose	91	90	90
Fjellsko	50	46	48
Telt *	58	52	55
n/N	n=393	n=409	N=802

Når det gjelder utstyr til sport og fritid er det små forskjeller mellom gutter og jenter på andelen som eier de tingene som tilhører standardpakken, altså de tingene en antar det er sterkest normativ forventning til at alle skal ha. Når det gjelder det litt mer spesialiserte utstyret som alpinutstyr og telt, er henholdsvis 10 % og 6 % flere gutter som eier slike ting, mens det er 4 % flere jenter som eier skøyter. Disse forskjellene er statistisk signifikante. Det vil si at selv om de er små, så kan vi med 99 % sannsynlighet si at kjønn har en betydning for om du eier disse tingene eller ikke. Dette er helt i tråd med annen forskning som viser at gutter i større grad får spesialisert utstyr til sportsaktiviteter enn jenter (Wærdahl 2003). Det er likevel ikke nok gutter

som har alpinutstyr og telt til at en kan kalle det en sterk og generell normativ forventning til at alle gutter skal ha dette utstyret. Sykkel, ski, skøyter og sovepose inngår i standardpakken til begge kjønn.

**Tabell 24. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. ELEKTRO-
NIKK, SPILL OG KOMMUNIKASJON. Etter kjønn (%) N=802.**

	Gutter	Jenter	Alle
MP3/iPod e.l.	73	80	77
Egen TV på rommet *	46	31	38
Playstation, X-box, Nintendo, Wii eller annen TV-spill konsoll *	91	74	83
Game-boy, DS, PSP eller annet håndholdt spilleapparat	82	82	82
Mobiltelefon	91	94	93
Egen datamaskin	55	48	51
Egen iPhone eller Smartphone *	17	10	13
Egen iPad	7	9	8
En profil på en spillside (Habbo, Panfu, Oloko, Club Penguin e.l.)	61	63	62
n/N	n=393	n=409	N=802

Mobiltelefon og håndholdte elektroniske spill inngår i standardpakken for begge kjønn, hvor det er en marginalt større andel jenter som har mobiltelefon. For annen elektronikk skiller gutter og jenter seg ved at Playstation eller annen TV-spill inngår i guttenes standardpakke og ikke i jentenes, mens forholdet er omvendt for MP3/iPod eller lignende mobil musikkspiller.

Når det gjelder mer tradisjonelle leker og annen type eiendom (tabell 24, under) ser vi at gutter og jenter skiller seg enda mer fra hverandre. Kosebamser og bøker inngår i jentenes standardpakke og ikke i guttenes, mens det omvendte er tilfelle for Lego eller andre byggesett.

Tabell 25. Andel som oppgir at de har noen av disse tingene selv. LEKER OG ANNET. Etter kjønn (%) N=802.

	Gutter	Jenter	Alle
Kosebamser *	57	88	73
Mer enn 15 bøker	77	85	81
Utkledningstøy *	63	73	68
Lego eller byggesett *	85	49	67
Lekefigurer	62	60	61
Kunstsaker (maling, pensler osv.)*	50	78	64
Musikkinstrument *	50	61	56
n/N	n=393	n=409	N=802

Hvis vi ser på alle de 23 tingene under ett vil vi få følgende standardpakker for gutter og jenter:

Tabell 26. Standardpakker for gutter og jenter i Knutepunkt kommunene, rangert etter forekomst i %

Gutter		Jenter	
Sykkel	97	Sykkel	97
Sovepose	91	Mobiltelefon	94
Mobiltelefon	91	Sovepose	90
Playstation	91	Skøyter	89
Langrennsski /Turski	84	Kosebamser	88
Skøyter	84	Mer enn 15 bøker	85
Lego / byggesett	85	Langrennsski eller turski	83

Det vesentligste bildet som tegner seg når vi ser på eiendeler fordelt på kjønn, er at fordelingen mellom gutter og jenter framstår som lik. Likevel ser vi at de forskjellene som tross alt avtegner seg er i tråd med våre forventninger om gutters og jenters forbruk. Mens det anses som mer vanlig for gutter å eie med mer spesialisert sportsutstyr, teknisk leketøy og spill, er det som er knyttet til kommunikasjon, myke og mer intellektuelle verdier sterkere knyttet til jentenes forbruk (Wærdahl 2003). Vi ser den symbolske forskjellen enda tydeligere hvis vi velger å se på de objektene hvor fordelingen mellom gutter og jenter er signifikant og forskjellen er på 10 % eller mer. Da framstår alpinutstyr, egen TV, Playstation og Lego som typiske gutteting, og utkledningstøy og kunstsaker som typiske jenteting.

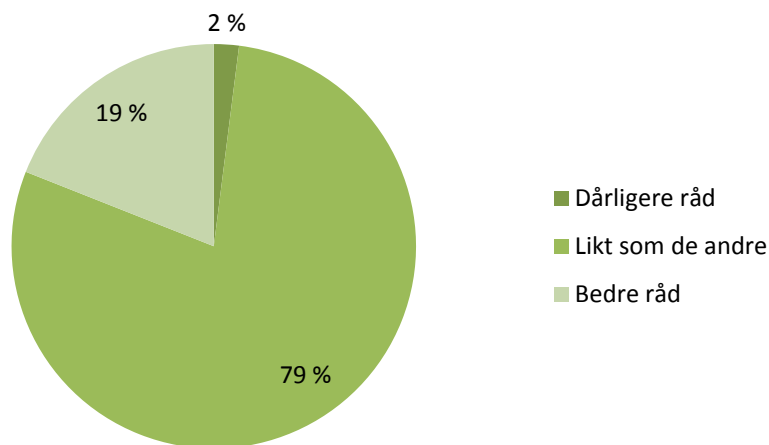
Å være lik de andre

De standardpakkene som er nevnt over er tett knyttet til våre forventninger om hva barn bør ha i en gitt kultur, på ett gitt sted og i forhold til hvilket kjønn barnet har. Disse forventningene er knyttet til barnet enten de faktisk eier disse tingene eller ikke. Det er for eksempel uproblematisk for en lærer å planlegge en skidag eller en sykkelturne for klassen, for man tar det for gitt at de aller fleste, om ikke alle, har ski eller sykler. De få som ikke har, kan man skaffe låneutstyr til. Men hva med de 16 % som ikke har ski, eller det enkelt-individet som må låne sykkel til sykkelturen? Å «ikke ha» kan være stigmatiserende for den enkelte hvis denne mangelen skyldes manglende økonomiske evne til å skaffe seg disse godene.

I forhandlinger om familiens og barnas forbruk kan familiens selvforståelse som økonomisk enhet bli tydelig, også for barna. Det viser seg imidlertid at foreldre gjerne skjuler en eventuell svak økonomisk situasjon ved å påse at barna har det som andre barn rundt dem har, mens de voksne forsaker på forbruksgoder til seg selv for å bekoste dette (Sandbæk 2008; Sandbæk og Pedersen 2009; Sletten et al. 2004). I mindre miljøer kan en også tenke seg at det foregår en stilltiende utjevning mellom foreldre på hva en kjøper til barna sine og at en ikke prøver å overgå hverandre i materiell standard. Ideen om at alle skal ha et likt utgangspunkt står sterkt i vår kultur, og vi strekker oss langt for å opprettholde dette likhetsidealet (Wærdahl 2005).

Vi spurte barna om hvordan de opplevde sin egen families økonomi i forhold til andre familier der de bor. Majoriteten av respondentene i samtlige kommuner opplever at de har like god råd som andre familier. Det er også et relativt høyt antall respondenter som opplever at de har bedre råd enn andre, mens det er meget få barn i utvalget vårt som opplever at de har dårligere råd enn andre. Kommunitilhørighet har her ingen betydning for om en føler en har bedre eller dårligere råd enn andre.

Figur 9. I forhold til andre familier der du bor, synes du familien din har dårligere råd, likt som de andre eller bedre råd enn de andre? N=782

Vi må huske at dette er en rapportering på selvopplevd økonomi. At de fleste barna opplever at de bor i familier som har like god råd som andre familier der de bor, kan i all enkelthet reflektere at barna lever i økonomisk homogene miljøer. Det kan også reflektere en verdi om at alle er like gode, selv om det er forskjeller mellom familier der de bor. At det er liten variasjon mellom kommunene i hvordan de opplever egen familieøkonomi, og at fordelingene innad i kommunen er relativt like, selv i de kommuner som vi vet er mer økonomisk heterogene, kan tyde på at likhetsideologien står sterkt.

... men det er utenpå

Til tross for denne tendensen til å skjule forskjeller og framtone like forhold for barna, så har barna ulike rammer for sin oppvekst og barndom som er basert på foreldre eller foresattes ressurser. Det å ha en egen hytte eller båt, eller begge deler legger for eksempel rammen for en del formative barndomsopplevelser som ikke er tilgjengelige for de som ikke har slike eiendommer. Å tilbringe ferier på hytta, i båten, hjemme eller reise bort gir ulike typer familietid, og ulike inntrykk som er med på å forme et barn.

Vi har i undersøkelsen spurt barna om familien har hytte, om de har båt og om de drar på ferie. Dette er det barna oppgir:

Tabell 27. Andel som oppgir at familien har hytte. Etter kommune. (%) N=766

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Hytte	62	54	70	58	54	56	60
	n=417	n=43	n=64	n=96	n=69	n=77	N=766

Tabell 28. Andel som oppgir at familien har båt. Etter kommune. (%) N=733

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Båt *	57	59	82	47	54	80	60
	n=422	n=44	n=66	n=95	n=68	n=78	N=773

Tabell 29. Andel som oppgir at familien har vært på ferie det siste året. Etter kommune. (%) N=774

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Ferie	91	96	98	86	88	91	91
	n=421	n=48	n=63	n=98	n=66	n=78	N=774

Her er det veldig viktig å merke seg at det er kun for forekomsten av båt at forskjellene mellom kommunene er signifikant, det vil si at hvor du bor har en statistisk betydning for om du har båt eller ikke. De lokale variasjonene er likevel interessante. Søgne kommune skiller seg for eksempel litt ut fra de øvrige kommunene ved å ha den høyeste oppgitte i forekomsten av både hytte og båt, samtidig som de har den høyeste forekomsten av de som oppgir å ha vært på ferie. Når det gjelder forvaltningen av ferie og fritid ser det altså ut til at barna i Søgne har full pakke. Som det kommer frem av tabell 28 har befolkningen i Søgne et høyere inntektsnivå enn befolkningen i de andre kommunene, noe som kan bidra til å forklare dette.

Det mest interessante disse fordelingene er at over halvparten av barna i samtlige kommuner i utvalget vårt oppgir at familien har egen hytte. Med unntak av Vennesla, er det også over halvparten som oppgir at familien har båt. Et overveldende flertall sier også at de har vært på ferie det siste året. Dette betyr at det ikke bare er vanlig, men også forventet at barn skal feriere og/eller være på hytter eller i båt i løpet av et år - at fritid og ferie er en for-

ventet del av familiens tid. Desto vanskeligere er det for de 9 % som ikke har vært på ferie å bortforklare at deres familie ikke prioriterer dette uten å bli oppfattet som annerledes og tildelt et fattigdomsstempel.

Hurra for deg som fyller ditt år

Å feire bursdager er veldig viktig i vår kultur. I de første skoleårene er bursdagsinvitasjoner gjerne tematisert i skolen og med foreldre, med spørsmål om regler for å invitere alle, alle guttene eller alle jentene. Man anerkjenner at bursdagsselskaper er steder hvor en kan bli ekskludert eller inkludert, og hvor forhandlinger om vennskap og status foregår. Derfor blir det viktig at ingen bevisst blir holdt utenfor i slike arrangementer.

Barnebursdagsselskaper har likevel vært kilder både til integrasjon og konflikter opp gjennom tidene. For eksempel kan norske barn og foreldre oppleve at det er rart når innvandrere ikke kommer til bursdager som de er invitert til. Å finne det riktige nivået for gaver til bursdagen kan også være en kilde til konflikt og bekymring, spesielt i lavinntektsfamilier. Antallet bursdager blir gjerne nesten like høyt som det er barn i en klasse, og standarden på selve selskapet og prisene på gavene kan i heterogene miljøer settes av noen med bedre økonomi enn deg selv. Arrangering og deltagelse i bursdagsselskaper ses likevel som så viktig i vår kultur, at det blir satt opp som egen budsjettpost i referansebudsjettet for husholdninger med barn i skolealder.

Vi har spurt barna i utvalget om hva de syns er det viktigste når de skal feire sin egen bursdag. De kunne bare sette ett kryss.

Tabell 30. Når du har bursdag, hva synes du er viktigst? Etter kjønn (%)
N=793

	Gutter	Jenter	Alle
Å feire med hele familien	53	64	59
Å invitere alle i klassen	13	12	13
Å invitere bare noen få gode venner	14	10	12
Å få gaver	7	5	6
Å feire bursdagen hjemme	5	5	5
Å feire på et kult sted	8	4	6
Totalt (n/N)	100 (n=393)	100 (n=405)	101 (N=793)

Vi ser at «å feire med hele familien» skiller seg klart ut fra de øvrige svaralternativene. Stedet hvor bursdagen skal feires, og det å få gaver scorer rela-

tivt lavt i samtlige kommuner. Her er altså det relasjonelle og sosiale aspektet klart viktigere for barna enn det materielle. Kanskje kan dette tas som en indikasjon på at barn ikke passivt er gjenstand for et kommersialiseringspress. Kan det tenkes at det i stedet er foreldrene som er pådrivere for kommersialiseringen av bursdagsfeiringer?

Vi ser noen små forskjeller mellom kjønnene. Den største er at 11 % flere jenter enn gutter i utvalget vårt synes at det aller viktigste når de feirer egen bursdag er å feire med hele familien. Dette er en ganske stor forskjell, men fordelingen på kjønn er ikke signifikant for denne sammenhengen.

Å ha, - eller å ha det bra?

Å ha alle de riktige tingene, eller å ha rikelig av dem, er ikke alltid synonymt med å ha det bra. I spørreundersøkelsen til barna var det både et spørsmål om hvordan de opplevde familiens økonomi relativt til andre familier, og et annet spørsmål om hvordan de oppfattet sin egen trivsel. Det første spørsmålet her lød: «I forhold til andre familier der du bor, synes du at familien din har...», og svaralternativene var: «Dårligere råd», «Likt som andre» og «Bedre råd». Det andre spørsmålet lød: «Når du tenker over hvordan du har det nå for tiden, vil du si at du har det...», og svaralternativene var: «Veldig ra», «Bra», «Passe», «Dårlig» og «Veldig dårlig»²³. Når vi krysser disse variablene vil vi få et bilde av om hvordan barna opplever at de har det har noen sammenheng med om de opplever at familien har god eller dårlig råd.

---

²³ Se kapittel 4 for en nærmere diskusjon av trivselsvariabelen.

Tabell 31. Andel som har det veldig bra/bra, passe, eller dårlig/veldig dårlig. Etter selvopplevd økonomi. (%) N=758

	Har bedre råd enn andre	Har likt som andre	Har dårligere råd enn andre	Alle
Har det bra/veldig bra	78	86	63	84
Har det passe	16	11	31	13
Har det dårlig/veldig dårlig	6	3	6	3
Totalt (n/N)	100 (n=139)	100 (n=603)	100 (n=16)	100 (N=758)

Hovedvekten av de barna som opplever at familien har like god økonomi som andre, oppgir også at de har det bra eller veldig bra. Å være som de andre er med andre ord et godt utgangspunkt for å ha det bra. Men det er også en betydelig andel av både de som føler at de har bedre råd, og de som opplever at familien har dårligere råd, som også oppgir at de har det bra eller veldig bra, selv om andelen som har det bra eller veldig bra er 15 % lavere for de som opplever at de har dårligere råd. At de som opplever at familiens økonomiske situasjon er dårligere enn andre der de bor opplever en større sårbarhet for trivsel, ser vi best ved at det er hele 31 % av disse som er bare sånn passe fornøyd med hvordan de har det. Utvalget er imidlertid så lite at vi ikke kan slå fast en sikker sammenheng her, men bare peke på en mulig tendens. Hovedinntrykket fra denne bivariante sammenhengen er altså at det oppleves som best å være lik de andre.

Den materielle barndommen

Barn koster av husholdets penger, og barn bruker penger selv. Mange penger. Markedsføring retter seg direkte mot barn og barna blir stadig tidligere trukket inn i en verden hvor deres forbruksvalg og egen og familiens økonomi får en betydning for hvordan de ser og bedømmer seg selv og andre. Sårbarheten for å falle utenfor eller å bli oppfattet som annerledes fordi man ikke har det «alle de andre har» er tett knyttet til familien eller husholdets økonomiske sårbarhet. Barnet er i tillegg også familiens utstillingsvindu til skole, de andre foreldrene og i lokalsamfunnet. At barnet har det som det

«skal ha» og er rene og pene, reflekterer tilbake på familien og husholdets omdømme.

I de kommunene som er med i denne undersøkelsen oppgir størstedelen av barna at de eier mye, har ferie med familien sin og at de føler seg like rike eller rikere enn andre familier. Fra et marginaliseringsperspektiv bør vi holde et øye med de få som ikke når opp til standardpakker eller føler seg satt utenfor på grunn av at de ikke har tilgang til det samme som andre barn. Her er denne gruppen liten, men likevel til stede. Kjønnsforskjellene i standardpakken er små, spesielt på de mer moderne områder som mobiltelefon og elektronikk. Men på de mer tradisjonelle barneforbruksområdene svarer kjønnsforskjellene til tradisjonelle oppfatninger om hva som er gutteting og jente-ting.

Det vi imidlertid må være oppmerksomme på, er at denne tilsynelatende materielle likheten kan skjule reelle ulikheter og utenforskap. Det materielle er et synlig forbruk, og vi kjenner fra tidligere forskning til at foreldre som har dårlig råd prioriterer signalobjekter til barna framfor egne forbruksønsker eller behov for at deres materielle deprivasjon ikke skal være synlig og for at barna ikke skal holdes utenfor i det sosiale. Hvis det er slik, må vi bli mer oppmerksomme på det usynlige forbruket, eller det forbruket som er knyttet til barnas deltagelse på fritidsarenaen eller i kompetansebyggende aktiviteter. Det kan gjelde alt fra jevnlig utgifter til transport til kursavgifter og nødvendig utstyr til en aktivitet.

6 Å være

Barns hverdagsliv er preget av et høyt aktivitetsnivå. Foruten skole, lekser, og skolefritidsordninger (for de yngste barna i barneskolen), som opptar en stor del av dagliglivet for barn i skolealder, deltar de fleste barn på ulike organiserte fritidsaktiviteter. Barns tid er med andre ord i stor grad organisert, og aktivitetene foregår innenfor ulike institusjonelle rammer, under voksen, og ofte profesjonell, ledelse. Frønes (2011) omtaler denne tendensen som en institusjonalisering av barndommen. Det at barns hverdagsliv i økende grad organiseres må sees i sammenheng med andre strukturelle og kulturelle tendenser i samfunnsutviklingen, som kvinners inntog på arbeidsmarkedet og utviklingen av et kunnskapssamfunn der kvalifisering og utvikling av individuelle ferdigheter står sentralt.

Hva barna gjør i fritiden, om de spiller fotball eller går på rideskole, om de går ofte på kino eller ikke, dreier seg også om forbruk. Barns deltakelse koster penger. Samtidig reguleres barns deltakelse av flere forhold enn materielle ressurser. Det dreier seg både om tilgjengelighet – hvilke tilbud som finnes og hva barna har tilgang til å delta på – og om det vi kan kalle kulturelle ressurser eller preferanser – hvilke evner og ferdigheter som regnes som viktige av foreldrene eller vanlige og forventede av barn og voksne i nabolag og nærmiljø.

Spørreskjemaet til barna inneholder en rekke spørsmål knyttet til barnas fritid. I dette kapittelet ser vi på hva barna har svart på spørsmål om sin deltakelse i organiserte fritidstilbud, hva de gjør i den delen av fritiden som ikke er organisert, og om de deltar i kulturaktiviteter. Til slutt ser vi på barnas deltakelse i husarbeid og oppgaver som de utfører hjemme.

En organisert hverdag

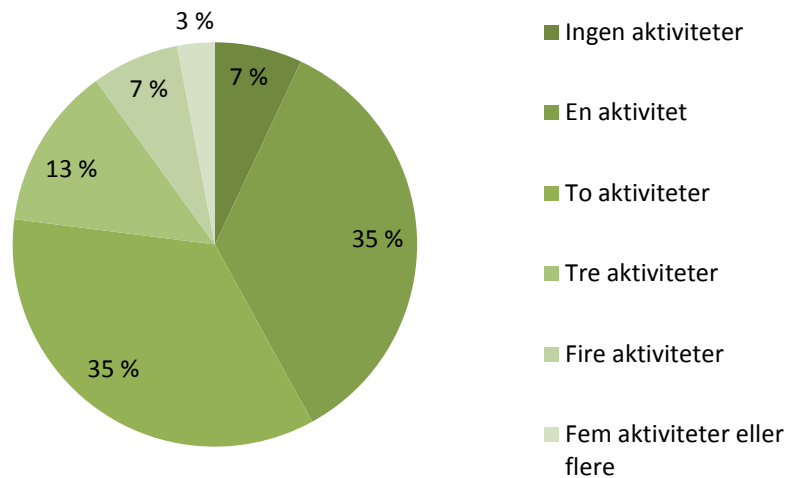
Hvilke organiserte aktiviteter barn deltar på er på den ene side et spørsmål om personlige interesser og på den annen side et spørsmål om tilgjengelighet og hva som finnes av tilbud der de bor. Hva deltagelse i aktiviteten koster vil sannsynligvis også være avgjørende for noen, om de kan delta eller ikke. Hvilke tilbud som er etablert og som det finnes tradisjon for der man bor, vil også virke inn på barnets interesser. Idrettslag med spesialiseringer som fotball, håndball eller friidrett eller skisport er eksempler på slike tilbud. Foreldre kan også fungere som ildsjeler til å få organisert tilbud som deres barn har spesielt talent eller interesse for, der slike tilbud ikke finnes.

Spørreskjemaet inneholder en lang liste over ulike organiserte aktiviteter som barn kan delta på. Barna ble bedt om å krysse av for de aktivitetene de selv deltar på, og kunne derfor sette flere kryss. Listen inkluderer både sportsaktiviteter og kulturelle aktiviteter. Listen er ikke uttømmende, noe som tydelig kommer fram ved at hele 20 % svarer «annet» for hvilke aktiviteter de deltar på. Det kan dreie seg om mange ulike aktiviteter, men vi registrerte under datainnsamlingen at mange savnet et alternativ for det å gå på ski. I ettertid ser vi at det hadde vært en fordel om skiaktiviteter (langrenn og alpint) hadde vært skilt ut som en egen aktivitet.

Mange av aktivitetene på listen representerer brede kategorier. Ballspill kan for eksempel være mye forskjellig, og det er ikke usannsynlig at noen deltar på eksempelvis både håndball og fotball. De vil likevel bare kunne sette et kryss for dette i skjemaet.

Av figuren under kommer det frem hvor mange aktiviteter barna deltar på.

Figur 10. Antall aktiviteter barna deltar på N=811

Av figuren ser vi at det er mer vanlig å delta på en til tre aktiviteter enn ikke å delta på noen i det hele tatt.

I tabellen under er de ulike aktivitetene som gutter og jenter deltar i, rangert etter hva som oppgis hyppigst for alle.

Tabell 32. Andel som deltar fast på ulike organiserte fritidsaktiviteter. Etter kjønn. (%) N=802

Aktivitet	Gutter	Jenter	Alle
Ballspill (f.eks. fotball, håndball, basketball, volleyball) *	71	55	62
Dans/ballett/turn *	3	34	19
Tar spilletimer hos lærer/ instruktør (gitar, piano e.l.)	14	16	15
Speider	15	11	13
Kor *	2	18	10
Svømming	9	8	8
Friidrett	10	7	8
Korps *	4	11	7
Ridning *	1	13	7
Kampsport (f.eks. karate, judo, tae kwon do) *	8	2	5
Kunst-/håndarbeid (f.eks. på kulturskolen)	3	6	5
Teater *	2	7	4
Tennis/badminton *	5	2	4
Orientering	2	4	3
Annet *	25	16	20
Ingen	6	6	6
n/N	n=393	n=409	N=802

Tabellen viser at ballspill helt klart er den aktiviteten som er mest utbredt blant barna i utvalget, og den desidert vanligste sportsaktiviteten. Andre breddeidretter som svømming og friidrett er mindre utbredt. Av andre fysiske aktiviteter forekommer dans/ballett/turn relativt ofte.

Av kulturelle aktiviteter topper det å ta spilletimer på et musikkinstrument lista. Dette er langt mer utbredt enn å delta i korps. Med andre ord ser det ut

til at musikalsk opplæring stort sett foregår på individuell basis eller eventuelt i små grupper. Speideren står fremdeles relativt sterkt, og tilsvarende med kor, mens teater og kunstaktiviteter er mindre utbredt.

«Fotballgutter» og «hestejenter»

Det er imidlertid stor forskjell mellom hvilke aktiviteter gutter og jenter deltar på. For åtte av aktivitetene (samt «annet») er sammenhengen statistisk signifikant. Aktiviteter som i særlig grad domineres av jenter er dans/ballett/turn, kor og ridning, mens den aktiviteten som i størst grad domineres av gutter er ballspill. I tillegg er det en betydelig større andel av guttene som oppgir kampsport og «annet». Det er også verdt å merke seg at det er en betydelig større andel av jentene enn guttene som går i korps.

Dersom man forutsetter at gutter og jenter har adgang til å delta på de samme aktivitetene viser resultatene tydelig at guttene og jentene har ulike preferanser. Vi ser fremdeles at det kulturelle mønsteret med «fotballgutter» og «hestejenter» er opprettholdt. Oversikten under viser hvilke fem aktiviteter som er mest vanlig for guttene og jentene:

Tabell 33. Andel gutter og jenter i Knutepunkt kommunene som deltar fast på ulike fritidsaktiviteter, rangert etter forekomst. (%)

Gutter		Jenter	
Ballspill	71	Ballspill	55
Speider	15	Dans/ballett/turn	34
Individuelle spilletimer	14	Kor	18
Friidrett	10	Individuelle spilletimer	16
Svømming	9	Ridning	13

Det viser seg at ballspill er den dominerende organiserte aktiviteten blant guttene, og avstanden er stor til andre aktiviteter. Hos jentene er det større variasjon i aktiviteter, og selv om ballspill også er mest vanlig blant jentene er forekomsten av andre aktiviteter også ganske stor. Det kan med andre ord synes som jentene har et større repertoar av fritidsaktiviteter å velge mellom enn guttene, eller at jentene deltar i et bredere organisert felt enn guttene. I tillegg ser vi at jentene i noen grad også driver med aktiviteter som tradisjonelt har vært regnet som «gutteaktiviteter», mens det motsatte i liten grad er tilfelle.

Kommunale variasjoner i organiserte fritidstilbud

Ser man på fordelingen av de ulike organiserte aktivitetene mellom kommunene i utvalget finner vi også noen forskjeller. Forskjellene er imidlertid så små at vi må anse aktivitetstilbudet i de ulike kommunene som ganske likt. Dette kommer blant annet tydelig frem av at barn i alle kommunene har krysset av for alle aktivitetene på vår liste, med kun ett unntak²⁴. Det er kun for «ballspill» og «annet» at sammenhengen med hvilken kommune barnet bor i er signifikant. Når det gjelder ballspill skiller Søgne seg ut fra de andre kommunene ved at andelen som deltar i organisert ballspill er betydelig under snittet. For «annet» er det Iveland/Birkenes som skiller seg ut. Det er med andre ord en stor andel av barna i disse to innlandskommunene som deltar på en aktivitet som ikke er oppgitt i spørreskjemaet (der blant annet ski kan inngå). Foruten dette ser vi at Vennesla skiller seg ut ved at en stor andel av barna svarer at de deltar på dans og i kor.

Tabell 34. Andel som deltar på ballspill, annet, dans/ballett/tur og kor. Etter kommune. (%) N=809

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Totalt
Ballspill*	65	74	45	53	65	63	62
Annet*	21	8	15	16	35	15	20
Dans/ballett/tur	18	14	18	29	10	18	18
Kor	10	4	10	17	8	6	10
n/N	n=441	n=49	n=67	n=101	n=72	n=79	N=809

Videre finner vi en viss ulikhet i forhold til hvor mange aktiviteter barna i de ulike kommunene deltar på. Resultatene viser at det er i innlandskommunene Vennesla og Iveland/Birkenes vi finner de barna som deltar på flest organiserte aktiviteter, samtidig med at Vennesla også er en kommune hvor vi finner en relativt stor andel barn som ikke deltar på noen organiserte aktiviteter. Også i Søgne er andelen som ikke deltar i organiserte aktiviteter høy, samtidig med at nesten halvparten av barna oppgir at de deltar i kun en organisert fritidsaktivitet.

²⁴ Det er ingen barn i Søgne som oppgir at de går på tennis/badminton.

Tabell 35. Antall aktiviteter barna deltar på. Etter kommune. (%) N=809

	Kris- tian- sand	Song- dalen	Søgne	Venne- sla	Ive- land/ Birke- nes	Lille- sand	Alle
0	6	6	10	10	7	3	7
1	36	53	49	25	26	33	35
2	37	20	25	37	36	38	35
3	11	14	10	17	18	20	13
4 +	10	6	5	12	13	6	10
Total n/N	100 n=441	99 n=49	99 n=67	101 n=101	100 n=72	100 n=79	100 N=809

Spørreskjemaet inneholdt også et spørsmål om de syns de deltar i nok organiserte fritidsaktiviteter der de bor, om de kunne tenke seg å delta på flere, eller om de syns det kunne vært færre. Det siste høres kanskje ut som et litt underlig spørsmål, men like fullt et spørsmål som er viktig å stille i lys av at en «overorganisering» av barndommen er et kulturelt og politisk strids-
spørsmål. Hva mener barna om dette?

Tabell 36. Oppfatninger om deltakelse på organiserte fritidsaktiviteter. Etter kommune. (%) N=792.

	Kris- tian- sand	Song- dalen	Søgne	Ven- nesla	Ive- land/ Birke- nes	Lille- sand	Alle
Jeg skulle gjerne deltatt på flere organiserte aktiviteter	37	48	31	46	44	43	39
Dette er passelig for meg	62	52	64	54	56	56	59
Jeg skulle gjerne hatt færre organiserte aktiviteter	2	0	5	1	0	1	2
Totalt n/N	101 n=431	100 n=48	100 n=64	101 n=99	100 n=71	100 n=79	100 N=792

Fordelingen av svarene på dette spørsmålet viser at det ikke er så stor variasjon mellom kommunene. Det mest slående i svarfordelingen er at hele 39 % gjerne skulle deltatt på flere organiserte aktiviteter, og at kun 2 % synes de har for mange aktiviteter. Dersom man ser dette i sammenheng med hvor mange aktiviteter barna deltar på, finner vi en statistisk signifikant sammenheng som antyder at jo færre aktiviteter barna deltar på, desto flere ønsker de å delta på. Unntaket er barn som deltar på tre aktiviteter eller flere – også blant dem er det en stor andel som oppgir at de ønsker å delta på flere organiserte aktiviteter. Totalt sett er over halvparten av barna fornøyd med antallet aktiviteter de deltar i, og blant de som deltar på 1-2 aktiviteter finner vi den største andelen av de som synes det er passelig.

Tabell 37. Oppfatninger om deltakelse på organiserte fritidsaktiviteter. Etter antall aktiviteter de deltar på *. (%) N=792.

	Deltar ikke på aktivitet	Deltar på 1 aktivitet	Deltar på 2 aktiviteter	Deltar på 3 aktiviteter	Deltar på fire aktiviteter eller flere	Alle
Ja, jeg skulle gjerne deltatt på <u>flere</u> organiserte aktiviteter	60	39	35	43	41	39
Nei, dette er passelig for meg	32	61	64	57	55	59
Nei, jeg skulle gjerne hatt <u>færre</u> organiserte aktiviteter	9	0	1	1	4	2
Totalt n/N	101 n=47	100 n=279	100 n=282	101 n=106	100 n=78	100 N=792

Samlet sett antyder svarfordelingen på spørsmålene som omhandler organiserte aktiviteter at det er mange organiserte aktiviteter som inngår i barnas fritid. Forskjellene er relativt store mellom aktivitetene til gutter og jenter, mens det er liten variasjon mellom kommunene. Det er videre interessant å bemerke at en stor andel av barna ønsker å delta på flere organiserte aktiviteter.

Hva betyr det at barns fritid organiseres i så stor grad? I mange land er det en tradisjon for å melde barn på aktiviteter som er individuelt ferdighetsbyggende. Det er viktig å bli «god i noe» utover det skolen tilbyr, og tilegne seg spesialkunnskap og kompetanse som ikke alle andre har. I Norge har imidlertid jevnalder-sosialisering stått sterkt (Frønes 1994), at barn øver opp sin

sosiale kompetanse og evne til samarbeid gjennom lek og samvær med andre barn. Organiserte fritidsaktiviteter er i derfor først og fremst viktig for den sosiale dannelsen. Forestillingen om at barns kreativitet og sosiale kompetanse utvikles best under fri lek, har imidlertid også stått sterkt, og den økende organiseringen av barns hverdag har derfor skapt en debatt omkring stress og tidsklemme, også for barn. Går organiseringen av fritiden utover barnas frie lek? I neste kapittel ser vi nærmere på barnas uorganiserte fritid. Hva gjør de? Hvor er de? Og hvem er de sammen med?

Hva gjør barna i den fritiden som ikke er organisert?

Spørreskjemaet inneholder en lang liste over aktiviteter barna kan drive med i den fritiden som ikke er organisert. Aktivitetene har vi fordelt i seks kategorier; sosiale aktiviteter (med venner og med familien), aktiviteter utendørs, skjermaktiviteter, musikkaktiviteter, kreative aktiviteter og intellektuelle aktiviteter. Disse kategoriene er ikke gjensidig utelukkende. Det kan for eksempel godt være at man er hjemme hos en kompis og spiller dataspill eller at man leser mens man hører på musikk. Vår undersøkelse måler ikke barnas tidsbruk på ulike aktiviteter, men hvor ofte barna holder på med de ulike aktivitetene. Det er likevel interessant å sammenligne våre funn med funn fra tidsbruksundersøkelser.

Aktive og sosiale 10-åringer

Spørsmålene som vi har lagt inn under kategorien *sosiale aktiviteter* omfatter primært aktiviteter sammen med jevnaldrende. I tillegg kommer en aktivitet samme med familien. Svarene fordeler seg slik:

Tabell 38. Andel av barna som gjør ulike sosiale aktiviteter i fritiden. Etter hyppighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Være ute sammen med venner	4	8	32	57	101 (N=790)
Være hjemme hos venner	4	17	45	34	100 (N=778)
Ha besøk av venner	7	21	43	29	100 (N=768)
Gå på butikken eller i kiosken med venner	36	34	20	10	100 (N=758)
Spille brettspill eller kort sammen med venner	40	38	15	7	100 (N=758)
Spille brettspill eller kort sammen med familien	28	40	20	11	99 (N=769)

En stor andel av barna er sammen med jevnaldrende flere ganger i uka, og det vanligste er at de er ute sammen. En stor del av det sosiale samværet mellom barna foregår med andre ord på arenaer der det ikke er voksne. Det er også vanlig at barna er hjemme hos hverandre. Bildet av passive og innesittende barn stemmer med andre ord ikke overens med de svarene barna selv gir om sin fritid. Dette kommer ytterligere frem i tabell 38 (under) som omhandler aktiviteter utendørs.

I tabell 39 kommer det frem at omtrent to av tre barn spiller dataspill e.l. en eller flere ganger i uka. Dette er en langt større andel enn de som oppgir å spille brettspill ukentlig, som vi ser av tabellen over. Likevel har brettspill

fremdeles en viss posisjon, og særlig blant jentene²⁵. Sett i lys av fremveksten av elektroniske spill er det en høyere andel som spiller brettspill eller kort ukentlig enn det vi hadde forventet. Resultatene viser også at brettspill fremstår mer som en typisk familieaktivitet enn som en venneaktivitet.

I Norge har vi en lang tradisjon for friluftsliv og aktiviteter utendørs. Skarpnes og Sakslind (2011) omtaler denne «kulturen for natur» som en viktig del av den norske kulturarven, og særlig for middelklassen. Det er derfor kanskje ikke overraskende at det er såpass vanlig blant barna å være ute sammen med venner. Kategorien *fysiske aktiviteter utendørs* omfatter to aktiviteter som antas å være ganske vanlige; å sykle, skate e.l. og å gå på tur i skog og mark. Svarene på disse fordeler seg slik:

Tabell 39. Andel av barna som gjør ulike fysiske aktiviteter utendørs i fritiden. Etter hyppighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Sykle, skate e.l.	12	17	27	44	100 (N=748)
Gå på tur i skog og mark	30	39	19	11	99 (N=760)

Svarene viser at nesten tre fjerdedeler av barna er aktive med sykling, skating e.l. en eller flere ganger i uka. Det er mindre vanlig blant barna å gå på tur i skog og mark. Om lag en tredjedel av barna oppgir at de gjør det en eller flere ganger i uka. De to aktivitetene er imidlertid ganske ulike. Mens man kan anta at en god del av barna sykler til skolen daglig, tenker man seg at det å gå på tur i skogen er typisk helgeaktivitet med familien eller noe som skjer på skolen i løpet av en utedag for eksempel. Det er derfor en overraskende høy andel som oppgir at de går på tur i skog og mark en eller flere ganger i uka. Dette kan bety at de også bruker skog og mark aktivt i hverdagen sin alene eller sammen med andre barn. Vi finner ingen vesentlige forskjeller mellom gutter og jenter eller mellom barna i de ulike kommunene på disse aktivitetene.

²⁵ Vi finner en statistisk signifikant sammenheng med kjønn; jenter spiller oftere spill sammen enn gutter.

Som vi har vist til over har det i samfunnsdebatten rådet bekymring over at barn er for lite aktive. Andelen barn med overvekt har steget parallelt med at tilbudet innen TV, media og data har vokst. Det aktive barnet som trives best i en treetopp er et nostalgisk bilde av den gode barndommen, som ofte fremheves som kontrast til den moderne barndommen, illustrert av det stille-sittende barnet som trives best foran en data- eller TV-skjerm. Resultatene vi har vist så langt slår langt på vei beina under denne bekymringen. Barna viser seg å være sosialt orienterte og aktive utendørs i fritiden. Vi har derfor ikke belegg for å hevde at de organiserte fritidsaktivitetene går på bekostning av barnas frie lek. Snarere virker det som om barna nyter godt av begge deler – de er aktive både i organiserte og uorganiserte former. Men likevel har inn- toget av elektroniske spill og skjermaktiviteter en betydning for barnas livs- stil.

Aktive barn, som også sitter foran skjermen

Selv om bildet av barnas fritid nok er mer sammensatt enn det samfunnsde- batten vitner om, har barns tidsbruk endret seg betydelig de siste tiår, og barn tilbringer langt mer tid på skjermaktiviteter nå enn før. Dette går ikke bare på bekostning av fysisk aktivitet, mens også på bekostning av lesing (Vaage 2002). Tabellen under viser hvor ofte barna i utvalget holder på med for- skjellige skjermaktiviteter:

Tabell 40. Andel av barna som driver med ulike skjermaktiviteter. Etter hyp- pighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Spille data, playstation, x-box, wii e.l.	15	20	31	34	100 (N=763)
Spille DS, PSP eller annet håndholdt spill	34	29	21	16	100 (N=735)
Være på internett	8	15	35	42	100 (N=785)
Se på TV	3	6	25	66	100 (N=775)
Se på film (DVD)	15	43	29	14	101 (N=781)

Både det å se på TV og det å være på internett fremstår som vanlige aktiviteter, som barna holder på med ukentlig. Det å spille dataspill, playstation o.l. forekommer sjeldnere, selv om nesten to tredjedeler oppgir at de gjør det ukentlig. Både det å se på film og det å spille håndholdte spill forekommer enda sjeldnere. Sammenhengen med kjønn er statistisk signifikant for det å spille dataspill, playstation o.l. og håndholdte spill, og det er guttene som er klart de mest aktive spillerne. Vi finner liknende forskjeller mellom guttene og jentene for de andre aktivitetene også, og særlig bruk av internett, men forskjellene er mindre, og ikke statistisk signifikante.

Tabell 41. Andel gutter som spiller data e.l. og håndholdte elektroniske spill. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Spille data, playstation, x-box, wii e.l. *	8	14	79	99 (N=376)
Spille DS, PSP eller annet håndholdt spill *	35	24	41	100 (N=358)

Tabell 42. Andel jenter som spiller data e.l. og håndholdte elektroniske spill. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Spille data, playstation, x-box, wii e.l. *	22	26	52	101 (N=387)
Spille DS, PSP eller annet håndholdt spill *	32	35	34	101 (N=377)

Til tross for at det er kjønnsforskjeller for disse to aktivitetene er det verdt å merke seg at forskjellene mellom gutter og jenter er mindre enn tidligere. Forskjellene i forhold til om de eier data eller elektronikk er også mindre enn forventet, som presentert i kapittel 5. Dette er overraskende ettersom de fleste studier har vist at gutter er langt mer aktive enn jenter på dette feltet (se

bl.a. Vaage 2002). Kanskje er forskjellene i spilleadferd i ferd med å viskes ut?

Flest jenter som driver med kreative aktiviteter

Så langt har vi sett at både guttene og jentene er sosiale og aktive utendørs. Fremdeles er det slik at gutter sitter mer foran skjermen enn jentene, selv om forskjellene er mindre enn forventet. Hva så med kreative aktiviteter – hvor vanlig er det? Og finner vi forskjeller mellom kjønnene der?

La oss begynne med musikk. Ut fra resultatene kan vi fastslå at det store flertallet av barna er glad i musikk. Tre fjerdedeler oppgir at de hører på musikk ukentlig. Det forekommer derimot langt sjeldnere at barna spiller musikk selv. Om lag en tredjedel av barna gjør det ukentlig.

Tabell 43. Andel av barna som hører på eller spiller musikk. Etter hyppighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Høre på musikk	10	15	25	50	100 (N=764)
Spille/øve på et musikkinstrument	56	10	16	17	100 (N=725)

I gjennomgangen av barnas deltakelse i organiserte aktiviteter så vi at 15 % av barna oppgir at de tar spilletimer og 7 % oppgir at de går i korps. En sammenligning viser at det er de barna som får individuell musikkopplæring som er mest dedikerte til spillingen og bruker mest av sin tid til å øve på instrumentet, dersom man sammenligner med barn som går i korps²⁶.

For begge disse aktivitetene er det en statistisk signifikant forskjell mellom guttene og jentene. Tabellene under viser at det er jentene som både hører på musikk og spiller på et instrument hyppigst.

²⁶ Sammenligningen ble gjennomført i form av en korrelasjonstest mellom de to organiserte aktivitetene «ta spilletimer» og «gå i korps» og aktiviteten «spille/øve på et musikkinstrument». Testen viser at det er en statistisk signifikant korrelasjon (samvarians) for begge sammenhengene. Korrelasjonen er sterkest mellom det å ta spille timer og det å øve på et musikkinstrument i fritiden (0,577), sammenlignet med det å gå i korps (0,329).

Tabell 44. Andel gutter som hører på musikk og/eller spiller et musikkinstrument. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Høre på musikk*	15	17	67	99 (N=371)
Spille/øve på musikkinstrument*	62	8	30	100 (N=347)

Tabell 45. Andel jenter som hører på musikk og/eller spiller et musikkinstrument. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Høre på musikk*	5	12	83	100 (N=393)
Spille/øve på musikkinstrument*	51	12	37	100 (N=378)

Forskjellene mellom gutter og jenter som øver på et instrument virker rimelige sett i lys av at det også er flere jenter enn gutter som driver med organiserte musikkaktiviteter (ta spilletimer, gå i kor eller korps).

Resultatene viser at andre kreative aktiviteter ikke forekommer så ofte blant barna. Med unntak av det å tegne eller male oppgir under halvparten at de driver med slike aktiviteter ukentlig.

Tabell 46. Andel av barna som driver med ulike kreative aktiviteter. Etter hyppighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Lage ting med hendene (strikke, perle, lage ting av tre og metall e.l.)	34	29	22	16	100 (N=755)
Lage ting elektronisk (lage videoer, redigere musikk eller bilder, internettblogger e.l.)	65	17	11	8	100 (N=744)
Bygge Lego	53	21	13	13	100 (N=752)
Tegne eller male	20	29	28	23	100 (N=763)

Å lage ting elektronisk, som videoer, film, musikk og internettblogger er ikke så hyppig forekommende i denne aldersgruppen, selv om det er noen få individer som ser ut til å ha slått seg på dette og gjør det ofte. Forskjellene mellom kjønn på det å lage ting elektronisk er ikke signifikant, siden prosentueringsgrunnlaget er så lite. For de andre kreative aktivitetene finner vi en statistisk signifikant forskjell mellom guttene og jentene. Mens andelen gutter som oppgir at de ofte bygger Lego er langt større enn andelen jenter, er andelen jenter som oppgir at ofte lager ting med hendene og tegner eller maler langt større enn andelen gutter som sier at de gjør det samme.

Tabell 47. Andel gutter som lager ting med hendene, bygger Lego og tegner/maler. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Lage ting med hendene (strikke, perle, lage ting av tre og metall e.l.) *	50	27	24	101 (N=366)
Bygge Lego *	34	25	42	101 (N=374)
Tegne eller male *	32	30	38	100 (N=368)

Tabell 48. Andel jenter som lager ting med hendene, bygger Lego og tegner/maler. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Lage ting med hendene (strikke, perle, lage ting av tre og metall e.l.) *	19	31	50	100 (N=389)
Bygge Lego *	71	18	11	100 (N=378)
Tegne eller male *	10	28	62	100 (N=395)

Kjønnsforskjellene er til dels store for disse aktivitetene. Med unntak av det å bygge Lego forekommer alle aktivitetene oftere blant jentene enn blant guttene. Basert på disse resultatene kan det se ut som jentene «tar» fra skjermaktiviteter til kreative aktiviteter, mens guttene motsatt «tar» fra kreative aktiviteter til skjermaktiviteter. Vi finner det samme mønsteret her som for eiendeler presentert i kapittel 5. Jo mer tradisjonelle, og kanskje også «barnlige» leker eller aktiviteter er, jo mer framtrepende blir de tradisjonelle kjønnsforskjellene.

Stor variasjon for intellektuelle aktiviteter

Det blir ofte hevdet at mangfoldet av organiserte og uorganiserte aktivitets-tilbud tar tiden og fokuset bort fra skolerelaterte aktiviteter. Vaage (2002) viser at det har vært en nedgang i tid brukt til lesing blant barn mellom 16 og

19 år de siste 30 år, og at nedgangen har vært størst for guttene. Samtidig har det vært en økning i barnas tidsbruk foran TV-skjermen. Tabellen under gir en oversikt over hva barna har svart på spørsmålet om hvor ofte de leser, skriver og gjør lekser i fritiden.

Tabell 49. Andel av barna som driver med ulike intellektuelle aktiviteter. Etter hyppighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	
Lese bøker eller blader	15	18	30	38	N=764
Lese i avisen	56	23	15	6	N=737
Skrive	14	13	23	50	N=756
Gjøre lekser	3	1	10	86	N=768

Resultatene viser at barna er pliktoppfyllende i forhold til lekser. Nesten alle oppgir at de gjør lekser ukentlig, og vanligst er det å gjøre lekser oftere enn tre ganger i uken (86 %). Det betyr at et stort flertall av barna følger opp lekseene hver dag, hvis man forutsetter at det er fire dager i uken med lekser. Også skriving er en ganske vanlig aktivitet blant barna. Tre fjerdedeler oppgir at de gjør det ukentlig. Videre ser vi at drøyt to tredjedeler av barna leser bøker eller blader ukentlig. Det forekommer langt sjeldnere at barna leser avisen. Selv om spørsmålet spesifikt omhandler fritiden kan det godt hende barnas svar omfatter krav som stilles i forbindelse med skolearbeid. Det gjelder åpenbart for lekser, men det kan også tenkes at barna først og fremst leser eller skriver i forbindelse med skolearbeid.

Både for å lese bøker, skrive og gjøre lekser finner vi imidlertid betydelige kjønnsforskjeller, som også er statistisk signifikante.

Tabell 50. Andel gutter som leser bøker eller blader, skriver og gjør lekser. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Lese bøker eller blader*	21	18	62	101 (N=371)
Skrive*	24	14	62	100 (N=364)
Gjøre lekser*	5	3	92	100 (N=369)

Tabell 51. Andel jenter som leser bøker eller blader, skriver og gjør lekser. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt
Lese bøker eller blader*	9	18	73	100 (N=393)
Skrive*	5	12	83	100 (N=393)
Gjøre lekser*	1	0	99	100 (N=399)

Resultatene viser til dels store forskjeller mellom gutter og jenter for alle disse aktivitetene. Det at jenter leser mer og bruker mer tid på skolearbeid er en tydelig tendens som har blitt funnet i mange undersøkelser (se f.eks. Vaage 2002). Pisaundersøkelsen fra 2009 anslo at norske jenter ligger et helt skoleår foran guttene i leseferdigheter (pisa.no). Jentene fremstår også som mer pliktoppfyllende enn guttene, og står dermed bedre rustet for å lykkes på en skole som vektlegger lesing og tilegnelse av formelle kunnskaper og med tilgang til videre utdanning. Vaage finner imidlertid at forskjellene mellom kjønnene minsker med alderen. I kapittel 4 viste vi at jentene i denne undersøkelsen strever mindre med både det å lese, skrive og konsentrere seg enn guttene (tabell 49 og 50). Ser vi på barnas bruk av biblioteket finner vi også en statistisk signifikant kjønnsforskjell. Jentene går oftere på biblioteket enn guttene.

Tabell 52. Andel som går på biblioteket sjelden, noen ganger og ofte. Etter kjønn*. (%) N=749

	Gutter	Jenter	Alle
Sjelden	55	34	44
Noen ganger	28	40	34
Ofte	17	26	22
Totalt	100	100	100
n/N	n=364	n=385	N=749

Tendensen som utpeker seg i dette materialet er i tråd med det som over lang tid har vært en bekymring innenfor utdanningsforskningen, nemlig at jentene er skolevinnere, mens guttene sakker akterut, og at forskjellene er særlig tydelige for lesing (se for eksempel Bakken et al. (2008) for en oversikt). Det er med andre ord all grunn til å være bekymret for guttene, også i Agder. Likevel, Agder skiller seg ikke fra resten av landet på dette området.

Resultatene viser imidlertid at det ikke bare er forskjeller mellom kjønnene, men at det også er betydelige forskjeller mellom kommunene når det gjelder forekomsten av lesing blant barna.

Tabell 53. Andel av barna som leser bøker eller blader sjelden, noen ganger og ofte. Etter kommune* (%) N= 764

	Kris- tian- sand	Song- dalen	Søg- ne	Ven- nesla	Ive- land/ Birke- nes	Lille- sand	Alle
Sjel- den	13	7	6	26	20	17	15
Noen ganger	16	18	20	25	10	22	18
Ofte	71	76	74	48	71	61	68
Totalt	100	101	100	99	101	100	101
n/N	n=421	n=45	n=65	n=95	n=61	n=77	N=764

Vi ser av denne tabellen at særlig Vennesla skiller seg ut med en lav andel barn som oppgir at de leser ofte, sammenlignet med totalen eller gjennomsnittet for alle kommunene. Også Lillesand har en lavere enn gjennomsnittlig andel som leser ofte. Songdalen er den kommunen som har den høyeste andelen som sier at de leser ofte.

Vi finner relativt store forskjeller mellom barna på ulike skoler når det gjelder hvor ofte de leser. Forskjellene er imidlertid ikke statistisk signifikante. Det er likevel verdt å være oppmerksom på at forekomsten av lesing blant barna ser ut til å ha en sammenheng med hvilken skole de går på.

Hvem er det så som leser mest og hvem er det som leser minst? Sammenligner vi svarene på spørsmålet om hvor mye barna leser med svarene på hvorvidt barna synes det er vanskelig å lese finner vi en statistisk signifikant sammenheng. Det er de barna som oppgir at de ofte synes det er vanskelig å lese som leser minst, og de som oppgir at de sjelden synes det er vanskelig å lese som leser mest. Dette er ikke overraskende i og for seg. Det er likevel verdt å være oppmerksom på at de som trenger å øve seg mest på å lese faktisk er de som leser minst. Vi vil særlig rette oppmerksomheten mot de barna som oppgir at de noen ganger synes det er vanskelig å lese.

Tabell 54. Andel av barna som leser bøker sjelden, noen ganger og ofte. Etter syn på vanskelighet ved lesing (%) N=683

		Synes du det er vanskelig å lese på skolen?			
		Sjelden	Noen ganger	Ofte	Alle
Hvor ofte leser du på fritiden?	Sjelden	12	25	28	15
	Noen ganger	16	18	22	17
	Ofte	72	58	50	68
	Total n/N	100 n=383	99 n=66	100 n=18	100 N=683

Er det nok å finne på?

Samlet sett ser vi at barna i utvalget har en aktiv og sosial fritid. De aller fleste deltar på organiserte fritidsaktiviteter, og svært mange deltar på fast på flere aktiviteter. For guttenes del er det ballspill som dominerer, mens jentene har et større repertoar av fritidsaktiviteter. Til tross for at barnas fritid er så pass organisert, synes det ikke som dette går på bekostning av den uorganiserte fritiden. Resultatene viser nemlig at barna er aktive og sosiale også i den tiden som ikke er organisert. Mye av tiden tilbringes utendørs. Men det forekommer også ofte at barna driver med skjermaktiviteter, og særlig ser de på TV og spiller dataspill. Guttene sitter oftere foran skjermen enn jentene, men forskjellene er mindre enn vi hadde forventet. Jentene er på sin side of-

tere opptatt med kreative aktiviteter enn guttene. Når det gjelder intellektuelle aktiviteter, dominerer jentene.

Men er barna fornøyde med fritidstilbudet der de bor? For å få svar på dette ble barna spurt om de synes det er nok å finne på der de bor. Svarene fordeles slik i de ulike kommunene:

Tabell 55. Syn på om det er nok å finne på der de bor. Etter kommune. (%)
N=650

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Ja, det er nok	80	73	83	72	73	72	78
Nei, jeg skulle ønske det var mer	20	28	17	28	27	28	22
Totalt n/N	100 n=352	101 n=40	100 n=60	100 n=72	100 n=62	100 n=64	100 N=650

Vi ser her at det er relativt liten variasjon mellom kommunene. Langt de fleste er fornøyd med mulighetene til å finne på ting der de bor. Likevel er det en ganske stor andel som skulle ønske det var mer å finne på. Sett i lys av det aktivitetsnivået hverdagen til barna er preget av, kan vi se dette som et tegn på at barn i Agder ikke ser seg selv som ofre for en stressende og overorganisert barndom.

Må man ha nok å finne på for å ha det bra? Sammenligner man spørsmålet om det er nok å finne på der du bor med trivselsvariabelen finner vi en tydelig sammenheng som viser at de som er mest tilfreds med størrelsen på fritidstilbudet også trives best.

Tabell 56. Andel som har det bra/veldig bra, passe eller dårlig/veldig dårlig. Etter om de synes det er nok å finne på der de bor.* (%) N=628

	Synes det er nok å finne på	Skulle ønske det var mer å finne på	Alle
Har det bra/veldig bra	90	71	86
Har det passe	9	21	11
Har det dårlig/veldig dårlig	1	9	3
Totalt n/N	100 n=489	101 n=139	100 N=628

Opplevelsen av å ha nok å finne på spiller inn på trivselen, og kanskje er det også motsatt. Trives man godt og har det bra, så er man også mer aktiv på fritiden. Det er med andre ord viktig å se at det ikke dreier seg om noe enkelt årsaksforhold her. Likevel er denne sammenhengen like viktig som den er innlysende. Det å legge til rette for at barn får utfolde seg i fritiden har med stor sannsynlighet god innvirkning på trivselen.

Barn på kulturarenaer

I hvilken grad benytter barn ulike kulturtilbud, som kino, bibliotek, sportsarrangement, teater, konserter eller liknende? Det er spørsmålet vil vi belyse i denne delen. Vi har valgt å omtale de ulike kulturelle tilbudene som kulturarenaer. De fleste av arenaene krever en inngangsbillett, mens andre, som for eksempel biblioteket, er gratis. Adgangen til de ulike arenaene kan derfor antas å være regulert av barnas (familiens) økonomiske handlingsrom. Samtidig er det grunn til å anta at også foreldrenes preferanser spiller inn på barnas kulturbruk. Eksempelvis viser forskning på bruk av kulturskolen at foreldres utdanning har større betydning for tilbøyeligheten til å gå på kulturskolen enn familiens inntekt (Bjørnsen 2012). Kulturbruk kan med andre ord antas å være mer regulert av det Bourdieu (1995) omtaler som kulturell kapital enn av økonomisk kapital.

I spørreskjemaet skilte vi mellom arenaer vi antok de fleste barn har besøkt og arenaer vi antok ble besøkt sjeldnere og av færre av barna. I den første kategorien har vi kino, bibliotek og svømmehall, og for disse varierte svaralternativene fra mindre enn en gang i måneden til oftere enn tre ganger i

uken²⁷. I analysen har vi slått de to siste svaralternativene sammen, slik at vi sitter igjen med tre verdier. Disse har vi kalt «sjelden», «noen ganger» og «ofte». I den andre kategorien har vi teater, konsert, museum, sirkus, sportsarrangement, fornøylespark og religiøst møte, og her varierer svaralternativene fra aldri til mer enn fem ganger (noensinne). Svarene fordeler seg slik for arenaene i den første kategorien:

Tabell 57. Andel som benytter seg av ulike kulturtilbud. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Gå i svømmehallen	56	31	13	100 (N=748)
Gå på biblioteket	44	34	22	100 (N=749)
Gå på kino	48	42	10	100 (N=766)

For alle tre arenaene oppgir flesteparten at de har vært der mindre enn en gang i måneden (inkludert aldri). Det som forekommer sjeldnest blant barna er å gå i svømmehallen. Bortimot halvparten av barna oppgir at de går på kino 1-3 ganger i måneden, mens kun et fåtall gjør det flere ganger i uken. Biblioteksbesøk forekommer hyppigere. Rundt en femtedel oppgir at de besøker biblioteket flere ganger i uken. De kan imidlertid tenkes at også besøk på skolebiblioteket er inkludert i svarene.

Det er liten forskjell mellom hvor ofte gutter og jenter går i svømmehallen eller på kino. Derimot er det en statistisk signifikant sammenheng mellom barnets kjønn og biblioteksbesøk, som det fremkommer av tabell 51. Dette må ses i sammenheng med jenters større tilbøyelighet til å lese. Samtidig må det bemerkes at biblioteket for mange er en sosial arena og et sted som ikke bare oppsøkes for å lese bøker. Det kan tenkes at slike beskyttede innendørs arenaer som biblioteket representerer appellerer mer til jenter enn gutter, og at gutter oftere møtes på arenaer utendørs.

Det er liten variasjon mellom barna i de ulike kommunene på disse spørsmålene. Som for kjønn er variasjonen størst for biblioteksbesøk, men vi finner imidlertid ingen statistisk signifikant sammenheng mellom kommune og biblioteksbesøk.

²⁷ Noen elever etterlyste svaralternativet «aldri». De det gjaldt ble instruert til å krysse av for «mindre enn en gang i måneden».

For den andre kategorien fordeler svarene seg slik:

Tabell 58. Andel som har vært på ulike kulturarenaer. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	1-4 ganger	Mer enn 5 ganger	Totalt (N)
Teater	17	53	30	100 (N=773)
Konsert	15	58	26	99 (N=777)
Museum	15	55	31	101 (N=778)
Sirkus	20	61	19	100 (N=770)
Fotballkamp, skiløp e.l. (som tilskuer)	19	38	43	100 (N=771)
Fornøylespark (F.eks. Dyreparken, Legoland, Fårup sommerland e.l.)	3	21	76	100 (N=777)
Religiøst møte (kirke, moské, bedehus e.l.)	20	36	44	100 (N=766)

Den arenaen som er hyppigst besøk av barna er fornøylespark. Mer enn tre fjerdedeler av barna har vært i en fornøylespark mer enn fem ganger. Dette er ikke uventet ettersom Kristiansand Dyrepark ligger omtrent midt i den regionen vi undersøker, og sannsynligheten er stor for at mange av barna har årskort der.

Også fotballkamp e.l. og religiøst møte er arenaer mange av barna har vært på mer en fem ganger. Spredningen i svarene er høyest for disse to arenaene, noe som indikerer at det er mange som gjør dette ofte, men at det også er mange som svært sjelden gjør det. Disse arenaene appellerer med andre ord til utvalgte grupper, og er ikke noe «alle» gjør. Det er ellers verdt å merke seg at brorparten av barna har besøkt kulturarenaer som ofte forbindes med høykultur; teater, konsert og museum. Sirkus er den minst besøkte kulturarenaen, noe som blant annet kan forklares med at det er et tilbud med avgrenset tilgjengelighet.

For de fleste arenaene er det liten forskjell på guttene og jentene. Fotballkamper e.l. er imidlertid et unntak. Dette er betydelig mer besøkt av guttene enn av jentene. Mens mer enn halvparten av guttene oppgir at de har vært på

et slikt sportsarrangement mer enn fem ganger, oppgir mindre enn en tredjedel av jentene det samme. Konsertbesøk er derimot mer vanlig blant jenter enn gutter, selv om forskjellene er relativt små. Sett i lys av at flere gutter enn jenter sier at de driver med ballspill, og at flere jenter enn gutter oppgir at de hører på og spiller musikk, står valgene av kulturarenaer godt i forhold til de andre resultatene i undersøkelsen.

Vi finner en del variasjon mellom kommunene. Når det gjelder teater er det eksempelvis stor forskjell på barna i nabokommunene Songdalen og Søgne, som det fremkommer av tabellen under. Vi ser også at Lillesand skiller seg ut med en høy andel barn som aldri har vært på teater.

Tabell 59. Andel som har vært på teater. Etter kommune* (%) N=773

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Totalt (N)
Nei, aldri	17	24	5	12	20	30	101 (N=773)
Ja, 1-4 ganger	52	61	42	60	63	43	100 (N=737)
Ja, mer enn 5 ganger	31	15	54	28	17	27	100 (N=737)
Totalt n/N	100 n=424	100 n=46	101 n=65	100 n=97	100 n=64	100 n=77	100 (N=768)

For museumsbesøk er variasjonen litt mindre. Her ser vi at barna i Kristiansand hyppigst er på museum, mens andelen som aldri har vært på museum er størst blant barna i Iveland/Birkenes og Songdalen.

Tabell 60. Andel som har vært på museum. Etter kommune*. (%) N=778

	Kristian-sand	Song-dalen	Søgne	Ven-nesla	Ive-land/ Bir-kenes	Lille-sand	Alle
Nei, aldri	11	27	11	18	26	16	15
Ja, 1-4 ganger	53	52	57	59	58	54	55
Ja, mer enn 5 ganger	36	21	32	23	17	30	31
To-talt n/N	100 n=424	100 n=48	100 n=65	100 n=99	101 n=66	100 n=76	101 N=778

Barnas bruk av ulike kulturtilbud vil sannsynligvis ha stor sammenheng med tilgjengeligheten på tilbudet i kommunen, samt de prioriteringer skolesektoren i kommunene gjør, for eksempel i forhold til «den kulturelle skolesekken». Vi vet også at foreldres kulturelle preferanser og bruk av kulturtilbud har stor betydning for barnas tilgang til kulturelle arenaer (Bourdieu 1995). Kulturtilbud som formidles gjennom skolen vil derfor ha en utjevneende effekt og sikre at alle barn gis anledning til å ta del i kulturelle opplevelser. Deltagelse på kulturelle arenaer har også en dannelsesdimensjon. Mye tyder på at de som blir kjent med og tilegner seg et kulturelt repertoar, også klarer seg bedre gjennom skolesystemet.

Hvilke ønsker har barna selv med hensyn til kulturtilbud? Spørreskjemaet inneholdt et spørsmål som omhandlet barnas ønsker i forhold til deltakelse på kulturelle arenaer. Her finner vi en viss variasjon mellom barna i de ulike kommunene.

Tabell 61. Syn på størrelsen på kulturtilbudet. Etter kommune. (%) N=604²⁸

	Kris- tian- sand	Song- dalen	Søg- ne	Ven- nesla	Ive- land/ Bir- kenes	Lille- sand	Alle
Nei, det er passelig for meg	59	41	58	48	57	64	57
Ja, jeg skulle gjerne vært med oftere	41	60	42	52	43	37	43
Totalt n/N	100 n=332	101 n=37	100 n=48	100 n=75	100 n=60	101 n=52	100 N=604

Vi ser at andelen som ønsker å delta på flere kulturelle arenaer er høyest blant barna i Songdalen, hvor en relativt stor andel av barna aldri har vært på teater eller museum. Jevnt over oppgir flesteparten av barna at de synes de i passelig grad deltar på kulturelle arenaer. Det er likevel verdt å merke seg den store andelen barn som ønsker å være på kulturelle arenaer oftere.

Barns arbeid hjemme

Barns deltakelse i husarbeid og oppgaver i hjemmet er et tema som er viet lite oppmerksomhet i forskningslitteraturen. Barn og husarbeid dreier seg ofte om foreldres tidsbruk på husarbeid og barneomsorg. Når det er snakk om barn som arbeider, tenker man først og fremst på barne- (lønns-)arbeid, for det meste i utviklingsland. Barn blir med andre ord først og fremst omtalt som mottakere av eller offer for voksen innsats, og sjelden som ytere. Et viktig unntak når det gjelder barns arbeid i Norge er Solberg og Vestbys studie fra 1987. De gjennomførte en undersøkelse blant 800 barn mellom 10 og 12 år, og fant at barn i stor grad tok del i arbeid. For det meste dreide det seg om uformelt og «usynlig» arbeid (som husarbeid), og i gjennomsnitt brukte de 5,6 timer i uken på dette. Forskerne fant også store forskjeller mellom guttene og jentene i utvalget i hva slags arbeid barna utførte. Både i denne undersøkelsen og en senere (Solberg 1994) viser forskerne hvordan barns

²⁸ De som har krysset av for svaralternativet «vet ikke» er ikke tatt med i denne tabellen.

arbeid ikke forstås som arbeid i ordets rette forstand, men snarere blir oppfattet som sosialisering. Den samme tendensen finner Nilsen (2002). En følge av denne oppfatningen er man overser den produktive verdien av barns arbeid og gir barn status som objekter for voksnes innsats. I forbruksforskningen har barns innsats i hjemmet ofte blitt satt i sammenheng med den økonomiske sosialiseringen, hvor barn skal lære sammenhengen mellom ytelse og nytelse og at arbeid også har en økonomisk verdi (Brusdal 1998).

Spørreskjemaet inneholder seks spørsmål som omhandler barns innsats i hjemmet. Det dreier seg både om husarbeid og omsorgsoppgaver. De fire første aktivitetene kan i prinsippet alle barn gjøre, mens de to siste forutsetter at man har henholdsvis kjæledyr eller søsken å passe (som regel vil det være snakk om mindre søsken). Vi har derfor valgt å skille disse oppgavene, og omtaler dem som henholdsvis husarbeid og omsorgsoppgaver. Svarfordelingen fremkommer av tabellene under.

Tabell 62. Andel av barna som gjør ulike former for husarbeid. Etter hyppighet. (%)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Gå på butikken for foreldrene dine	35	30	22	12	99 (N=757)
Lage mat/bake	29	40	19	13	101 (N=765)
Rydde eller gjøre rent hjemme	21	37	30	12	100 (N=749)
Smøre matpakken selv	49	17	13	21	100 (N=752)

Tabellen viser at om lag en tredjedel av barna ukentlig går på butikken for foreldrene sine eller bidrar i form av matlagning. Det er også en stor andel som oppgir at de rydder eller gjør rent hjemme. Mindre vanlig er det å smøre matpakken selv. Om lag halvparten gjør det mindre enn en gang i måneden. Det er likevel rundt 2 av 10 som oppgir at de smører matpakken sin daglig.

Hyppigheten av omsorgsaktivitetene er vanskeligere å fastslå ettersom mange av de som har svart mindre enn fire ganger i uken sannsynligvis ikke

har kjæledyr eller mindre søsken å passe. Vi har derfor utelatt de som har svart mindre enn en gang i måneden i denne analysen.

Tabell 63. Andel av barna som utfører ulike omsorgsoppgaver. Etter hyppighet. (%)

	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere	Totalt (N)
Passe på dyr/kjæledyr	14	22	65	101 (N=476)
Passe søsken	46	31	23	100 (N=347)

Mer enn halvparten av barna i utvalget (476 av 811) kan vi med sikkerhet anta har dyr eller kjæledyr. Av tabellen ser vi at 65 % av disse oppgir at de passer kjæledyret flere ganger i uken. Det å ta vare på kjæledyr kan man med andre ord hevde er en vanlig aktivitet blant barna. Det er 347 individer som oppgir at de passer søsken. Vi må da slutte at det dreier seg om mindre søsken, og at antallet barn i undersøkelsen som faktisk har søsken er større. Litt over halvparten av disse oppgir at de passer søsknene en eller flere ganger i uken.

Sammenligner vi gutter og jenter finner vi for alle husarbeidsaktivitetene at jentene i større grad enn guttene oppgir at de gjør det «ofte», og at guttene i større grad oppgir at de gjør det «sjelden». Forskjellene er størst for det å rydde eller gjøre rent hjemme, og det å lage mat/bake. Sammenhengen med kjønn er statistisk signifikant for disse variablene.

Tabell 64. Andel gutter som rydder/gjør rent hjemme og som lager mat/baker. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Rydde eller gjøre rent hjemme *	29	36		99 (N=365)
Lage mat/bake *	40	37	24	101 (N=370)

Tabell 65. Andel jenter som rydder/gjør rent hjemme og som lager mat/baker. Etter hyppighet. (%)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Rydde eller gjøre rent hjemme *	14	38	49	101 (N=384)
Lage mat/bake *	20	42	39	101 (N=395)

Vi finner også en viss forskjell mellom gutter og jenter for omsorgsoppgaver, men forskjellene er ikke statistisk signifikante.

Tabell 66. Andel gutter som passer dyr og som passer søsken. Etter hyppighet. (%)

	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Passe dyr	16	84	100 (N=211)
Passe søsken	51	49	100 (N=152)

Tabell 67. Andel jenter som passer dyr og som passer søsken. Etter hyppighet. (%)

	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Passe dyr	12	88	100 (N=265)
Passe søsken	42	59	101 (N=195)

Resultatene viser at tradisjonelle kjønnsroller til en viss grad gjenfinnes hos barna i undersøkelsen. Jentene bidrar i større grad enn guttene med husarbeid og omsorgsoppgaver. Denne tendensen finner også Vaage (2002), og i likhet med vår undersøkelse finner han at forskjellene er størst for husarbeid (renhold og matlaging), og mindre for omsorgsoppgaver. Betyr dette at det stilles ulike krav til gutter og jenter? Et av de andre spørsmålene i spørreskjemaet bidrar til å belyse dette.

Tabell 68. «Hvor viktig er det hjemme hos deg at du hjelper til hjemme?» Etter kjønn. (%) N=780²⁹

	Gutter	Jenter	Alle
Ikke eller litt viktig	37	29	33
Viktig eller veldig viktig	63	71	67
Totalt (n/N)	100 (n=337)	100 (n=403)	100 (N=780)

Som vi ser av tabellen opplever en større andel av jentene enn guttene at det er viktig eller veldig viktig at de hjelper til hjemme. Det kan med andre ord se ut som det stilles ulike krav til jenter og gutter når det gjelder deres forpliktelser og deltakelse i oppgaver i hjemmet. I allfall viser resultatene at jenter og gutter opplever at det er ulike krav. Forskjellene mellom gutter og jenter er imidlertid ikke statistisk signifikante.

Vi finner ingen betydelige sammenhenger mellom barnas arbeidsoppgaver hjemme og hvilken kommune de er bosatt i.

Den aktive barndommen

Barna har en aktiv og sosial hverdag. De deltar på mange organiserte fritidsaktiviteter, men er likevel også aktive i den uorganiserte fritiden. Resultatene tyder likevel ikke på at barna opplever hverdagslivet som stressende. Tvert om er det mange som ønsker flere aktiviteter. Bekymringen for at barna bruker det meste av fritiden til å sitte passivt foran en skjerm får dermed ikke uforbeholdent støtte av resultatene i denne undersøkelsen. Det betyr likevel ikke at barna ikke driver med skjermaktiviteter - for det gjør de, og guttene i større grad enn jentene, selv om forskjellene er mindre enn vi hadde forventet. Skjermaktiviteter ser imidlertid ikke ut til å gå på bekostning av andre aktiviteter. Barna er nemlig også mye utendørs, de er ofte sammen med venner, og de er pliktoppfyllende i forhold til lekser og hjelper til med husarbeidet.

Det er selvsagt en viss fare i slike undersøkelser for at barna har svart i tråd med det de opplever som normative forventninger om hva barn bør gjøre. Likevel er det ingen grunn til å hevde at barnas rapporteringer er mindre troverdige enn antakelsesbaserte «skremselsbilder» som presenteres i samfunnsdebatten, og som både kan være preget av moralsk panikk og forestillingen om at «alt var bedre før». Det som kommer frem i denne undersøkelsen

²⁹ De opprinnelige fire svaralternativene er for enkelthets skyld slått sammen til to.

sen vitner om at tiåringene er aktive og sunne, og at de bidrar til fellesskapet. Kontrasten er stor til forestillingen om det passive, egosentriske barnet, som utvikler fedmeproblematikk som en konsekvens av et stillesittende og usunt liv foran skjermen – slik media kan gi inntrykk av at den moderne oppveksten er.

I dette kapitlet er det hovedsakelig forskjeller med hensyn til kjønn som har utpekt seg. Bosted har vist seg å ha mindre betydning for barnas aktiviteter enn man kunne forventet, noe som ses som et tegn på det Frønes kaller homogenisering, dvs. at barns hverdagsliv er ganske likeartet uavhengig av hvor de bor (Frønes 2011). Det er likevel noen forskjeller mellom kommunene som det er verdt å legge merke til. For det første varierer leselysten signifikant mellom kommuner og mellom skoler. Siden lesing ses som en så viktig del av skolemestringen, mener vi det er viktig at man tar innover seg at bostedsfaktoren spiller inn her. Det er ikke bare et spørsmål om det enkelte barns innsats til å bli bedre i å lese, men noe som kan og bør styrkes gjennom kollektive tiltak. Vi finner også en del variasjon mellom kommunene når det gjelder bruk av kulturtilbud. At bosted har en signifikant betydning for dette betyr at tilgjengeligheten sannsynligvis har en stor betydning for bruken av kulturtilbud. Hvis man anser at kulturbruk også har en viktig mestringsstyrkende funksjon, så er det god grunn til at kommunene skal ta disse forskjellene på alvor. Kanskje bør man legge bedre til rette for bruk av kulturarenaer på tvers av kommunegrensene?

7 Å elske

Det å ha et sosialt nettverk har stor betydning for hvordan man har det og hvilken livskvalitet man har. Denne dimensjonen av velferdsbegrepet omtaler Allardt som *å elske*. For å få kunnskap om barns levekår og hverdagsliv er det viktig å få et innblikk i barnas sosiale liv og relasjoner. En ting er forholdet til foreldrene. Forholdet til vennene er noe ganske annet. Frønes (2011) betegner barn-foreldre forholdet som tilskrevet, mens barn-barn forholdet er noe som må oppnås. Relasjonene barn i mellom har derfor ikke samme stabilitet og forutsigbarhet som relasjonen mellom barn og voksne. Godt samspill med jevnaldrende er derfor noe som må læres. Den sosialiseringen som skjer mellom jevnaldrende handler blant annet om å utvikle sosial kompetanse og forståelse av moral (Frønes 2011, 2006). Det er særlig i tidlig tenåringstid at de jevnaldrende blir viktige sosialiseringssagenter.

I dette kapitlet spør vi om hvordan barna har det sosialt. Hvem går de til hvis de er bekymret eller veldig glad for noe? Hvordan er vennsrelasjonene deres? Og er det mange som opplever å bli mobbet eller plaget, eller som er med på å mobbe eller plage andre? Dette er spørsmål som bidrar til å belyse barnas sosiale liv, og som knyttes til velferdsdimensjonen *å elske*.

I gode og onde dager

Det er viktig for barn å ha voksenpersoner som en har tillit til og som en kan snakke med når en er bekymret eller redd for noe. Samtidig er det viktig å ha noen å glede seg sammen med når man opplever noe som er godt. Spørreskjemaet inneholder to spørsmål som omhandler hvem man henvender seg til i «gode og onde dager».³⁰

---

³⁰ Som svaralternativ er det listet opp en rekke personer (roller), både voksne og jevnaldrende, som barna antas å kunne ha en relasjon til. Barnet ble bedt om kun å svare på de linjene som passer, og de kunne sette flere kryss. Noen fylte ut hver eneste linje. Det vil si at mange krysset av under relasjoner de ikke hadde under svaralternativet «Aldri». Dette kommer tydeligst til syne under svaralternativet «Stefar eller stemor». Vi vet at de fleste av barna ikke har en stemor eller stefar, men likevel har 402 personer krysset av under «Aldri». For andre svaralternativer, som for eksempel naboer, blir kategorien «Aldri» interessant. Tabellen må leses med dette i mente.

Tabell 69. Hvem de velger å snakke med hvis de er bekymret. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Mamma	3	37	61	101 (N=762)
Pappa	9	51	40	100 (N=742)
Venner	23	53	24	100 (N=692)
Søsken	44	41	15	100 (N=658)
Læreren min	31	62	7	100 (N=652)
Besteforeldre	53	40	7	100 (N=627)
Helsesøster, sosiallærer, inspektør e.l.	72	22	6	100 (N=617)
Stefar eller stemor	82	14	4	100 (N=491)
Naboen	85	11	3	99 (N=621)
Onkel eller tante	66	30	3	99 (N=624)
Andre voksne	67	30	3	100 (N=608)
Ingen	73	22	6	101 (N=428)

De aller fleste oppgir, ikke overraskende, at de oftest snakker med mor når de er bekymret, mens far er nummer to på listen. Mødre er den av foreldrene som tilbringer mest tid sammen med barna (se for eksempel Vaage 2002, Magnussen et al. 2005), og har tradisjonelt hatt hovedansvar for omsorgsoppgavene i husholdningen. Det at såpass mange av barna oppgir at de henvender seg til sine mødre når de er bekymret kan tolkes som et uttrykk for at mødre representerer en emosjonell tilgjengelighet og beredskap, som barna nyttiggjør seg av (Lilleaas 2003).

Tabellen viser at barna først og fremst orienterer seg mot sin nærmeste familie og sine jevnaldrende når de er bekymret. Det er også verdt å merke seg at

barna relativt ofte deler sine bekymringer med profesjonelle voksne, og da helst læreren. Når det gjelder hvem barna oppgir at de noen ganger snakker med er det faktisk læreren som topper listen. Dette illustrerer hvilken betydningsfull rolle læreren kan ha for barna. Sett i kontrast til den lave andelen som velger å snakke med naboen hvis det er noe de bekymrer seg for, understøtter dette teorien om den *profesjonaliserte* og *institusjonaliserte* barndommen (Frønes 2011), hvor skolen er en viktigere arena, også for fortrolighet, enn nabolaget og mennesker en bor i nærheten av. Tendensen viser også at barndommen er *seksjonalisert* (compartmentalized), eller oppdelt i klart definerte arenaer hvor ulike deler av livet spilles ut (Adler og Adler 1998)

Det neste spørsmålet i skjemaet henger tematisk sammen med det forrige, men her spør vi om hvem barna først vil snakke med dersom det er noe de er glade for. Totalt sett ser vi at barna deler sine gleder både oftere og med flere enn det som var tilfellet for bekymringer. Det tyder på at terskelen for å fortelle andre om noe en er glad for er lavere enn for å fortelle om noe en er bekymret for. At rommet for å vise at man er glad og stolt er et veldig positivt funn.

Som for forrige spørsmål, oppgir flesteparten at de ofte deler gleder med mor. Her er imidlertid også langt flere som deler med far enn det som var tilfellet for bekymringer. Det er også flere som forteller om gleder enn om bekymringer til venner, søsken, besteforeldre og tanter og onkler. Andelen som forteller om gleder til læreren stiger imidlertid bare marginalt, og andelen som forteller om gleder til helsesøster, sosiallærer eller inspektør ved skolen går faktisk ned i forhold til andelen som velger å dele bekymringer med disse. Det er med andre ord familien og vennerelasjonene som utgjør den viktigste arenaen for fortrolighet både i ”gode og onde dager”, eller hvor de kan spille på hele følelsesregisteret.

Tabell 70. Andel som deler gleder med forskjellige personer. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	Noen ganger	Ofte	Totalt (N)
Mamma	1	30	69	100 (N=760)
Pappa	3	34	63	100 (N=736)
Venner	7	47	46	100 (N=701)
Søsken	16	41	43	100 (N=680)
Andre voksne	64	5	31	100 (N=568)
Besteforeldre	18	55	27	100 (N=625)
Stefar eller stemor	69	10	21	100 (N=468)
Onkel eller tante	25	55	20	100 (N=611)
Læreren min	40	52	9	101 (N=600)
Naboen	68	26	6	100 (N=584)
Helsesøster, sosiallærer, inspektør e.l.	80	18	2	100 (N=572)
Ingen	80	16	4	100 (N=396)

Vi finner ingen signifikante forskjeller mellom barna i de ulike kommunene for disse spørsmålene. Derimot finner vi noen forskjeller mellom guttene og jentene når det gjelder hvem de deler bekymringer og gleder med. Det som utmerker seg er at det er flere jenter enn guttene som oppgir at de forteller om slike ting til sine mødre, venner og lærere. Det er i særlig grad i relasjon til venner at kjønnsforskjellene blir betydelige.

Tabell 71. Andel gutter som forteller om sine bekymringer til venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	Noen ganger	Ofte	Total (N)
Mor*	4	41	55	100 (N=366)
Venner*	35	50	15	100 (N=317)
Lærer*	38	55	7	100 (N=306)

Tabell 72. Andel jenter som forteller om sine bekymringer til venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	Noen ganger	Ofte	Total (N)
Mor*	2	32	66	100 (N=396)
Venner*	13	55	32	100 (N=375)
Lærer*	25	68	8	101 (N=346)

Tabell 73. Andel gutter som deler gleder med venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	Noen ganger	Ofte	Total (N)
Mor	1	34	64	99 (N=368)
Venner*	10	51	39	100 (N=328)
Lærer*	50	43	7	100 (N=279)

Tabell 74. Andel jenter som deler gleder med venner, lærer og mor. Etter hyppighet. (%)

	Aldri	Noen ganger	Ofte	Total (N)
Mor	0	26	74	100 (N=392)
Venner*	6	42	53	101 (N=373)
Lærer*	31	59	10	100 (N=321)

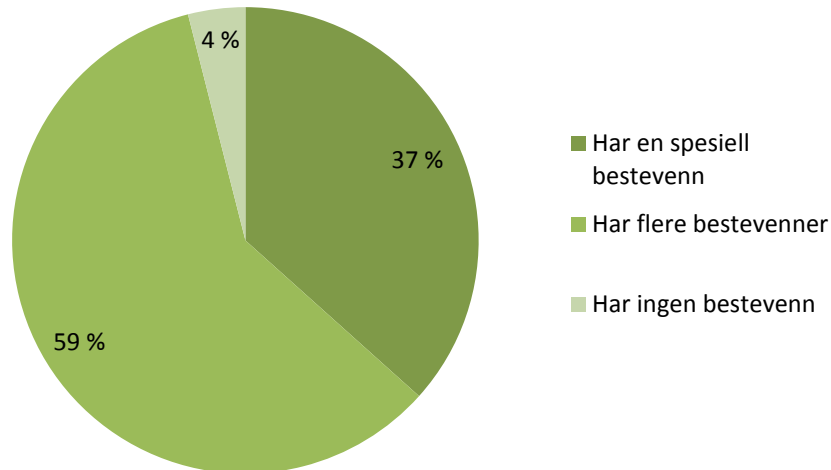
Her ser vi at en betraktelig større andel jenter enn gutter sier at de ofte går til sine venner med både bekymringer og gleder. Er det da også slik at jentene oftere enn guttene har noen som de betegner som en bestevenn?

Bestevenner og andre venner

Vennskap er en viktig del av barndommen. Det å ha venner i barneårene, er grunnleggende for trivsel og helse. Samtidig er venner viktige sosialisering-agenter. Ved å omgås jevnaldrende tilegner barna seg ulike normer for sosial samhandling og lærer seg aldersspesifikke koder og adferdsmønstre som de ikke uten videre kan lære av voksne (Frønes 2011).

I spørreskjemaet til barna spør vi om de har noen som de regner som sin bestevenn. Svarene viser at flesteparten av barna har en eller flere som de betrakter som sin bestevenn.

Figur 11. Andel som har ingen, en eller flere bestevenner (%) N=781

Som for spørsmålene over finner vi heller ikke her noen statistisk signifikante forskjeller mellom hva barna i de ulike kommunene har svart. Sammenhengen med kjønn er heller ikke statistisk signifikant, men i lys av at det er gjort en del undersøkelser om jenter og gutters vennsrelasjoner er det likevel relevant å se hvordan svarene fordeler seg i forhold til kjønn. Det er en større andel gutter enn jenter som svarer at de har flere bestevenner, mens det er en større andel jenter enn gutter som svarer at de har en spesiell bestevenn.

Tabell 75. Har du noen som du regner som bestevennen din? (%) N=781

	Gutt	Jente	Alle
Har en spesiell bestevenn	32	41	37
Har flere bestevenner	64	55	59
Har ingen bestevenn	4	5	4
Totalt	100	101	100
n/N	n=379	n=402	N=781

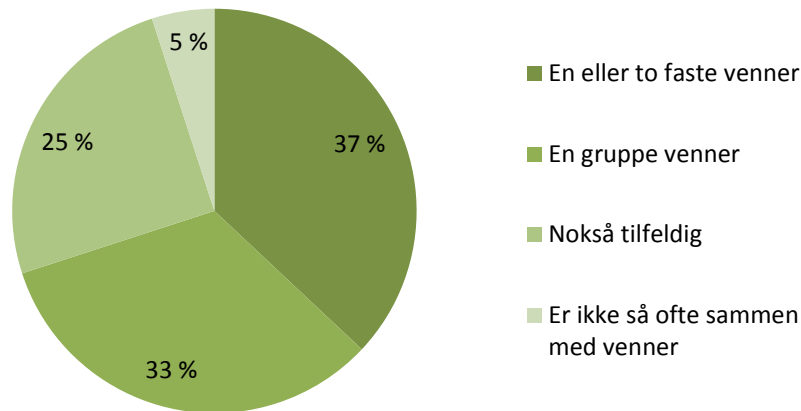
Dette mønsteret virker ganske typisk for kjønnene; jenter og gutter ser ut til å omgås venner på noe forskjellig måte. Det blir ofte antatt at jenter inngår i nære, gjerne parvise, relasjoner, mens guttene har et løsere sett med relasjo-

ner (Nielsen 2009). Frønes (2011) hevder imidlertid at jenter oftere er del av et større sosialt nettverk enn gutter. Jenters nettverk er imidlertid mer ustabile enn gutters nettverk, hevder Frønes, noe som kan tolkes som at guttenes relasjoner slett ikke er løse, men preget av lojalitet og forpliktelse.

Gutters vennskap i 10-årsalderen er i følge Nielsen, sentrert om aktiviteter og det å gjøre noe sammen, mens jenters vennskap er mer sentrert rundt selve relasjonene (Nielsen 2009). Relasjonsforholdene blant jentene kan være kompliserte. I en studie av skoletiden på ulike alderstrinn, finner Nielsen (2009) at blant jenter i 5. klasse virker bestevennbegrepet mer diffust enn på tidligere alderstrinn. De kan leke med forskjellige og det kan gå litt inflasjon i bestevenninnebegrepet, ved at flere i en jentes omgangskrets kan forventes å bli regnet som bestevenninne. Når vi i vår undersøkelse finner at andelen jenter som ofte deler sine gløder og sorger med vennene sine er større enn andelen gutter, kan dette forstås som at relasjonene jenter imellom oftere er preget av en fortrolighet som bidrar til å bekrefte relasjonen. Nielsen hevder videre at de aktivitetsbaserte guttevennskapene har et klarere hierarki. I dette hierarkiet tematiseres ikke relasjonene i like stor grad som det gjør blant jentene. Det betyr imidlertid ikke at relasjonskompetanse ikke er viktig for guttene. Det er noe annet en fortrolighet og prat som ligger til grunn for guttenes felleskap.

I forrige kapittel så vi at en stor andel av barna oppgir at de er sammen med venner flere ganger i uka på arenaer som ikke er organisert eller styrt av voksne. Hvem de er sammen med på fritiden, kan være andre enn dem de er sammen med på skolen. Vi ser her at det mest vanlige er å være sammen med en eller to faste venner.

Figur 12. Hvem pleier du å være sammen med på fritiden? (%) N=782

Vi finner at det er en viss samvariasjon mellom de siste to spørsmålene om hvorvidt de har en bestevenn og hvem de er sammen med på fritiden³¹. Dette betyr at hvis barnet svarer at det har en fast bestevenn, er sannsynligheten stor for at barnet svarer at det pleier å være sammen med en eller to faste venner på fritiden.

Vi finner at det er relativt små kjønnsforskjeller når det gjelder antallet venner barna er sammen med på fritiden. Selv om mønsteret er kjent fra tidligere forskning, med at den er en litt større andel av jentene som pleier å være sammen med en til to faste venner, mens andelen gutter som pleier å være sammen med en gruppe venner er litt større enn for jentene, så er forskjellene så små at det bryter med tidligere forskning og tradisjonelle antagelser. Hos begge kjønn er det en fjerdedel som oppgir at det er nokså tilfeldig hvem de er sammen med på fritiden. Det kan tyde på at det også er ganske vanlig å veksle mellom ulike venner og at vennskapsmiljøene har et åpent preg.

³¹ En korrelasjonstest viser at det er en statistisk signifikant sammenheng, med en korrelasjonskoeffisient på 0,144. Det er med andre ord ikke noen sterk sammenheng, selv om den er statistisk signifikant.

Tabell 76. Hvem er du sammen med på fritiden? (%) N= 782

	Gutt	Jente	Alle
En eller to faste venner	35	39	37
En gruppe venner	36	30	33
Nokså tilfeldig	26	25	25
Er ikke så ofte sammen med venner	5	6	5
Totalt (n/N)	102 (n=379)	100 (n=403)	100 (N=782)

Hvilken betydning har det så om man har en eller flere bestevenner, eller om man ikke har noen bestevenn? Vi finner at det er en sammenheng mellom barnas vennsrelasjoner og barnas trivsel. Trivselsindikatoren vår bygger på en subjektiv oppfatning av hvordan de har det for tiden.³² I tabellen viser vi hvordan trivselsmålet fordeler seg blant de som har en, flere, eller ingen bestevenner.

Tabell 77. Andel som har det bra/veldig bra, passe eller dårlig/veldig dårlig. Etter vennsrelasjoner* (%) N=759

	Har en spesiell bestevenn	Har flere bestevenner	Har ingen bestevenner	Alle
Har det bra/veldig bra	82	88	53	84
Har det passe	14	10	38	13
Har det dårlig/veldig dårlig	4	2	10	3
Totalt (n/N)	100 (n=277)	100 (n=450)	101 (n=32)	100 (N=759)

Tabellen forteller oss at det er de barna som har mange bestevenner som ser ut til å trives best. Tabellen viser tydelig at det å ha venner er av stor betydning for hvordan man har det - og det å ha flere bestevenner har noe større

³² For en mer detaljert beskrivelse av hvordan vi har målt trivsel, se kapittel 4 "Hvordan har barna det?"

effekt på trivselen enn det å ha bare en bestevenn. Det er åpenbart viktig å være oppmerksom på de barna som ikke har noen bestevenner.

Så langt har vi sett at mor er den de fleste barna går til med både bekymringene og sorgene sine. Gledene deler de derimot med flere, og det nå er flere familie-, slekt- og vennerelasjoner som får ta del i gleden enn mor. De profesjonelle rollene i barnets liv, som lærer eller helsesøster, får mer bekymringer enn gleder. Naboene, de som altså deler en fysisk nærhet til barnets hjem, blir i liten grad del i barnets liv.

Når det gjelder vennskapsrelasjoner ser det ut til at jentene inngår i mer fortrolige relasjoner enn guttene, noe som blant annet illustreres av at det er ganske store forskjeller mellom i hvilken grad jentene og guttene deler sine sorger og gleder med venner.

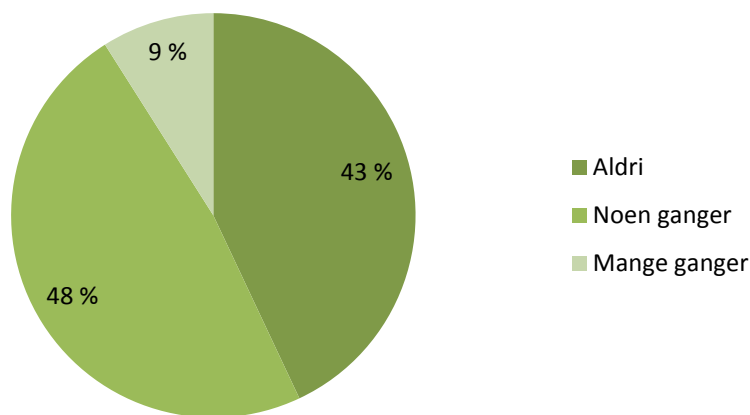
Mobbeofre og mobbere

Å bli utsatt for mobbing kan føre til alvorlige fysiske og psykiske helseplager (Lunde 2011, Wendelborg m.fl. 2011). I en undersøkelse blant nærmere 9000 ungdommer og deres foreldre, utført ved folkehelseinstituttet, peker problemer med skoleresultater og mobbing på skolen seg ut som viktige risikofaktorer for psykiske vansker blant ungdom (Myklestad et al. 2011). Undersøkelsen viser at skolen og relasjonene til jevnaldrende var viktigere beskyttende faktorer for den psykiske helsen enn foreldrenes psykiske helse. Mobbing er erkjent som et stort problem i den norske skolen og det har de siste årene blitt satt i gang en rekke tiltak mot mobbing. Bondevik-regjeringen hadde sågar en visjon om at mobbing på skolen ikke skulle forekomme overhode. Likevel viser en undersøkelse at om lag 5 % av elevene blir utsatt for mobbing ukentlig, og at dette nivået har vært relativt stabilt de siste fire år (Lunde 2011).

Olweus (1992) definerer mobbing som *«gjentatt negativ eller ondsinnet adferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing»*. I følge denne definisjonen dreier mobbing seg om atferd som har en klar intensjon om å påføre andre skade eller ubehag. Denne forståelsen av mobbing har vakt reaksjoner ettersom man ved en slik tilnærming risikerer å overse den «skjulte» mobbingen, som for eksempel skjer i form av utestengning e.l. Mobbing kan foregå både fysisk og psykisk, og på ulike arenaer. Særlig har mobbing via sosiale medier, som mobiltelefon, på et nettsted eller nettprofil, vakt bekymring de siste årene.

Vi har spurt barna om de noen gang har opplevd å bli mobbet eller plaget av andre. Andelen som svarer at de har opplevd det mange ganger, noen ganger eller aldri er gjengitt i figuren under:

Figur 13. Andel som har blitt plaget eller mobbet av andre aldri, noen ganger og mange ganger. (%) N=783

Sammenlignet med andre undersøkelser finner vi at det er en svært høy andel i dette utvalget som sier at de har opplevd å bli mobbet eller plaget noen eller mange ganger. For eksempel viser en undersøkelse blant 7. klassinger at tre av fire elever aldri har opplevd å bli mobbet (Lunde 2011), og tilsvarende tall finner vi også i elevundersøkelsen fra 2011 der utvalget er ungdomsskoleelever (Wendelborg m.fl. 2011). En undersøkelse om mobbing i Kristiansandsskolen viste at nær 78 % av elevene aldri hadde blitt mobbet. Dette er lavere enn ellers i fylket og landet (her var andelen som aldri var blitt mobbet hhv 74 % og 73 %) (Kristiansand revisjonsdistrikt 2012).

Grunnen til at en såpass lav andel av barna i denne undersøkelsen svarer at de aldri har opplevd å bli mobbet må knyttes til spørsmålsformuleringen. Barna ble spurt om de hadde opplevd og bli mobbet eller *plaget*. Under utfyllingen var det flere av barna som spurte hva vi mente med dette og om det også omfattet plaging fra søsken o.l. Det er grunn til å anta at mange av de som har svart har lagt andre forståelser til grunn enn den relativt snevre definisjonen av mobbing som vi har gjengitt over. Siden vårt spørsmål ser ut til å dekke ikke bare skolearenaen, men også de som ofte anses som mer uskyldig

erting som foregår mellom søsken i en familie, er ikke resultatene sammenlignbare med resultatene fra skolemobbingundersøkelsene som er nevnt over. Resultatene kan likevel godt brukes som grunnlag for å analysere variasjoner knyttet til kjønn, kommune og skole.

Flere studier tyder på at det er flere gutter enn jenter som blir mobbet. Det gjelder både når en regner med direkte og indirekte mobbing (Lunde 2011, Olweus 1992). Vi finner imidlertid at det er små forskjeller mellom kjønnene, som heller ikke er statistisk signifikante.

Tabell 78. Andel som har opplevd å bli mobbet eller plaget av andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kjønn (%) N=783

	Gutt	Jente	Alle
Aldri	42	45	43
Noen ganger	50	45	48
Mange ganger	8	10	9
Totalt n/N	100 n=380	100 n=403	100 N=783

Derimot finner vi at det er relativt store forskjeller mellom kommunene. Særlig Lillesand, men også Songdalen, Søgne og Vennesla, har en relativt høy andel barn som har opplevd å bli mobbet eller plaget.

Tabell 79. Andel som har opplevd å bli mobbet eller plaget av andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kommune.* (%) N=783

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Aldri	49	39	36	36	53	26	43
Noen ganger	44	59	52	49	37	64	48
Mange ganger	7	2	12	15	10	10	9
Totalt n/N	100 n=425	100 n=46	100 n=67	100 n=97	100 n=71	100 n=78	100 N=783

Sammenligner vi skolene finner vi også en statistisk signifikant sammenheng med hvilken skole de går på og forekomsten av mobbing. Det er med andre ord noen skoler som har større mobbeutfordringer enn andre. Det må bemerkes at dette kan ha sammenheng med at elevene kan ha fått noe ulik instruksjon.

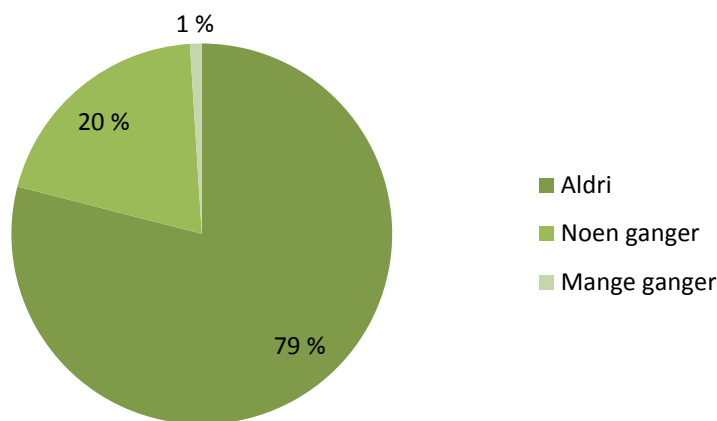

sjon i hvordan de skal svare på spørsmålet. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at denne variasjonen kan fortelle noe om skolenes håndtering av mobbeproblematikken. I en revisjonsrapport om mobbing i Kristiansandsskolen finner man nemlig en tilsvarende variasjon mellom skolene. Rapporten viser videre at det er et samsvar mellom skoleleders vektlegging av mobbeproblematikk (hvordan skolen systematisk arbeider med skolemiljø og klasseledelse, samt tilnærmingen til «tilpasset opplæring») og andelen elever som føler seg mobbet (Kristiansand revisjonsdistrikt 2012).

Den samme variasjonen (også her statistisk signifikant) mellom skolene finner vi også for det neste spørsmålet om mobbing som barna svarte på, nemlig om de selv har vært med på å mobbe eller plage andre. Det danner seg med andre ord et relativt tydelig bilde av at mobbeproblematikk må knyttes til forhold ved skolene. Den systematiske variasjonen mellom skolene gir et grunnlag for å spørre om ulike skolemiljøer har ulik grad av aksept for er-tende oppførsel som kan lede til, eller oppleves som mobbing eller plaging av den som utsettes for det.

Det er imidlertid langt færre som oppgir at de har vært med på å mobbe andre enn som oppgir at de har blitt mobbet selv.

Figur 14. Andel som oppgir at de har vært med på å mobbe eller plage andre aldri, noen ganger og mange ganger. (%) N=786

Det må tas høyde for at dette er et spørsmål hvor det kan tenkes å forekomme en del underrapportering. Barna var imidlertid godt informert om at svarene var anonyme. Forutsatt at barna har svart ærlig tyder resultatene på at det er noen få som mobber ofte, litt flere som mobber noen ganger, mens det

store flertallet aldri mobber andre. Hvem er så de få som mobber ofte? Fra annen forskning vet vi at en del av de som selv ofte opplever å bli mobbet, også ofte er med på å mobbe andre (Wendelborg m.fl. 2011). Denne tendensen finner også vi, som det kommer frem av tabellen under.

Tabell 80. Andel som oppgir at de har mobbet eller plaget andre. Etter om de har blitt mobbet og plaget selv* (%) N=778

		Har du mobbet eller plaget andre?		
		Nei	Ja	Alle
Har du blitt mobbet eller plaget selv?	Nei	51	18	44
	Ja	49	82	56
Totalt (n/N)		100 (n=613)	100 (n=165)	100 (N=778)

Hele 82 % av de som oppgir at de har mobbet andre har selv opplevd å bli utsatt for mobbing eller plaging. En stor andel av mobberne er med andre ord også mobbeofre.

Hva så med kjønn? I likhet med annen forskning (Wendelborg m.fl. 2011), finner vi at det er relativt store forskjeller mellom guttenes og jentenes svar på dette spørsmålet.

Tabell 81. Andel som har vært med på å mobbe eller plage andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kjønn.* (%) N=786

	Gutt	Jente	Alle
Aldri	72	85	79
Noen ganger	27	14	20
Mange ganger	2	1	1
Totalt (n)	101 (n=383)	100 (n=403)	100 (N=786)

Kan denne forskjellen ha sammenheng med mobbingens form og hva som er «synlig» og åpenbar mobbing? I mange studier har det kommet frem at gutters mobbing er mer fysisk enn jenters. Jentenes mobbing beskrives derimot som relasjonell, som eksempelvis baksnakking og utfrysing. Disse funnene er imidlertid ikke entydige. Noen studier viser til at gutter driver mer både fysisk og relasjonell mobbing enn jenter, mens andre studier viser at det er få kjønnsforskjeller når det gjelder relasjonell mobbing (Helgesen 2010). Det

kan tenkes at forståelsene av mobbing og plaging først og fremst knyttes til det fysiske, og at dette forklarer noe av overrepresentasjonen av gutter. Den mer skjulte mobbingen og plagingen, som først og fremst jenter er eksponert for, kan imidlertid være minst like alvorlig.

Sammenligner vi kommunene forsterkes til en viss grad inntrykket av underreportering. I noen av kommunene er det ingen som oppgir at de har mobbet eller plaget andre mange ganger, selv om svarene på spørsmålet over indikerer at det er relativt mange som har opplevd å bli mobbet eller plaget.

Tabell 82. Andel som har vært med på å mobbe eller plage andre aldri, noen ganger og mange ganger. Etter kommune.* (%) N=786

	Kristiansand	Songdalen	Søgne	Vennesla	Iveland/Birkenes	Lillesand	Alle
Aldri	85	85	63	66	80	71	79
Noen ganger	15	15	34	30	18	30	20
Mange ganger	0	0	3	4	1	0	1
Totalt n/N	100 n=426	100 n=47	100 n=67	100 n=97	99 n=71	101 n=78	100 N=786

Tabellene viser at det er relativt store forskjeller mellom kommunene på dette spørsmålet, hvor det er kommunene Søgne og Vennesla som har de største andelen som oppgir at de plager andre noen ganger eller mange ganger. Andelen som sier at de har vært med på å plage andre noen ganger, er også i Lillesand overraskende høy i forhold til andre studier. Som omtalt over, finner vi også at det er store og statistisk signifikante forskjeller mellom skoleene på dette spørsmålet.

Hvordan har så mobbeofrene det? Ikke overraskende finner vi at det er en høyere andel blant de barna som har opplevd å bli mobbet eller plaget som oppgir at de har det dårlig eller veldig dårlig, enn de som ikke har opplevd å bli mobbet eller plaget³³. Men det er også interessant å legge merke til at halvparten av de som har blitt mobbet eller plaget mange ganger, også opp-

³³ Den samme tendensen finner vi også for mobberne; de som oppgir at de har mobbet eller plaget andre noen ganger eller ofte er også de som har det dårligst. Sammenhengen er imidlertid ikke statistisk signifikant og antallet som har oppgitt at de har mobbet eller plagt andre ofte er så lavt (n=6) at resultatene ikke uten videre kan anvendes.

gir at de har det bra. Dette gir oss en påminnelse om at våre tall ikke helt klarer å skille mellom den alvorlige mobbingen og den vennskapelige ertingen som foregår mellom venner og søsken. Grensene mellom disse er ofte vanskelig å trekke, både i generelle undersøkelser og i hverdagslivet. Det kan også være en påminnelse om at ikke alle som mobbes eller plages blir ”ofre” for dette, og at det å ha det bra eller ikke bra inngår i et større kompleks av trivselsvariable. Resultatene gir likevel grunnlag for å slå fast at mobbing/plaging har konsekvenser for trivselen til de som blir utsatt for det.

Tabell 83. Andel som har det veldig bra, bra, passe, dårlig eller veldig dårlig. Etter om de har opplevd å bli mobbet eller plaget selv*. (%) N=760

	Har aldri opplevd å bli mobbet/plaget	Har blitt mobbet/plaget noen ganger	Har blitt mobbet/plaget mange ganger	Alle
Har det bra/veldig bra	92	84	51	84
Har det passe	7	13	39	12
Har det dårlig/veldig dårlig	2	4	10	3
Totalt n/N	101 n=330	101 n=363	100 n=67	99 N=760

Den sosiale barndommen

Det å ha venner er en viktig trivselsfaktor her og nå, og har stor betydning for utviklingen av sosial kompetanse. Vi ser av denne undersøkelsen at det er en sammenheng mellom hvor vidt barna har venner og hvordan de har det. Det er heldigvis relativt få barn som oppgir at de ikke har noen bestevenn. Det gjør imidlertid situasjonen trolig ekstra vanskelig for de det gjelder.

Undersøkelsen viser at det er noen forskjeller på gutter og jenters vennsksrelasjoner. Forskjellene er imidlertid ikke store for hvor mange venner de er sammen med i fritiden. Dette bryter noe med tidligere forskning og studier som grovt sett sier at jenter opptrer i par, mens gutter kommer i grupper. Hvordan gutter og jenters vennsksrelasjoner spilles ut, gir ikke denne un-

dersøkelsen noe grunnlag for å svare på. Det er likevel langt flere jenter enn gutter som deler sine bekymringer og gleder med venner, noe som tyder på at jenters venns­kapsrelasjoner er preget av en større fortrolighet enn gutte­nes.

Den som barna oftest går til med sorgene og gledene sine er imidlertid mamma. Det kan se ut til at mødre­ne har en spesiell bered­skapsrolle i forhold til barna (Lilleaas 2003), og dermed er den barna først og fremst hen­vender seg til, særlig med sine bekymringer og sorger.

I undersøkelsen ble barna spurt om de hadde opplevd å bli mobbet eller plaget selv, og om de hadde vært med på å mobbe eller plage andre. Sammen­lignet med andre undersøkelser er det en overraskende høy andel som svarer bekreftende på det første av disse spørsmålene. Dette må vi imidlertid for­tolke i lys av at spørsmålet ikke utelukkende omhandler mobbing, men også plaging og erting. Vi finner også at det er en sammenheng mellom det å bli mobbet og det å mobbe eller plage andre, som indikerer at mobberne også ofte er de som blir eller har blitt mobbet.

Som i andre undersøkelser finner vi at det er forskjeller mellom gutter og jenter, og først og fremst når det gjelder det å mobbe eller plage andre. Mer urovekkende er det imidlertid at vi finner relativt store forskjeller på kom­munenivå og mellom skolene. Dette underbygges av resultatene som kom­mer frem i en nylig utgitt revisjonsrapport om mobbing i Kristiansansskolen (Kristiansand revisjonsdistrikt 2012). Behovet for å kartlegge og sammen­ligne mobbeinnsatsen på skolenivå er åpenbart til stede, med det siktemål å lære av hverandre og utvikle *best practices*.

8 Hva med fremtiden?

Så langt har rapporten handlet om barnas hverdagsliv her og nå. Kan vi med bakgrunn i det som kommer frem i denne undersøkelsen si noe om hva fremtiden bringer for Agder? Spørreskjemaet inneholdt tolv påstander om fremtiden, og barna ble bedt om å velge ut de tre av disse påstandene som de betrakter som viktigst for seg selv.

Det er vanskelig å spå om fremtiden, både for forskere og for tiåringer. Spørsmålet om hvilke ønsker barna har for fremtiden kan derfor ikke ses som et mål på hvordan fremtiden blir, men som en indikasjon på barnas verdiorienteringer. Påstandene kan substansielt sett sorteres i fem kategorier ut fra hvilke verdier de orienterer seg mot. Tabellen under gir en oversikt:

Tabell 84. Verdiorienteringer

Verdiorientering	Påstander
Individualistisk-/ karriereorientering	Jeg vil skaffe meg en god utdanning
	Jeg vil drive min egen vellykkede forretning
	Jeg vil ha en viktig jobb
Familieorientering	Jeg vil få en snill kone eller mann
	Jeg vil ha egne barn
Materialistisk orientering	Jeg vil bo i et fint hus
	Jeg vil tjene mange penger
Idealistisk orientering	Jeg vil arbeide for å gjøre verden til et bedre sted for barn
	Jeg vil reise og se verden
	Jeg vil bli et lykkelig menneske
Makt/prestisje orientering	Jeg vil bli berømt
	Jeg vil bli en mektig person

I Tabell 85 (under) er påstandene rangert etter hvor mange som har krysset av for hver av dem. Tabellen angir hva som ble krysset av hyppigst av guttene og jentene. Svarfordelingen er ganske jevnt fordelt på disse ulike orienteringene. De fire påstandene som topper lista representerer fire ulike verdiorienteringer, hhv individualistisk-/ karriereorientering, familieorientering, idealistisk orientering og materialistisk orientering (rangert i denne rekkefølgen). Makt-/prestisje orientering kommer derimot ganske langt nede på lista.

Tabell 85. Andel gutter og jenter som har krysset av for ulike påstander om fremtiden. (%) N=802

	Gutter	Jenter	Alle
Jeg vil skaffe meg en god utdanning	62	60	61
Jeg vil få en snill kone eller mann	48	55	52
Jeg vil bli et lykkelig menneske	33	39	36
Jeg vil bo i et fint hus	37	29	33
Jeg vil ha egne barn*	22	35	29
Jeg vil tjene mange penger*	29	16	22
Jeg vil arbeide for å gjøre verden til et bedre sted for barn	19	26	22
Jeg vil reise og se verden	13	15	14
Jeg vil bli berømt	15	10	13
Jeg vil ha en viktig jobb	9	11	10
Jeg vil drive min egen vellykkede forretning*	8	2	5
Jeg vil bli en mektig person	3	2	2
n/N	n=393	n=409	N=802

Av tabellen ser vi at det er grunn til optimisme med tanke på befolkningens utdanningsnivå i fremtiden. Gitt de forskjellene vi finner mellom guttene og jentene i forhold til skolearbeid og intellektuelle aktiviteter, er det litt overraskende at vi ikke finner større, og motsatte, kjønnsforskjeller her. Det kan se ut som jenter og gutter er enige i viktigheten av utdanning. Her ser vi at orienteringen mot utdanning er høy både blant gutter og jenter.

Barna legger videre vekt på familieorienterte verdier – det å få seg en snill kone eller mann, et fint hus og egne barn kommer høyt oppe på lista. Der hvor forskjellene mellom jentene og guttene er statistisk signifikante kan vi se at jentene fremstår som mer familieorienterte enn guttene (egne barn), mens guttene fremstår som mer materialistisk og individualistisk orienterte (tjene mange penger, drive sin egen vellykkede forretning).

Vi ser også en svak tendens til at jenter oftere krysser av for påstander som omhandler verdier vi betegner som idealistiske (bli et lykkelig menneske, gjøre verden til et bedre sted for barn, og reise og se verden), mens guttene oftere krysser av for påstander som omhandler makt og prestisje (bli berømt, bli en mektig person). Disse forskjellene er imidlertid ikke statistisk signifikante. Barnas fremtidshorisont ser med andre ord ut til å vise samme tendens som ble beskrevet av Hildur Ve i 1977, og som vi har beskrevet i kapittel 2.

Jenter oppdras til å bli familieorienterte, mens oppdragelsen av gutter er rettet mot individuering. Forskjellene er likevel mindre enn vi hadde forventet, gitt likestillingssituasjonen i Agder.

Ser man på fordelingene etter bosted finner vi at det kun er påstanden «Jeg vil tjene mange penger» som viser en statistisk signifikant sammenheng. Her ser vi at prosentandelen som har krysset av for dette er større i Iveland/Birkenes enn i de andre kommunene.

Bildet som avtegner seg i Tabell 86 er at det er relativt små forskjeller på hvilke påstander om fremtiden barna i de ulike kommunene har krysset av. Iveland og Birkenes utmerker seg ved at en større andel har krysset av for påstander som vitner om en materialistisk orientering, sammenlignet med barna i de andre kommunene.

Ellers er det kanskje verdt å merke seg at en større andel av barna i Kristiansand har krysset av for alle de tre påstander som representerer individualistiske- og karriereorienterte verdier, sammenlignet med barna i de andre kommunene. Selv om forskjellene på enkeltpåstandene ikke er statistisk signifikante er mønsteret systematisk. For påstanden «Jeg vil skaffe meg en god utdanning» er andelen også høy i Lillesand og Søgne. I disse kommunene er også utdannelsesnivået i befolkningen høyest blant de syv knutepunkt-kommunene, som det kommer frem av tabell 2. Det kan se ut som at barna «arver» foreldrenes utdannelsesorientering på en slik måte at det dannes systematiske mønstre som forplanter seg fra en generasjon til den neste (Bourdieu og Passeron 1990 [1970]; Bernstein 1971; Hernes 1974). I et slikt perspektiv kan man forvente at de eksisterende forskjellene mellom kommunene er seiglivede. Utdanning betraktes som en av de viktigste drivkreftene for å bedre levekårssituasjonen i regionen, og det å motivere barn og unge til å skaffe seg en god utdanning kan derfor være en god investering for regionen på lang sikt. Særlig gjelder det i de kommunene hvor utdanningsnivået er lavest.

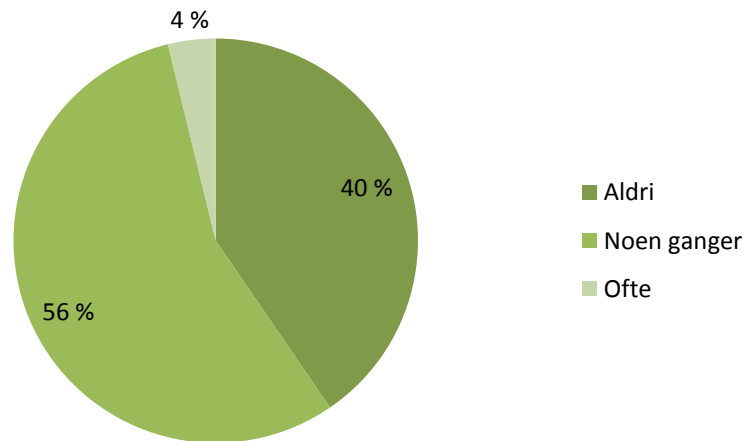
Tabell 86. Andel som har krysset av for ulike påstander om fremtiden. Etter kommune(%) N=809

	Kris-tian-sand	Song-dalen	Søgne	Ven-nesla	Ive-land/Birke-nes	Lille-sand	Alle
Jeg vil skaffe meg en god utdanning	63	51	61	55	57	62	60
Jeg vil få en snill kone eller mann	49	55	60	52	54	53	51
Jeg vil bli et lykkelig menneske	37	35	30	40	25	35	36
Jeg vil bo i et fint hus	30	31	33	34	44	38	36
Jeg vil ha egne barn	29	25	22	30	29	30	28
Jeg vil tjene mange penger*	20	18	28	18	42	18	22
Jeg vil arbeide for å gjøre verden til et bedre sted for barn	26	22	19	23	15	11	22
Jeg vil reise og se verden	11	16	16	17	19	18	14
Jeg vil bli berømt	13	10	9	14	13	10	12
Jeg vil ha en viktig jobb	12	8	8	5	11	8	10
Jeg vil drive min egen vellykkede forretning	6	4	3	3	4	6	5
Jeg vil bli en mektig person	2	2	0	1	6	3	2
n/N	441	49	67	101	72	79	809

For tiåringer er imidlertid familieetablering, utdanning og jobb noe som ligger langt inn i fremtiden, og de forestillingene om voksenlivet man har som tiåring vil i stor grad være preget av de referansene man har. Barnas forestil-

linger, ønsker og valg for fremtiden vil derfor med stor sannsynlighet ligne foreldrenes, som vi har omtalt flere steder. Samtidig er fremtiden usikker. Endringer skjer raskt, og det er ikke så lett å se for seg hvordan verden blir når barna selv blir voksne. Gjennom media får barna også mye informasjon om både finanskriser, klimakriser, krig og terror. Media formidler også mange nye og noen ganger urealistiske idealer om hvordan en skal se ut, kle seg, te seg, hva en skal like og gjøre for å være et vellykket og lykkelig menneske. Er barna bekymret for fremtiden? Figuren under viser at flertallet av barna noen ganger bekymrer seg.

Figur 15. Andel som aldri, noen ganger eller ofte bekymrer seg for fremtiden
N=784

Figuren viser også at det kun er et fåtall som ofte bekymrer seg, mens en stor andel aldri bekymrer seg. Det at såpass mange noen ganger bekymrer seg for fremtiden kan ikke tolkes som et tegn på fremtids pessimisme. Det er snarere et uttrykk for at barna har engasjement og respekt for fremtiden. Det er ingen statistisk signifikante forskjeller mellom guttenes og jentenes svar på dette spørsmålet, og heller ikke mellom svarene til barna i de ulike kommunene. Derimot er det en signifikant sammenheng mellom hvordan barna har det og hvorvidt de bekymrer seg for fremtiden.

Tabell 87. Andel som aldri, noen ganger og mange ganger bekymrer seg for fremtiden. Etter hvordan de har det.* (%) N=766

	Har det dårlig/ veldig dårlig	Har det passe	Har det bra/veldig bra	Alle
Bekymrer seg aldri for fremtiden	19	22	44	40
Bekymrer seg noen ganger for fremtiden	63	70	54	56
Bekymrer seg ofte for fremtiden	19	8	3	4
Totalt n/N	101 n=27	100 n=95	101 n=644	100 N=766

Tendensen er at jo bedre barna har det, desto mindre bekymrer de seg for fremtiden, og motsatt, jo dårligere barna har det, desto mer bekymrer de seg for fremtiden. Dette funnet stiller seg i rekken av de andre funnene som synliggjør utsattheten til de barna som opplever å ikke ha det så bra. Det er heldigvis kun en liten andel av barna dette gjelder, men desto vanskeligere er det for de få. I videre forskning vil det være viktig å få mer kunnskap om de faktorene som fører til at noen barn faller utenfor eller ikke opplever å ha det godt i barneårene. Disse barna har større risiko for å havne i en marginalisert situasjon i voksenlivet. Derfor er det viktig å avdekke om det kan identifiseres noen risikofaktorer og evt. beskyttende faktorer som spiller inn på deres oppvekstvilkår, og på bakgrunn av dette vurdere om det kan rettes noen spesifikke tiltak mot bestemte grupper barn.

9 Hva forteller dette om barns levekår og hverdagsliv i Agder?

Denne rapporten er basert på svar innsamlet fra 811 barn i femte klasse som bor i Agder-kommunene Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla, Iveland, Birkenes og Lillesand. Gjennomgangen av datamaterialet så langt har gitt en oversikt over generelle fordelinger og tendenser. I dette kapittelet trekker vi trådene, løfter frem noen hovedtendenser knyttet til barnas bosted og kjønn, og peker på noen utfordringer og problemstillinger for videre forskning.

Liten variasjon mellom kommunene

Noe av det som klart utpeker seg er at barna er ganske like på tvers av kommunegrensene. I kapittel 4 har vi gitt en oversikt over de syv kommunene basert på en del utvalgte indikatorer. Denne oversikten viser at kommunene representerer stor variasjon i størrelse, urbanitet og geografi. De varierer også noe i forhold til befolkningenes sosialøkonomiske sammensetning, og i forhold til sosiale utfordringer. Basert på denne variasjonen burde man kanskje forventet større ulikhet mellom barnas levekår og hverdagsliv i de ulike kommunene. Resultatene viser derimot at variasjonene i barns levekår i de syv kommunene er små.

Vi ser for eksempel at det ikke spiller noen rolle hvilken kommune du bor i i forhold til om du eier en sykkel, har mobiltelefon, sovepose, skøyter, ski, Playstation/Nintendo eller lignende spill eller Gameboy. Disse tingene er så vanlige blant tiåringer at de inngår i det vi kaller en standardpakke for alle kommunene, dvs. at mer enn 8 av 10 har slike ting.

Aktivitetsnivået på organiserte fritidsaktiviteter blant barna i kommunene er høyt, hvor det vanligste er å delta på 1-2 organiserte aktiviteter i uken. 2 av 10 deltar faktisk i 3 eller flere ulike organiserte aktiviteter i uken. Noen av disse aktivitetene kan også ha øving eller trening flere ganger i uka. 6 av 10 barn synes at dette er en passende mengde aktiviteter, mens 4 av 10 faktisk ønsker seg flere organiserte aktiviteter å delta på. Mens man i offentligheten har en tendens til å bekymre seg for stressede barn og en overorganisert hverdag, ser det altså ikke ut til at barna selv deler denne bekymringen.

I den fritiden som ikke er organisert er det også nesten 7 av 10 som sier at de ofte leser i bøker og blader, og bare 15% som sier at de sjelden leser. Her er det noe variasjon mellom kommunene, men den er ikke statistisk signifikant. Tallene fra denne undersøkelsen viser at barna også er svært aktive i den fritiden som ikke er organisert. De er sammen med venner, ute og inne, gjerne

flere ganger i uken, og her er det ingen signifikante forskjeller mellom kommunene. 8 av 10 synes at det er nok å finne på der de bor. De resterende 2 synes godt det kunne vært mer å finne på.

Generelt sett kan vi altså si at barna i knutepunktkommunene er aktive, i både organisert og uorganisert fritid, de ser ut til å være vel utstyrt til disse aktivitetene og de er godt kjent med moderne teknologi og kommunikasjonsmidler. De aller fleste har en eller to gode venner, er sosiale og har en eller flere å snakke med om sorger og gleder. Dette er det generelle bildet av den gode barndommen i alle disse Agderkommunene, uten at bosted har noen spesiell stor betydning.

Tendensen til homogenisering av livsstil kan delvis forklares ut fra institusjonaliseringen av barndommen (Frønes 2011). Det at barn tilbringer mer tid i institusjoner som skole og barnehage bidrar til utjevning av forskjeller. Når i tillegg det organiserte fritidstilbudet blir mer strømlinjeformet viskes forskjellene ytterligere ut. Det er ikke så stor forskjell lenger mellom det å vokse opp på landet eller i byen når fritidstilbudet er det samme uansett. Økende institusjonalisering bidrar på den måten til å begrense «effekten» av familiebakgrunn og bosted. På sett og vis kan man hevde at hvor man bor og hvilke ressurser familien har, har mindre betydning for barns oppvekstforhold nå enn før.

Men likheten mellom kommunene er ikke total. Selv om forskjellene er relativt små, er det noen forskjeller som viser seg å være statistisk signifikante. Det betyr at utfallet med 95% sannsynlighet skyldes bostedskommune. Under kommer en beskrivelse av barna i kommunene langs de dimensjonene hvor de små forskjellene er statistisk signifikante:

Er du 10 år og bor i Kristiansand

... er det stor sjanse for at du har en venn eller klassekamerat med utenlandsk opprinnelse. Det er ikke videre sannsynlig at du har egen TV eller datamaskin, men desto mer sannsynlig at du eier ditt eget alpinutstyr, har mer enn 15 bøker, deltar på litt flere organiserte aktiviteter, deltar i ballspill og vært flere ganger på museum enn det som er gjennomsnittet for barna i alle kommunene.

Er du 10 år og bor i Songdalen

... er det stor sannsynlighet for at du opplever å ha en god helse, og at du eller vennen din har et eget telt. Det er også en større sannsynlighet for at du har egen TV på rommet og egen datamaskin eller iPad enn for gjennomsnit-

tet for alle kommuner. Det er også stor sannsynlighet for at du har vært på teater og ønsker deg et større kulturtilbud der du bor, samtidig som det er liten sannsynlighet for at du opplever problemer med å lese.

Er du 10 år og bor i Søgne

... er sannsynligheten stor for at du har vært både på teater og museum mange ganger, men det er også en litt større sjanse for at du har opplevd å bli mobbet og plaget av andre noen ganger. Det er en mer en gjennomsnittlig sjanse for at du har din egen datamaskin, mer enn 15 bøker og utstyr til å skape kunst, og meget stor sannsynlighet for at familien din har båt.

Er du 10 år og bor i Vennesla

... er det mer sannsynlig at du spiller på et musikkinstrument og deltar i litt flere organiserte aktiviteter enn om du bodde i en av de andre kommunene. Du har også vært både i teater og på museum, og ønsker deg et større kulturtilbud der du bor. Samtidig har du sannsynligvis lest litt mindre bøker, og dessverre er det også en større sannsynlighet for at du har blitt mobbet og plaget mange ganger enn om du hadde bodd i en annen kommune.

Er du 10 år og bor i Iveland eller Birkenes

... er det ganske stor sjanse for at du har en venn eller klassekamerat med utenlandsk bakgrunn. Du har vært på teater, og du deltar i mange forskjellige aktiviteter, og en av dem er med stor sannsynlighet ballspill. Kanskje er du også blant de barna i denne kommunen som opplever at de har vanskeligheter med å skrive?

Er du 10 år og bor i Lillesand

... er det stor sannsynlighet for at du har spesialutstyr til sport og fritid, som alpinutstyr, fjellsko og telt, og for at familien din har båt. Det er også en større sannsynlighet for at du eier mange tradisjonelle leker og ting som kosebamsler, utkledningstøy, legoklosser og kunstsaker enn om du bodde i en annen kommune. Det samme gjelder sannsynligheten for at du har en egen datamaskin eller iPad og at du deltar i ballspill. Sannsynligvis syns du at helsen din er «sånn passe». Det er også en noe større sannsynlighet for at du opplever at det kan være vanskelig å skrive, og en større sjanse for at du har opplevd å bli mobbet og plaget av andre.

Reell likhet eller usynliggjøring av forskjeller?

Når hverdagslivet likevel arter seg såpass likt på tvers av disse forskjellene mellom kommunene kan det handle om at foreldre strekker seg langt for at

barna ikke skal skille seg ut, som forskningen knyttet til barnefattigdom blant annet antyder. Men det kan også handle om at vi ikke ser forskjellene fordi de kommer til uttrykk på andre måter enn gjennom hverdagslivets symboler og praksis. Samtidig kan homogeniseringen av hverdagslivet tas som et uttrykk for en generell likhetsorientering, som i stor grad preger det norske samfunnet. Idealet om likhet kan være så sterkt at forskjeller nedtones og usynliggjøres.

Hva så med de som skiller seg ut i form av ressursmangel? De som opplever at de har dårligere økonomi enn andre, de som ikke er med på noen fritidsaktiviteter eller de som ikke har noen bestevenn – hvordan har de det?

Vi finner at det er sammenhenger mellom hvilke vennsrelasjoner man har og hvordan man trives, og hvordan man opplever egen families økonomi sammenlignet med andre og hvordan man trives. Mangel på materiell og sosial kapital ser med andre ord ut til å slå negativt ut på trivselen. Her trengs imidlertid mer omfattende analyser. Vi må vite mer om hvem det er som skiller seg ut, hvordan de skiller seg ut, og hvilke konsekvenser det har for trivsel og framtidsorientering. Betydningen av familiens ressurser har i all tidligere forskning vist seg å være svært avgjørende for barnas valg og ressurser i fremtiden. Dette er også viktige spørsmål i forhold til levekårs- og marginaliseringsproblematikk i Agder, som vil vi kunne gå nærmere inn på i de videre analysene av det foreliggende materialet og med oppfølgingsstudier.

Jenter og gutter og den lille forskjellen

Innledningsvis har vi vist til at Agder scorer lavt på levekårsindeksen i forhold til andre regioner i Norge, og at mange av de kommunene som har de største levekårsutfordringene også er de som scorer lavest på likestillingsindeksen. Spørsmål knyttet til likestilling har derfor vært et viktig tema for de som følger samfunnsutviklingen i Agderkommunene. Siden oppvekst og oppdragelse ofte settes i sammenheng med hvordan jenter og gutter lærer kjønnsdifferensierte roller og holdninger, gir denne undersøkelsen et interessant inntak til å se på status for likestilling mellom gutter og jenter i dagens barndom, og ikke minst få en indikasjon på hvor sterk sosialiseringen til tradisjonelle kjønnsroller står.

I disse første analysene av vårt materiale har vi sett på hva jenter og gutter, har, hva de gjør, hvem de er sammen med, og hvilke tanker de har om fremtiden. Vi har videre sett på om det finnes systematiske mønstre i jenter og

gutters forbruk og aktiviteter. På bakgrunn av dette vil vi gi et bilde av jenters og gutters valgrepertoar i hverdagslivet.

Når vi sammenligner med tidligere forskning er det likhetene mellom jenter og gutter som slår oss som mest interessante i vårt materiale. Vi finner ingen signifikante forskjeller mellom jenter og gutter når det gjelder hvordan de vurderer sin egen helse og om de opplever at de har det bra. Trivsel, selvtillit og vurdering av selvbylde er ofte noe som trekkes fram som en vesentlig forskjell mellom jenter og gutter, spesielt når de er i ferd med å gå gjennom puberteten. Disse barna er kanskje litt i yngste laget for å være direkte sammenlignbare, men vi ser det likevel som et godt tegn at trivsel og selvopplevd helse fordeler seg likt mellom gutter og jenter.

Vi finner heller ingen systematisk forskjell mellom jenter og gutter i forhold til det som anses som normalforbruk for barn i deres alder. For eksempel er det ingen statistisk signifikant forskjell i forhold til hvem som har mobiltelefon, datamaskin, iPad eller en profilside på nettet. Nesten alle har mobiltelefon, mens iPad og profilsider er det få som har. Det viktige her er altså ikke forekomsten i seg selv, men om det er en forskjell mellom jenter og gutter som er statistisk signifikant, altså at det er mindre enn 0,5% sannsynlighet for at sammenhengen skyldes en tilfeldighet, eller noe annet enn kjønn.

Forskjellen mellom gutter og jenter blir mer tydelig, men ikke entydig, når det gjelder aktiviteter. Her finner vi at mens jentene har inntatt den tradisjonelle guttearenaen ballspill, og er på god vei til å bli like ivrige som guttene på dataspill, finner vi ikke en tilsvarende bevegelse av gutter inn på de tradisjonelle jenteaktivitetene. Jentene har med andre ord et mer differensiert aktivitetsrepertoar enn guttene.

Selv om jentene fremstår som mer pliktoppfyllende og skoleorienterte enn guttene, noe som på sikt gjør jenter til skolevinnere, er det interessant å se at det ikke er noen systematiske forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder ønsket om å få en god utdanning.

Men selv om mye er likt og det tegner til at jenter og gutter i stor grad er likestilte og deler samme type holdninger, ser vi et mønster i de signifikante forskjellene som gir et interessant og mer nyansert bilde. Under følger det en beskrivelse av jenter og gutter i Agder hvor kun forskjeller som er statistisk signifikante i forhold til det andre kjønn er trukket fram, altså på de områder hvor det ikke er tilfeldig om du er jente eller gutt.

Er du 10 år og jente i Agder

... er det stor sannsynlighet for at du leser oftere og bruker mer tid på skolearbeidet, enn om du er gutt. Det er også større sjanse for at du ikke sliter med å skrive. Hjemme har du nesten helt sikkert kosebamseser, utkleddingstøy og tegne- eller malesaker, og du bruker en del av fritiden din på håndarbeid og til å være kreativ med å lage ting med hendene. Det er stor sjanse for at en av de organiserte fritidsaktivitetene dine enten er dans, ballett, turn, kor, korps eller ridning, og det er større sannsynlighet for at du spiller på et instrument og bruker tid på å lytte til musikk enn om du hadde vært en gutt. Du går også mer i teater enn en gutt ville ha gjort. Du opplever at familien din synes det er viktig at du hjelper til hjemme, og det er også ganske stor sannsynlighet for at du gjør det ved å rydde, gjøre rent og lage mat eller bake. Når du er jente, er det litt større sjanse for at du har en person som du kaller bestevenn, og at du deler mer av gleder og bekymringer med vennene dine enn en gutt ville ha gjort. Det er også ganske stor sannsynlighet for at du ønsker deg egne barn.

Er du 10 år og gutt i Agder

... er det veldig sannsynlig at du driver med ballspill på fritiden, og det er også mer sannsynlig at du har egen TV på rommet enn om du hadde vært jente. Det er også stor sjanse for at du har en spillkonsoll (Playstation, Nintendo, Wii, X-box eller lignende) og at du oftere spiller data og TV spill enn jentene i klassen din. Du bruker også litt mer tid på håndholdte elektroniske spill, og det at du er gutt gir deg en ørliten større sjanse for at du har en iPhone eller en Smartphone, fremfor en vanlig mobiltelefon. Av andre leker har du ganske sikkert noen Legoklosser, og du bruker noe tid på det. Kanskje har du også ditt eget alpinutstyr og telt. Når du er sammen med venner, så er det litt vanligere at du er sammen med en gruppe eller en gjeng, enn at du er sammen med én bestevenn. Du er ikke like fortrolig med vennene dine, som du ville ha vært hvis du var ei jente. Når du er gutt er det større sannsynlighet for at du sliter litt med å skrive. Det er også større sannsynlighet for at du ønsker å drive din egen vellykkede forretning og at du ønsker å tjene mange penger, sammenlignet med om du hadde vært jente.

Den systematiske forskjellen

Vi finner at det er en viss systematikk eller mønster i det kartet som avtegner seg av forskjeller mellom jenter og gutter. Mens forskjellene er små på det som oppfattes som standardutstyr, det som det forventes at alle skal ha, så kommer forskjellene mer til syne på mer spesialisert utstyr. På aktivitetsområdet ser vi at jenter i større grad erobrer de tradisjonelle gutteaktivitetene som ballspill, men at gutter ikke utvider sitt aktivitetsrepertoar tilsvarende.

Hvis man ser på det overordnede mønsteret for forskjeller mellom jenter og gutter, finner vi at det er på de tradisjonelle områdene, som hva slags leker du har, hjemmearbeid og skolearbeid, at forskjellene består. Mens for de tingene som er «nyere», som bruk av mobiltelefon og det å ha en profilside på nettet ikke blir kjønnnet i samme grad.

I et Agder-perspektiv er det likevel viktig å understreke den relativt store likheten mellom guttenes og jentenes levekår og hverdagsliv. Sett i lys av at regionen har vært preget av en viss treghet på likestillingsområdet, kan det at kjønnsforskjellene ikke er større i barnealder være et positivt signal. Det er å håpe på at en liketilt barndom også skaper større likestilling i voksenlivet.

I de videre analysene av materialet vil vi knytte barnas svar til foreldrenes sosialiseringstrategier. Er det noen systematiske sammenhenger mellom foreldrenes oppdragelsesstrategier og sosiale og økonomiske bakgrunn, og de oppvekstbetingelsene jenter og gutter har?

Implikasjoner for politikktutforming og praksis

Funnene fra dette prosjektet gir et innblikk i hvordan ti-åringers hverdagsliv arter seg i Agder i 2012. Vi har funnet at barndommen, slik den beskrives av barna selv, utarter seg ganske likt på tvers av bosted, og til en viss grad også på tvers av kjønn. Likevel er det forskjeller, som vi flere steder har kommentert. Det er ikke nødvendigvis en målsetning at barndommen skal være likest mulig for alle barn. Blir oppvekstbetingelsene og aktivitetene barn tilbys helt strømlinjeformet går man kanskje glipp av det sunne mangfoldet som gjør at individer kan ta valg og utvikle seg i ulike retninger. Det er imidlertid en sentral velferdspolitisk målsetning at alle individer gis like gode muligheter til å utvikle seg, uavhengig av hvor de bor, hvilket kjønn de har og hvilken familie de vokser opp i. Tiltak som bidrar til å utjevne ulikhet har derfor stått høyt på den politiske agenda. Tilbudet om gratis leksehjelp er et slikt eksempel.

Et viktig utfall av dette prosjektet er, i våre øyne, at det bidrar til å avlive noen myter om barns hverdagsliv. I samfunnsdebatten synes det å råde en oppfatning om at barn i dag er langt mindre aktive enn de var tidligere, og at mange barn er egoistiske og forlanger å få mye. Barnas egne rapporteringer vitner om at bildet er langt mer allsidig enn dette.

De aller fleste har en aktiv fritid, som både innbefatter organiserte aktiviteter og fri lek, både utendørs og inne, og som oftest sammen med andre. Riktignok tilbringer mange mye tid foran skjermen, men det ser ikke ut til å gå på

bekostning av det å ha et aktivt og sosialt liv. En stor del av barna hjelper også til hjemme, både med husarbeid og omsorgsoppgaver. Med andre ord bidrar de til fellesskapet.

Det er mange ting det er vanlig for barn å ha i dag, som det ikke var vanlig at barn hadde tidligere. Mobiltelefon er nok det fremste eksempelet på en slik ny gjenstand som har erobret barns univers. Dette kan imidlertid ikke tolkes som et tegn på kravstorhet fra barnas side. Snarere dreier det seg om at den teknologiske utviklingen er tilpasset samfunnsutviklingen for øvrig. Med to utarbeidende foreldre, og en hverdag som i større grad enn tidligere utfolder seg utenfor hjemmets fire vegger, jfr institusjonaliseringen, er mobiltelefon et praktisk hjelpemiddel som får hverdagen til å henge i hop. Det er likevel ikke usannsynlig at barn og foreldre forhandler om hva slags mobiltelefon barnet skal ha, og at det er i slike forhandlinger barna kan oppleves som kravstore. Det at det kun er 13 % av barna som har egen iPhone kan imidlertid tas som en indikasjon på at forbruket som angår barna ikke har tatt fullstendig av. Sannsynligheten er stor for at andelen voksne som i dag har en smartphone er langt større. Barnas preferanser i forhold til bursdagsfeiring tyder også tydelig på at forventningene ikke kun knytter seg til det å få mye. Derimot har det sosiale forrang fremfor det materielle, noe som kommer til uttrykk av at hele 59 % av barna synes det er viktigst å feire med hele familien, mens kun 6 % synes det er viktigst å få gaver.

Kort fortalt er ti-åringene som har deltatt i denne undersøkelsen aktive og sosiale bidragsyttere, som ikke er opptatt av materiell ekstravaganse. Og forskjellene mellom dem er små.

Basert på det som kommer frem i denne rapporten kan det identifiseres noen problemområder som er verdt spesielt fokus. Mye av dette har blitt diskutert fortløpende i rapporten. Avslutningsvis ønsker vi imidlertid å trekke frem noen forhold som vi mener bør følges nærmere opp.

- Guttene strever mer med skolearbeidet enn jentene, og de driver også i mindre grad enn jentene på med intellektuelle aktiviteter, som å lese, skrive og gjøre lekser. Funnene fra dette prosjektet underbygger med andre ord det som kommer frem i mye annen forskning, og som vitner om en tendens til at jenter blir skolevinnere mens guttene sakter akterut, iallefall i barneårene. Det er på den ene siden behov for målrettet innsats ovenfor gutters skolearbeid, men det er også behov for et kritisk blick på hvordan undervisningen i skolen er tilrettelagt for gutters og jenters læringsmetoder.

- Jentenes organiserte og uorganiserte fritidsaktiviteter er mer allsidig enn guttenes. Det ser ut til å være mer legitimt for jenter å bevege seg over på tradisjonelle guttearenaer enn motsatt, noe som bidrar til å utvide jenters valgrepertoar, mens guttenes repertoar forblir konstant. Dersom man forutsetter at valg for fremtiden tas på grunnlag av erfaringer og muligheter man har i barneårene vil et viktig siktemål for å fremme kjønnslikestilling være at jenter og gutter i størst mulig grad gis like muligheter og har adgang til de samme arenaene mens de ennå er barn. Det bør vurderes tiltak som kan bidra til å øke andelen gutter på fritidsaktiviteter der det er lav oppslutning blant gutter, og tilsvarende for jenter der det er behov.
- Forskjellene mellom andelen barn som har opplevd å bli mobbet eller plaget, eller som har vært med på å mobbe eller plage andre, er relativt stor på skolenivå. Dette kan tas som en indikasjon på at skolene har ulike utfordringer med hensyn til mobbeproblematikk, som det er viktig at det tas tak i. Etter vår oppfatning er det behov for mer kunnskap om skolenes innsats og virkemidler for å forebygge og gripe fatt i mobbing, med det formål å identifisere tiltak som virker og den beste praksisen.
- Det er en viss kommunal variasjon i barnas bruk av ulike kulturtilbud. Det bør vurderes om man bør legge bedre til rette for at barn får tilgang til kulturarenaer på tvers av kommunegrensene. Tilgangen til kulturarenaer vil imidlertid også ha sammenheng med foreldrenes preferanser. Den kulturelle skolesekken er et viktig tiltak for å gi alle barn kulturopplevelser, og skolene bør være seg dette ansvaret bevisst.
- Til tross for at barndommen i stor grad utarter seg likt uavhengig av hvor barna bor, vet vi at det er forskjeller mellom barna som med stor sannsynlighet kan knyttes til barnas familier og familienes kulturelle, materielle og sosiale ressurser. Når likheten er stor kan det å skille seg ut være enda mer stigmatiserende enn dersom forskjellene og mangfoldet var større. Det er derfor behov for mer kunnskap om hvordan ulikhet i barns levekår oppstår og kommer til uttrykk i hverdagslivets praksis, og hvilke konsekvenser ulike levekår og hverdagspraksiser har for barnas trivsel og velvære. Det bør spesielt rettes oppmerksomhet mot noen grupper barn, som barn med inn-

vandrerbakgrunn, barn i familier med få ressurser, og barn som av ulike grunner befinner seg i en marginalisert situasjon.

- En av likhetsorienteringens ulemper er altså at de som faller utenfor kan bli ytterligere stigmatisert og marginalisert. En annen utfordring ligger i kommunenes og lokalsamfunnenes evne til å håndtere positive forskjeller og mangfold, og ikke definere alle forskjeller som potensielt problematiske. Her vil kunnskap om de beste praksiser i kommunene være av stor nytteverdi.

Litteraturliste

- Adler P.A og P. Adler (1998): PEER POWER. *Preadolescent Culture and Identity*. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press
- Allardt, E. (1975): *Att Ha, att Älska, att Vara: Om välfärd i Norden*. Lund: Argos
- Bakken, A., E. Borg, K. Hegna og E. Backe-Hansen (2008): *Er det skolens skyld? En kunnskapsoversikt om skolens bidrag til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner*. NOVA-rapport 4/08. Oslo: NOVA
- Bernstein, B. (1971). *Class, codes and control*. Vol 1. London: Routledge
- Bjørnsen, E. (2012): *Inkluderende kulturskole. Utredning av kulturskoletilbudet i storbyene*. Prosjektrapport nr 5/2012. Kristiansand: Agderforskning
- Bourdieu, P og Passeron, J-C. (1990): *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage
- Bourdieu, P. (1995): *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax
- Bradshaw, J. (2002) «Child poverty and child outcomes» i *Children & Society* 16, 131-140
- Brusdal, R. (1998) *Lommepenger, ekstrapenger og lærepenger. Om foreldre som forsørgere og oppdragere*, Rapport nr. 6-1998, Lysaker: SIFO
- Brusdal, R. (2007) *Hva er det rimelig å ha av forbruksvarer? folks meninger om hva barnefamilien generelt og barnefamilier på trygd bør ha*, Prosjektnotat nr. 6/2007, Oslo: SIFO
- Brusdal, R. (2007) *Hva er det rimelig å ha av forbruksvarer? Folks meninger om hva barnefamilien generelt og barnefamilier på trygd bør ha*, Prosjektnotat nr. 6/2007, Oslo: SIFO
- Brusdal, Ragnhild (2001). *Hva bruker barn og unge penger på?: En beskrivelse av ulike forbruksmønstre blant barn og unge i alderen 8 til 24 år*. 1-2001, Lysaker: SIFO
- Dale, A.L., T.K. Karlsen, H. Røed, T. Hodne og A. Vangstad: *Regional monitor*, FoU-rapport nr. 2/2011, Kristiansand: Agderforskning
- Dzamarija, M.T, E. Høydahl og E.S. Lunde (2012): «Barn og ungdom, demografi og flyttemønster» i Kjelvik, J. (red). *Barn og*

- unges miljø og helse 2011. Utvalgte indikatorer om bar og unges fysiske og sosiale miljøfaktorer.* Rapport 12/2012. Oslo: Statistisk Sentralbyrå
- Ekornrød, T (2012): «Fysisk aktivitet» i Kjølvik, J. (red). *Barn og unges miljø og helse 2011. Utvalgte indikatorer om bar og unges fysiske og sosiale miljøfaktorer.* Rapport 12/2012. Oslo: Statistisk Sentralbyrå
- Ellingsen, D. (2008). *Levekårsutfordringer i region Agder.* FoU-rapport nr. 26/2008. Kristiansand: Agderforskning:
- Ellingsen, D., A.C. Nilsen og A. Meling. (2009b). *Ung og marginalisert. Et Agdersperspektiv på utsatt ungdom.* FoU-rapport nr. 2/2009. Kristiansand: Agderforskning:
- Ellingsen, D., M. Jeppesen, H. Røed og N. Jentoft. (2009a). *Levekår i Vest-Agder.* FoU-rapport nr.1/2009. Kristiansand: Agderforskning
- Evans, G.W. (2004) «The Environment of Childhood Poverty». *American Psychologist*, Vol 59(2), Feb-Mar 2004, 77-92.
- Frønes, I. (2011): *Moderne barndom.* 3. utgave. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Frønes, I. (1994): *De likeverdige: om sosialisering og de jevnaldrenes betydning.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Giddens, A (1997): *Modernitetens konsekvenser.* Oslo: Pax forlag
- Giddens, A. (1991): *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age.* Stanford, California: Stanford University Press
- Hernes, G. (1975): *Om ulikhetens reproduksjon.* København : Christian Ejlers Forlag
- Helgesen, Mai Brit (2010): *Relasjonell mobbing blant jenter i barnehagen.* HIF-rapport 2010:4
- Johansen, H.C.G og R. Normann (2012): *Utfordringer og muligheter på Agder. Innspill til diskusjon om regional utvikling og regional planstrategi.* Prosjektrapport nr 9/2012. Kristiansand: Agderforskning
- Kitterød, R.H (2001): «Tidsbruk og tidsbruksønsker - endring og variasjon» i A. Barstad (red.) *På vei mot det gode samfunn?* Notater 21/2001. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Lunde, E.S (2012): «Sosiale miljøfaktorer innen barnehage, skole og aktivitetstilbud» i Kjølvik, J. (red). *Barn og unges miljø og helse*

2011. *Utvalgte indikatorer om bar og unges fysiske og sosiale miljøfaktorer*. Rapport 12/2012. Oslo: Statistisk Sentralbyrå
- Magnussen, M-L., T. S. Mydland og G. Kvåle. (2005): *Arbeid ute og hjemme: Sørlandske mødres valg og vurderinger*. FoU-rapport nr. 5/2005. Kristiansand: Agderforskning:
- Mead, G.H. (1972): *Mind, Self, & Society*. The University of Chicago Press.
- Nadim, M. og R.A. Nielsen (2009): *Barnfattigdom i Norge. Omfang, utvikling og geografisk variasjon*. Rapport nr 38. Oslo: FAFO
- Nielsen, H.B. (2009): *Skoletid. Jenter og gutter fra 1. til 10. klasse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nilsen, A.C.E (2005): «Trends in the Development of Norwegian Childhood” i Maagerø og Simonsen (reds.): *Norway: Society and Culture*. Kristiansand: Portal Forlag
- Nilsen, A.C.E. (2002): *Negotiating Children's Work. A comparative study of children's work in Norway and Zimbabwe*. Hovedfagsoppgave. Institutt for sosiologi. Universitetet i Bergen
- Noach, Turid (1994): «Familien i endring» i Bruusgaard, Hatland og Syse (red): *Et nødvendig gode*. Oslo: Ad Notam, Gyldendal
- NOU 6 (2001): *Oppvekst med prislapp? Om kommersialisering og kjøpepress mot barn og unge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Olweus, Dan (1992): *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Parsons, T. and N.J. Smelser (2001): *Economy and society. A study of integration of economic and social theory*. London: Routledge.
- Roseborough, H. (1960): «Some Sociological Dimensions of Consumer Spending». *The Canadian Journal of Economics and Political Science* 26 (3): 452-464
- Røed H. (1993): *Surt liv på det blide Sørland*. Kristiansand: Agderforskning
- Rønning, Elisabeth (2001) «Barns levekår før og nå» i *Samfunnsspeilet* nr. 4, 2001
- Sandbæk, M. (red.) (2008): *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Rapport nr 7/2008. Oslo: NOVA
- Skaar, K., A. Halvorsen og K. Andresen (1996): *Mi he det så greit? En beskrivelse av levekår på Agder*. Fou-rapport 22/1996. Kristiansand: Agderforskning

- Skarpenes, O og R. Sakslind (2011): "Morality and the Norwegian Middle Class". Upublisert.
- Skarpenes, O. og A.C.E. Nilsen (2011): *Kjønnforskjeller i en likhetskultur. En studie av arbeidsdeling, sosialisering og likestilling i Agder*. FoU-rapport nr. 4/2011. Kristiansand: Agderforskning
- Skjørten, K., R. Barlindhaug og H. Lidén (2007): *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Sletten, M.A., T. Fløtten og A. Bakken (2004): «Vennskapets pris. Fattigdom og sosial isolasjon i ungdomstida» i *Tidsskrift for ungdomsforskning* nr. 2-2004. Bergen: Fagbokforlaget
- Solberg A. og G.M. Vestby (1987): *Barns arbeidsliv. En undersøkelse av 800 10-12 åringers arbeidsoppgaver i hjem og nabolag*. NIBR-rapport 1987:3. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning
- Solberg A. (1994): *Negotiating Childhood. Empirical investigations and Textual Representations of Children's Work and Everyday Life*. NIBR Dissertation 12. Stockholm: Nordplan
- Stefansen K. og G. Farstad (2008): «Småbarnsforeldres omsorgsprosjekter. Betydningen av klasse» i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49: 343-374
- Stefansen, K. (2011): *Foreldreskap i småbarnsfamilien. Klassekultur og sosial reproduksjon*. Rapport nr 24/11. Oslo: NOVA
- Stortingsmelding nr. 39 (2001-2002): *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Størksen, I. (2006): *Parental divorce: Psychological distress and adjustment in adolescent and adult offspring*. Doktoravhandling. Oslo: Universitetet i Oslo, institutt for psykologi
- Vaage, O.F. (2002): «Jenter og gutter bruker tiden forskjellig». I *Samfunnsspeilet*. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Vaage, O.F. (2002): *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000*. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Ve, H. (2007) [1977]: «Sosialisering, kjønn og klasse». I A.M. Berg (red.): *I kvinners bilde: bidrag til en kvinnesosiologi*. Oslo: PAX (her gjengitt i Sosiologisk Årbok, Oslo, Novus forlag: 2007 (3-4))
- Vincent, C. og S.J. Ball (2007): «'Making up' the Middle-Class Child: Families, Activities and Class Dispositions» i *Sociology* 6 (41), 1061-1077

- Wendelborg, C., M. Røe og E. Skaalvik (2011): *Elevundersøkelsen 2011 - analyse av elevundersøkelsen*. Rapport 2011. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Wethal A. og J. Kjellvik (2012): «Skader og ulykker» i Kjellvik, J. (red). *Barn og unges miljø og helse 2011. Utvalgte indikatorer om barn og unges fysiske og sosiale miljøfaktorer*. Rapport 12/2012. Oslo: Statistisk Sentralbyrå,
- Wærdahl, R. (2005): «Small Distinctions. Socialization of (in-) Difference in Seemingly Homogenous Peer Groups» i *Sosiologisk Årbok*, Oslo, Novus forlag: 2005(2)

WEB sider:

<http://www.pisa.no/resultater/lesing.html>

http://sifo.no/page/Lenker/Meny_lenker_forsiden/10242/10278

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=04321

<http://www.kristiansand.kommune.no/no/Om-Kristiansand/Kristiansandstatistikken/Samfunn/Levekar/>

<http://www.knutepunktsorlandet.no/artikkel.aspx?AId=86&back=1&MIId=183>

Vedlegg

I det neste følger disse vedleggene:

1. Spørreskjema til barn
2. Informasjonsbrev til barna
3. Informasjonsbrev til foresatte

Spørreskjema til barn

Vi ønsker å finne ut hvordan barn på Sørlandet har det. Barn er forskjellige, og vi vil vite mest mulig om alle. Derfor er det viktig at nettopp DU svarer! Dette er ikke en prøve og derfor er det ingen rette eller gale svar.

OM DEG

1. Jeg er:

Gutt	☐
Jente	☐

2. Hvilke voksne bor du sammen med? (Sett ett kryss)

Mamma og pappa (de bor sammen)	☐
Like mye hos mamma og pappa (de bor ikke sammen)	☐
Mest eller bare sammen med mamma	☐
Mest eller bare sammen med pappa	☐
Jeg bor ikke sammen med mamma eller pappa	☐

3. I hvilket land er du født?

Norge	☐
Annet land	☐
Hvilket?	<input type="text"/>

4. I hvilket land er din mor født?

Norge	☐
Annet land	☐
Hvilket?	<input type="text"/>

5. I hvilket land er din far født?

Norge	☐
Annet land	☐
Hvilket?	<input type="text"/>

6. Har du noen gang byttet skole på grunn av flytting? (Sett ett kryss)

Nei, aldri	☐
Ja, en gang	☐
Ja, mer enn en gang	☐

Agderforskning

7. Hvordan synes du helsen din er? (Sett ett kryss)

Veldig god	☐
God	☐
Verken god eller dårlig	☐
Dårlig	☐
Veldig dårlig	☐

8. Synes du noe av dette er vanskelig på skolen? (Sett ett kryss på hver linje)

	Sjelden	Noen ganger	Ofte
Å lese	☐	☐	☐
Å skrive	☐	☐	☐
Å konsentrere deg	☐	☐	☐

Fritid (utenom skoletid)

9. Kryss av for de ORGANISERTE fritidsaktivitetene du deltar fast på: (Her kan du sette flere kryss)

Ballspill (f.eks. fotball, håndball, basketball, volleyball)	☐
Orientering	☐
Svømming	☐
Kampsport (f.eks. karate, judo, tae kwon do)	☐
Friidrett	☐
Dans/ballett/turn	☐
Teater	☐
Tar spilletimer hos lærer/instruktør (gitar, piano e.l.)	☐
Korps	☐
Kor	☐
Kunst-/håndarbeid (f.eks. på kulturskolen)	☐
Speider	☐
Ridning	☐
Tennis/badminton	☐
Annet	☐
Ingen	☐

Agderforskning

10. Skulle du ønske at du kunne delta på flere organiserte aktiviteter? (Sett ett kryss)

Ja, jeg skulle gjerne deltatt på flere organiserte aktiviteter	☐
Nei, dette er passelig for meg	☐
Nei, jeg skulle gjerne hatt færre organiserte aktiviteter	☐

11. Hvor ofte gjør du noe av dette på fritiden? (Sett ett kryss på hver linje)

	Mindre enn en gang i måneden	1-3 ganger i måneden	1-3 ganger i uken	Oftere
Være ute sammen med venner				
Sykle, skate e.l.				
Være hjemme hos venner				
Ha besøk av venner				
Spille data, playstation, x-box, wii e.l.				
Spille DS, PSP eller annet håndholdt spill				
Spille brettspill eller kort sammen med venner				
Være på internett				
Se på TV				
Se på film (DVD)				
Høre på musikk				
Spille/øve på et musikkinstrument				
Lese bøker eller blader				
Lese i avisen				
Lage ting med hendene (strikke, perle, lage ting av tre og metall e.l.)				
Lage ting elektronisk eller digitalt (lage videoer, redigere musikk eller bilder, internettblogger e.l.)				
Bygge lego				
Tegne eller male				
Skrive				
Gjøre lekser				
Gå i svømmehallen				

Agderforskning

Gå på biblioteket				
Gå på kino				
Gå på butikken eller i kiosken med venner				
Gå på butikken for foreldrene dine				
Lage mat/bake				
Passe på dyr/kjæledyr				
Passe søsken				
Rydde eller gjøre rent hjemme				
Smøre matpakken selv				
Spille brettspill eller kort sammen med familien				
Gå på tur i skog og mark				

12. Synes du det er nok å finne på der du bor? (Sett ett kryss)

Nei, jeg skulle ønske det var mer	
Ja, det er nok	
Vet ikke	

13. Har du noen gang vært på noe av dette? (Sett et kryss på hver linje)

	Nei, aldri	Ja, 1-4 ganger	Ja, mer enn 5 ganger
Teater			
Konsert			
Museum			
Sirkus			
Fotballkamp, skiløp eller liknende (som tilskuer)			
Fornøylespark (F.eks. Dyreparken, Legoland, Fårup Sommerland e.l.)			
Religiøst møte (Kirke, moské, bedehus e.l.)			

14. Skulle du ønske du kunne vært med på slike ting oftere? (Sett ett kryss)

Nei, det er passelig for meg	
Ja, jeg skulle gjerne vært med oftere	
Vet ikke	

Agderforskning

FERIER OG BURSDAGER

15. Har du vært på ferie med familien din det SISTE ÅRET? (Sett ett kryss)

Nei, vi har ikke vært på ferie		
Ja	Hvor var dere?	

16. Når du har bursdag, hva synes du er VIKTIGST? (Du kan bare sette ett kryss)

Å feire med hele familien (Besteforeldre, onkler, tanter og søskenbarn)	
Å invitere alle i klassen	
Å invitere bare noen få gode venner	
Å få gaver	
Å feire bursdagen hjemme	
Å feire på et kult sted (McDonalds, Dyreparken e.l.)	

OM PENGER OG TING DU EIER

17. Har du noen av disse tingene SELV? (Sett kryss i ruten bak det du har)

SPORT OG FRILUFTSLIV	
Sykkel	
Alpinutstyr (f.eks. slalom eller snowboard)	
Langrennsski eller turski	
Skøyter	
Sovepose	
Fjellsko	
Telt	
ELEKTRONIKK, SPILL OG KOMMUNIKASJON	
MP3, iPod eller lignende mobil musikkspiller	
Egen TV på rommet	
Playstation, X-box, Nintendo, Wii eller annen TV-spill konsoll	
Game boy, DS, PSP eller annet håndholdt spilleapparat	
Mobiltelefon	
Egen datamaskin	
Egen Iphone eller Smartphone	

Agderforskning

Egen Ipad	
En profil på en spillside (Habbo, Panfu, Oloko, Club Penguin e.l.)	
LEKER OG ANNET	
Kosebamser	
Mer enn 15 bøker	
Utkledningstøy	
LEGO eller byggesett	
Lekefigurer	
Kunstsaker (Maling, pensler osv.)	
Musikkinstrument	

18. Hvis du måtte flytte, og du bare fikk ta med deg TRE TING av det du eier, hva ville du tatt med deg? (Husk at familiemedlemmer og kjæledyr ikke er ting.)

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____

19. Har familien din... (Sett ett kryss på hver linje)

	Ja	Nei
Hytte		
Båt		

20. I forhold til andre familier der du bor, synes du at familien din har... (Sett ett kryss)

Dårligere råd	
Likt som de andre	
Bedre råd	

Agderforskning

21. Får du lommepenger/ukepenger hjemme? (Sett ett kryss)

- Ja, jeg får ca. _____ kroner i uken
- Ja, jeg får ca. _____ kroner i måneden
- Ja, jeg får lommepenger av og til, men ikke noe fast
- Jeg får penger til det jeg trenger
- Nei, jeg får ikke lommepenger hjemme

22. Hvor viktig er det hjemme hos deg... (Sett ett kryss på hver linje)

	Ikke viktig i det hele tatt	Litt viktig	Viktig	Veldig viktig
At du kommer hjem til avtalt tid?				
At du gjør leksene dine?				
At du er snill og høflig mot andre?				
At du hjelper til hjemme?				

OM DEG OG ANDRE

23. Hvem snakker du med hvis du er bekymret? (Sett ett kryss på de linjene som passer)

	Aldri	Noen ganger	Ofte
Mamma			
Pappa			
Stefar eller stemor			
Besteforeldre			
Onkel eller tante			
Søsken			
Venner			
Naboen			
Læreren min			
Helsesøster, sosiallærer, inspektør e.l.			
Andre voksne			
Ingen			

Agderforskning

24. Hvem vil du dele det med først hvis det er noe du er glad for? (Sett ett kryss på de linjene som passer)

	Aldri	Noen ganger	Ofte
Mamma			
Pappa			
Stefar eller stemor			
Besteforeldre			
Onkel eller tante			
Søsken			
Venner			
Naboen			
Læreren min			
Helsesøster, sosiallærer, inspektør e.l.			
Andre voksne			
Ingen			

25. Har du noen som du regner som bestevennen din? (Sett ett kryss)

Ja, jeg har en spesiell bestevenn	
Ja, jeg har flere bestevenner	
Nei	

26. Hvem pleier du å være sammen med i fritiden? (Sett ett kryss)

En eller to faste venner	
En gruppe venner som du holder sammen med	
Nokså tilfeldig hvem du er sammen med	
Er du ikke så ofte sammen med noen venner i fritiden	

27. Har du noen gang opplevd å bli mobbet eller plaget av andre? (Sett ett kryss)

Nei, aldri	
Ja, noen ganger	
Ja, mange ganger	

Agderforskning

28. Har du noen gang vært med på å mobbe eller plage andre? (Sett ett kryss)

Nei, aldri	☐
Ja, noen ganger	☐
Ja, mange ganger	☐

Nedenfor er det to lister over ting som kan bety noe for om gutter og jenter er populære. Først skal du krysse av for hva du tror er viktig for gutter (spørsmål 29), og så hva du tror er viktig for jenter (spørsmål 30).

29. Hvor viktig er det for en GUTT å... (Sett ett kryss på hver linje)

	Ikke viktig i det hele tatt	Litt viktig	Viktig	Veldig viktig
Være kjekk eller pen	☐	☐	☐	☐
Ha kule klær og sko	☐	☐	☐	☐
Være lett å prate med	☐	☐	☐	☐
Være hjelpsom og snill mot andre	☐	☐	☐	☐
Være flink på skolen	☐	☐	☐	☐
Være god i sport	☐	☐	☐	☐
Ha kule ting	☐	☐	☐	☐
Ha en fin kropp	☐	☐	☐	☐
Være god til å danse	☐	☐	☐	☐
Ha penger	☐	☐	☐	☐
Være positiv og glad	☐	☐	☐	☐
Være høflig	☐	☐	☐	☐
Ha et sted å ta med venner	☐	☐	☐	☐
Være til å stole på	☐	☐	☐	☐
Være morsom	☐	☐	☐	☐
Ha mange venner	☐	☐	☐	☐

Agderforskning

30. Hvor viktig er det for en JENTE å... (Sett ett kryss på hver linje)

	Ikke viktig i det hele tatt	Litt viktig	Viktig	Veldig viktig
Være kjekk eller pen				
Ha kule klær og sko				
Være lett å prate med				
Være hjelpsom og snill mot andre				
Være flink på skolen				
Være god i sport				
Ha kule ting				
Ha en fin kropp				
Være god til å danse				
Ha penger				
Være positiv og glad				
Være høflig				
Ha et sted å ta med venner				
Være til å stole på				
Være morsom				
Ha mange venner				

HVA DU SYNES OM DEG SELV

31. Hvor godt stemmer disse setningene på deg? (Sett ett kryss på hver linje)

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer litt	Stemmer helt
Jeg er flink på skolen				
Jeg har mange venner				
Jeg er god i idrett				
Jeg er fornøyd med meg selv				
Jeg synes skolearbeid er vanskelig				
Jeg synes det er vanskelig å få venner				
Jeg er ikke bedre i idrett enn andre				
Jeg synes jeg er et godt menneske				

Agderforskning

Jeg gjør skolearbeidet raskt unna				
Jeg blir godt likt av de fleste andre				
Jeg blir valgt først i lek				
Jeg vil helst være den jeg er				

32. Når du tenker over hvordan du har det nå for tiden, vil du si at du har det... (Sett ett kryss)

Veldig bra	
Bra	
Passe	
Dårlig	
Veldig dårlig	

FREMTIDEN

33. Hvor viktig mener du dette er for DIN fremtid som voksen? (Sett ett kryss på hver linje)

	Ikke viktig i det hele tatt	Litt viktig	Viktig	Veldig viktig
Å være flink på skolen				
Å være oppfinnsom/kreativ				
Å være flink med hendene og å kunne lage/repere ting				
Å være flink med penger				
Å være flink i språk				
Å kunne snakke med alle (være sosial)				
Å være rettferdig				
Å kunne gripe muligheter				
Å ha god humor				
Å kunne følge instruksjoner nøyaktig				
Å kunne løse oppgaver på egen hånd				
Å kunne løse oppgaver sammen med andre				
Å være modig				
Å være god til å tilpasse seg				
Å tro på en gud				
Å gjøre det bra i idrett				

Agderforskning

34. Hender det at du bekymrer deg for fremtiden? (Sett ett kryss)

Nei, aldri	☐
Ja, noen ganger	☐
Ja, ofte	☐

35. Hvis du tenker på dine ønsker for fremtiden, hvilke TRE av tingene som er listet opp under er viktigst for deg? (Sett TRE kryss)

Jeg vil skaffe meg en god utdannelse	☐
Jeg vil bo i et fint hus	☐
Jeg vil drive min egen vellykkede forretning	☐
Jeg vil få en snill kone eller mann	☐
Jeg vil tjene mange penger	☐
Jeg vil reise og se verden	☐
Jeg vil bli berømt	☐
Jeg vil arbeide for å gjøre verden til et bedre sted for barn	☐
Jeg vil ha egne barn	☐
Jeg vil ha en viktig jobb	☐
Jeg vil bli et lykkelig menneske	☐
Jeg vil bli en mektig person	☐

36. Har du noen kommentarer, så kan du skrive her:

Tusen takk for hjelpen!

Kartlegging av barns levekår: Informasjon til barna

Hvordan har barn på Sørlandet det?

Hva slags familier bor de i? Hvilke aktiviteter deltar de i? Hvordan har de det med vennene sine? Hva tenker de om fremtiden?

Dette er noen av de spørsmålene vil vi finne svar på! For å få til det vil alle femteklassingene i syv kommuner på Sørlandet få et spørreskjema. Dette spørreskjemaet skal du fylle ut i skoletiden, og det vil være en forsker til stede hvis du trenger hjelp. I tillegg får du med deg et spørreskjema hjem som en av foreldrene dine skal svare på. Det er viktig at også foreldrene dine svarer på skjemaet og sender det til oss.

Det er frivillig om du og foreldrene dine vil svare på undersøkelsen. Men vi håper flest mulig har lyst til å hjelpe oss med å finne ut mer om hvordan det er å være barn der du bor.

Hvorfor vil vi vite hvordan barn har det?

Barn vokser opp på ulike måter. Noen bor sammen med både mamma, pappa og søsken, mens noen bor sammen med bare mor eller far, eller noen andre. Noen har dårlig råd, mens noen har god råd. Noen har mange venner, og noen har få. Noen spiller fotball, og noen går på dans. Vi som er voksne har et ansvar for at barn har det så godt som mulig. Derfor trenger vi å lære mer om hvordan dere har det.

Hvorfor ønsker vi at akkurat du svarer?

Fordi barn er så forskjellige vil vi vite mest mulig om alle. Alle er like viktige! Derfor er det viktig at nettopp du svarer! MEN hvem du er, er hemmelig! Du skal ikke skrive navnet ditt noe sted. På den måten blir undersøkelsen anonym, og ingen vet hvem som svarer hva.

TAKK FOR HJELPEN!

Hvis du har spørsmål kan du sende en mail eller ringe en av oss:

Ann Christin Nilsen, mailadresse: acn@aforsk.no og tlf. 93243562

Randi Wærdahl, mailadresse: rwa@aforsk.no og tlf. 99020381

Kartlegging av barns levekår: Informasjon til hjemmet

Agderforskning skal høsten 2011 gjennomføre en kartlegging av barns levekårssituasjon i de kommunene som inngår i Knutepunkt Sørlandet. Prosjektet inngår som en del av Agderforskningens levekårsprogram, som er finansiert av Sørlandets Kompetansefond. Bakgrunnen for at prosjektet igangsettes er målinger som viser at kommuner i Agder over lang tid har hatt større levekårsutfordringer enn ellers i landet. Siden det er en sammenheng mellom levekår, trivsel og deltakelse, ønsker vi nå å finne ut mer om hvordan dette påvirker barns hverdag gjennom en spørreundersøkelse blant alle femteklassinger i syv kommuner, og deres foresatte. Spørsmålene handler om barnets familiebakgrunn, sosiale nettverk, deltakelse i ulike aktiviteter, tanker om fremtiden, materielle og økonomiske situasjon, selvplevd helse og trivsel. I spørreskjemaet til foreldrene ber vi om opplysninger om familiens økonomi, foreldrenes utdanning, yrke og arbeidstilknytning, familiens boforhold, selvplevde helse, religiøst ståsted og hva dere tenker om barnets hverdag i dag og om fremtiden. Dette spørreskjemaet skal besvares av den ene av barnets foresatte, men inneholder også noen spørsmål om barnets andre forelder. Vi ber om at du informerer din ektefelle/den andre foresatte om at undersøkelsen innhenter opplysninger om ham/henne. Du vil få nærmere anvisninger om dette i selve spørreskjemaet.

Skolen og oppvekstsektoren i kommunen er informert om og støtter prosjektet, og har godkjent at vi får gjennomføre spørreundersøkelsen med barna i skoletiden. Det vil være en forsker til stede. I tillegg ber vi dere som er foresatte om å fylle ut et spørreskjema som vil bli sendt med barna hjem fra skolen, og som returneres direkte til Agderforskning i frankert svarkonvolutt. Spørreskjemaene til barn og foreldre vil bli koplet sammen ved hjelp av en kode.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. All deltakelse er frivillig, og informanter vil bli anonymisert i all formidling av prosjektet. Ved eventuelle oppfølgingsstudier vil dere bli kontaktet for ny informasjon og samtykke. Datamaterialet vil oppbevares konfidensielt. Prosjektgruppen består av to seniorforskere og fire forskere i Agderforskning. Resultatene fra kartleggingen vil formidles i en rapport, som ferdigstilles i mars 2012. I tillegg vil det være aktuelt å formidle resultatene i form av foredrag, avisinnlegg, fagartikler o.a. Prosjektet planlegges videreført i form av nye undersøkelser, deriblant en ny undersøkelse av det samme utvalget om 5-10 år. Av den grunn vil datamaterialet bli oppbevart ut 2025.

For at barnet skal kunne delta i undersøkelsen må det innhentes skriftlig samtykke fra foresatte. Vi håper dere stiller dere positive til å delta i undersøkelsen, og ber dere i så fall signere vedlagte samtykkeerklæring og levere den tilbake til skolen. Det er bare de barna som har skriftlig samtykke fra foresatte som kan delta i undersøkelsen. Dersom du har spørsmål eller dersom du ønsker å se spørreskjemaet elevene skal besvare før du eventuelt samtykker, så kontakt undertegnede.

Vennlig hilsen

Ann Christin Eklund Nilsen

Tlf. 932 43 562

E-post: acn@aforsk.no

Randi Wærdahl

Tlf. 990 20 381

E-post: rwa@aforsk.no

Fou informasjon

Tittel	Barns levekår og hverdagsliv i Agder. Delrapport 1. En kartlegging av barns levkår og hverdagsliv i Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla, Lillesand, Birkenes og Iveland
Prosjektnr	1747
Oppdragets tittel	Kartlegging av barns levekår og hverdagsliv i 7 Agder- kommuner.
Prosjektleder	Ann Christin Eklund Nilsen
Forfattere	Ann Christin Eklund Nilsen, Randi Wærdahl, Ingunn Kvamme og Kathrine Bakke
Oppdragsgiver	Sørlandets kompetansefond, Aust-Agder kompetansefond og Senter for likestilling ved Universitetet i Agder
Rapport type	FoU
Rapport nr	3/2012
ISSN-nummer	ISSN pdf: 1892-0497 ISSN trykk: 0803-8198
Tilgjengelighet til rapporten	Åpen
Sammendrag	Alt i alt finner vi at det er forholdsvis liten variasjon mellom barns hverdagsliv i de uli- ke kommunene. Dette tyder på at barndom- men i stor grad er homogen, og at bosted spiller en mindre rolle for hva barna eier, hva de gjør i fritiden og hvordan de har det med vennene sine. Det betyr imidlertid ikke at det ikke er forskjeller mellom barna.